

กรรมวิธีการสร้างซอด้วงของช่างมาโนช ผุดผ่อง

บทคัดย่อและแฟ้มข้อมูลฉบับเต็มของวิทยานิพนธ์ตั้งแต่ปีการศึกษา 2554 ที่ให้บริการในคลังปัญญาจุฬาฯ (CUIR)
เป็นแฟ้มข้อมูลของนิสิตเจ้าของวิทยานิพนธ์ ที่ส่งผ่านทางบัณฑิตวิทยาลัย

The abstract and full text of theses from the academic year 2011 in Chulalongkorn University Intellectual Repository (CUIR)
are the thesis authors' files submitted through the University Graduate School.

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาดุริยางค์ไทย ภาควิชาดุริยางคศิลป์
คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ปีการศึกษา 2560
ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

METHODS OF MAKING SAW-DUANG BY MASTER MANOCH PUDPONG

Mr. Teerapong Komprong

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements

for the Degree of Master of Arts Program in Thai Music

Department of Music

Faculty of Fine and Applied Arts

Chulalongkorn University

Academic Year 2017

Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อวิทยานิพนธ์	กรรมวิธีการสร้างซอด้วงของช่างมาโนช ผุดผ่อง
โดย	นายธีรพงศ์ คำโปร่ง
สาขาวิชา	ดุริยางคศิลป์ไทย
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พรประพิตร์ เผ่าสวัสดิ์

คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วน
 หนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต

.....คณบดีคณะศิลปกรรมศาสตร์

(ศาสตราจารย์ ดร.บุษกร ปิณฑสันต์)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....ประธานกรรมการ

(ศาสตราจารย์ ดร.บุษกร ปิณฑสันต์)

.....อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พรประพิตร์ เผ่าสวัสดิ์)

.....กรรมการ

(รองศาสตราจารย์พิชิต ชัยเสรี)

.....กรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร.ภัทรวดี ภูชฎาภิรมย์)

.....กรรมการ

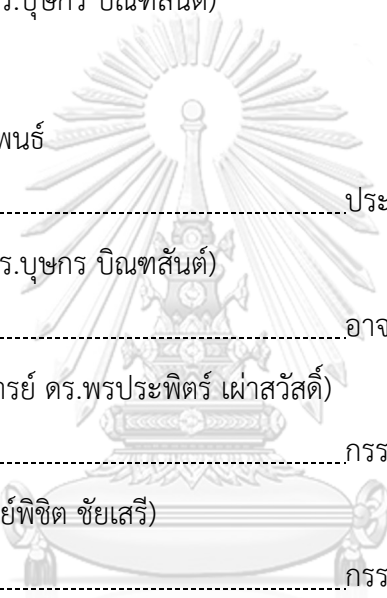
(รองศาสตราจารย์ ดร.ข้ามคม พรประสิทธิ์)

.....กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภัทระ คมขำ)

.....กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย

(รองศาสตราจารย์ปกรณ์ รอดช้างเผือก)

CHULALONGKORN UNIVERSITY

ธีรพงศ์ คำโปร่ง : กรรมวิธีการสร้างซอด้วงของช่างมาโนช ผุดผ่อง (METHODS OF MAKING SAW-DUANG BY MASTER MANOCH PUDPONG) อ.ที่มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา
 หลัก: ผศ. ดร.พรประพิตร เฝ้าสวัสดิ์, 162 หน้า.

งานวิจัยเรื่อง กรรมวิธีการสร้างซอด้วงของช่างมาโนช ผุดผ่อง มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประวัติการสร้างซอด้วงของช่างมาโนช ผุดผ่อง ศึกษากรรมวิธีการสร้างซอด้วงและปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพเสียงซอด้วง โดยใช้วิธีในการเก็บข้อมูลลงศึกษาภาคสนามในฐานะลูกมือช่างเป็นเวลา 6 เดือน

ผลการศึกษาพบว่าช่างมาโนช ผุดผ่องได้เริ่มศึกษาการสร้างซอด้วงใจรักดนตรีไทยแต่ไม่มีโอกาสได้เรียน จึงเป็นแรงผลักดันให้ช่างมาโนชค้นคว้าศึกษาด้วยตนเองจนประสบความสำเร็จในการสร้างซอด้วงเป็นที่รู้จักทั่วประเทศ สถาบันการศึกษาหลายแห่งให้ความสนใจที่จะมาศึกษาดูงานการสร้างซอ

พันธุ์ไม้ที่ใช้ทำซอด้วงของช่างมาโนช ผุดผ่อง มีทั้งหมด 5 ชนิด คือ ไม้มะเกลือ ไม้ชิงชัน ไม้กระพี้เขาควาย ไม้แก้ว และไม้ตำดง การสร้างซอด้วงมีวัสดุและอุปกรณ์ทั้งหมด 45 ชนิด มีกรรมวิธีการสร้างทั้งหมด 8 ขั้นตอนคือ การเตรียมกระบอกซอด้วง การขึ้นหนังซอด้วง การกลึงคันทวนซอด้วง การกลึงลูกบิด การขึ้นหางม้า การกลึงคันทักซอด้วง การประกอบซอด้วง การแต่งเสียงซอด้วง

ปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพเสียงซอด้วงของช่างมาโนช ผุดผ่อง มี 5 ขั้นคือ 1. การกลึงกระบอกซอด้วงจะต้องใช้บุงตะไบด้านในให้ผิวไม่เรียบ 2.การใช้หนังงูที่มีขนาดตัวยาว 4 เมตรขึ้นไป และจะใช้เฉพาะช่วงหลังเท่านั้น 3. การขึ้นหางม้าจะให้หางม้ามี่ลักษณะแบนไม่กลม 4.การคัดเลือกหางม้า ช่างมาโนช ผุดผ่อง ช่างใช้หางม้าที่นำเข้ามาจากประเทศมองโกเลีย คุณสมบัติของหางม้านั้นมีเส้นขนที่หนากว่าม้าประเทศไทย 5.หย่อง มีขนาด 1 เซนติเมตร ช่างใช้ไม้ไผ่ที่ทำตะเกียบที่ผ่านการอมน้ำมันแล้วเพราะคุณสมบัติของไม้ไผ่ที่อมน้ำมันนั้น ช่วยให้เสียงซอมีความดังกังวาน

ภาควิชา ดุริยางคศิลป์

ลายมือชื่อนิสิต

สาขาวิชา ดุริยางค์ไทย

ลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาหลัก

ปีการศึกษา 2560

5886738935 : MAJOR THAI MUSIC

KEYWORDS: METHODS OF MAKING / SAW-DUANG

TEERAPONG KOMPRONG: METHODS OF MAKING SAW-DUANG BY MASTER MANOCH PUDPONG. ADVISOR: ASST. PROF. DRPORNPRAPIT PHOASAVADI, Ph.D., 162 pp.

This research is entitled Methods of making Saw-Duang by Master Manoch Pudpong, The purposes of the research is to study the history of Mr. Manoch Pudpong, making process a Saw-Duang, and the factors that affect the quality of the sound of a Saw-Duang. By to be a craftsman assistant for 6 months to collect practical information.

The research result findings that show Mr. Manoch Pudpong started making a Saw-Duang by himself because of his passion; but he did not have an opportunity to study. So it was a motivation to push him to be achieved in the Saw-Duang making. He is now a Saw-Duang maker well known around the country. Many educational institutions take an interest to study about the Saw-Duang making.

There are 5 kinds of wood for making the Saw-Duang of Mr. Manoch Pudpong. They are Diospyros wood, Rosewood, Burma Blackwood, Orange Jessamine, and Diospyros pubicalyx wood. There are 40 kinds of equipment, and 7 procedures including a preparing of the tube-shaped, making the open portion from leather, a bow turning, a knob turning, hair making, assembling parts of the Saw-Duang, and a sound tuning.

There are 5 steps of the factors which affect the sound quality Mr. Manoch Pudpong's Saw-Duang. 1) to use a rasp to rub the inner surface of the sound box, a using snakeskin which is 4 meters, 2) use only the back skin 3) use of horsetail hair which is not round-shape. 4) A choosing horsetail hair, Mr. Manoch Pudpong uses imported horsetail hair from Mongolia which are thicker than horsetail hair in Thailand. 5) Each anchor is long 1 centimeter. A craftsman uses bamboo which is soaked in oil because it helps the sound of a Saw to be resonance.

Department: Music

Student's Signature

Field of Study: Thai Music

Advisor's Signature

Academic Year: 2017

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี ได้รับความอนุเคราะห์และเอื้ออำนวยความสะดวกจากผู้มีพระคุณหลายท่าน ที่ได้ให้ความเมตตาในการจัดทำทุกๆด้านทั้งด้านการให้ความรู้ด้านข้อมูลคำสัมภาษณ์ คำแนะนำ จนตลอดให้คำปรึกษาและให้คำแนะนำต่างๆที่เป็นประโยชน์กับผู้วิจัยในการทำงานวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นอย่างดี รวมทั้งผู้ที่เป็นแรงผลักดันสำคัญในการจัดทำและมีอุปการคุณนานัปการอย่างมากมายดังนี้

ขอกราบขอบพระคุณคณาจารย์และผู้ทรงคุณวุฒิ อันได้แก่ รองศาสตราจารย์พิชิตชัยเสรี รองศาสตราจารย์ปกรณ์ รอดช้างเผื่อน ศาสตราจารย์ ดร.บุษกร บินทสันต์ รองศาสตราจารย์ ดร.ข้ามคม พรประสิทธิ์ รองศาสตราจารย์ ดร.ภัทราวดี ภูชฎาภิรมย์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พรประพิตร์ เผ่าสวัสดิ์ และ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภัทรระ คมขำ ที่ได้ประสาทวิชาความรู้ระดับมหาบัณฑิตแก่ข้าพเจ้า ทำให้ข้าพเจ้ามีโอกาสสร้างงานวิจัยที่เป็นประโยชน์ต่อดนตรีไทยทางด้านวิชาการ

ขอกราบขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พรประพิตร์ เผ่าสวัสดิ์ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ที่ได้รับความอนุเคราะห์ตรวจทานและเสนอข้อควรปฏิบัติอย่างเหมาะสมและแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ เพื่อเสริมสร้างความสมบูรณ์ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ให้เป็นงานที่มีคุณค่าสามารถเผยแพร่สู่สังคมดนตรีไทยได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ขอกราบขอบพระคุณช่างมาโนช ผุดผ่อง ผู้ที่ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ด้านกรรมวิธีการสร้างซอด้วง คำสัมภาษณ์ ข้อมูลที่สำคัญต่องานวิจัยและข้อเสนอแนะต่าง ๆ ของท่านด้วยความเต็มใจ อีกทั้งท่านยังได้ให้กำลังใจกับข้าพเจ้าตลอดมา

ขอกราบขอบพระคุณครอบครัวของข้าพเจ้า อันได้แก่ คุณแม่ยาณี คำโปร่ง คุณยายสมจิตร คำโปร่ง และคุณขจรศักดิ์ คชเชื่อน ที่ได้ให้ความอนุเคราะห์ในด้านทุนทรัพย์สำหรับการจัดทำและเป็นผู้คอยสร้างเสริมกำลังใจในการทำงานนิพนธ์อาศรมศึกษาฉบับนี้ ที่สำคัญคือสนับสนุนในด้านอุปกรณ์เทคโนโลยีที่จำเป็นในดำเนินงานตลอดมา

ขอขอบคุณเพื่อน ๆ นิสิต หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาดุริยางค์ไทย คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย รุ่นที่ 15 ทุกคนที่คอยให้ความหวังใจในการดำเนินการจัดทำงานนิพนธ์อาศรมศึกษาฉบับนี้เรื่อยมา

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญภาพ.....	1
สารบัญตาราง.....	1
สารบัญแผนภาพ.....	1
บทที่ 1 บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์.....	4
1.3 วิธีการดำเนินการวิจัย.....	4
1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	5
บทที่ 2 ประวัติชีวิตช่างมาโนช ผุดผ่อง.....	6
2.1 ด้านการศึกษา.....	8
2.2 ด้านชีวิตและการทำงาน.....	9
2.3 การกลับมาสนใจเรื่องซออีกครั้ง.....	11
2.4 ความเชื่อของช่างมาโนช ผุดผ่อง.....	18
2.5 อุปนิสัยของช่างมาโนช ผุดผ่อง.....	19
2.6 ด้านเกียรติประวัติและผลงานที่ได้รับ.....	23
2.7 ความภาคภูมิใจที่สุดของช่างมาโนช ผุดผ่อง.....	28
2.8 แนวทางการประกอบอาชีพช่างต่อไปในอนาคต.....	32
2.9 การสืบทอด.....	32

2.10	บันปลายชีวิต	33
บทที่ 3	อุปกรณ์ และวัสดุที่ใช้สร้างซอดั้วงของช่างมาโนช ผุดผ่อง.....	34
3.1	องค์ประกอบซอดั้วง.....	34
3.2	สัดส่วนซอดั้วงของช่างมาโนช ผุดผ่อง.....	37
3.2.1	ลูกบิดซอดั้วง	37
3.2.2	กระบอกซอดั้วง	44
3.2.3	คันชักซอดั้วง	44
3.2.4	คันทวน/โชนซอดั้วง.....	45
3.2.5	หย่องซอดั้วง	46
3.3	วัสดุ อุปกรณ์ที่ใช้ในการสร้างซอดั้วงของช่างมาโนช ผุดผ่อง	47
3.3.1	เครื่องเลื่อยไม้.....	47
3.3.2	เครื่องกลึงไม้ (ส่วนรูปทรง).....	47
3.3.3	เครื่องกลึงเหล็ก.....	48
3.3.4	กระตาดทรายสายพาน.....	49
3.3.5	เครื่องเจาะ.....	49
3.3.6	เครื่องพ่นสีแรงดันสูง	50
3.3.7	เครื่องกลึง.....	51
3.3.8	มีดกลึง.....	52
3.3.9	ผ้าเช็ด และ แปรง.....	52
3.3.10	เขาควาย.....	53
3.3.11	Venire Caliper	53
3.3.12	ไม้บรรทัด	54
3.3.13	ปากกาเมจิก	54

3.3.14 กรรไกร.....	55
3.3.15 ฉาก.....	55
3.3.16 บุ้ง.....	56
3.3.17 เครื่องขึ้นหนัง.....	56
3.3.18 เชือกโพลีโพรพิลีน.....	57
3.3.19 กาวผง.....	58
3.3.20 เขียงและตะปุกัดหนัง.....	59
3.3.21 ค้อนไม้.....	59
3.3.22 เครื่องชูดหนัง.....	60
3.3.23 มีดสำหรับตัด.....	60
3.3.24 แลคเกอร์.....	61
3.3.25 กระดาษทราย.....	61
3.3.26 ทางม้า.....	62
3.3.27 เชือกเย็บอวน/แห.....	63
3.3.29 แบบแต่งโซนซอด้วง.....	64
3.3.30 ตึดตู่.....	64
3.3.31 Cyanoacrylate.....	65
3.3.32 ขี้เลื่อย.....	65
3.3.33 ที่ปักลูกบิด และที่ปักคันทวน.....	66
3.3.34 แปรงใหญ่ เบอร์ 2.....	66
3.3.35 ทินเนอร์.....	67
3.3.36 เลื่อยแต่งคันทวน.....	67
3.3.37 ไขเลื่อยท่อ.....	68

3.3.38 คีมปากนกแก้ว	68
3.3.39 กระดาษขาว.....	69
3.3.40 ไม้จับสำหรับพ่นสี.....	69
3.3.41 โคมไฟ	70
3.3.42 เครื่องเจียร	70
3.3.43 ทวี	71
3.3.44 กะละมัง.....	71
3.3.45 ดอกสว่านเจาะไม้.....	72
3.4 พันธุ์ไม้ที่ใช้ทำซอด้วง	72
3.4.1 ไม้มะเกลือ.....	73
3.4.2 ไม้ชิงชัน	75
3.4.3 ไม้กระพี้เขาควาย	77
3.4.4 ไม้แก้ว.....	78
3.4.5 ไม้ด่าง.....	80
3.5 หนังสัตรีที่ใช้ทำซอด้วง.....	82
บทที่ 4 กรรมวิธีการสร้างซอด้วงของช่างมาโนช ผุดผ่อง.....	83
4.1 กรรมวิธีการสร้างซอด้วงของช่างมาโนช ผุดผ่อง.....	83
4.1.1 การเตรียมกระบอกซอด้วง	83
4.1.2 การขึ้นหน้าหน้าซอด้วง.....	93
4.1.3 การกลึงคันทวนซอด้วง.....	105
4.1.4 การกลึงลูกบิด.....	118
4.1.6 การขึ้นหางม้า	132
4.1.7 การประกอบซอด้วง.....	136

4.1.8 การแต่งเสียงซอด้วง.....	145
4.2 ปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพเสียงซอด้วงของช่างมาโนช ผุดผ่อง.....	146
4.2.1 การคัดเลือกหนังงู.....	146
4.2.2 การกลึงไม้	147
4.2.3 การใช้bungภายในการบอกซอด้วง	147
4.2.4 การขึ้นหนังกระบอกซอด้วง.....	147
4.2.5 การขึ้นหางม้า	148
4.3 การประเมินคุณภาพเสียงซอด้วงของศิลปิน.....	148
4.4.1 รองศาสตราจารย์ปกรณ์ รอดช้างเผื่อน	149
4.4.2 อาจารย์เมธี พันธุ์ราทร.....	150
4.4.3 อาจารย์วิชัย เหล่าประเสริฐ.....	152
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ	156
รายการอ้างอิง.....	160
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์	162

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 2.1 ช่างมาโนช ผุดผ่อง.....	6
ภาพที่ 2.2 คำจ้วน ผุดผ่อง และ สงวน ผุดผ่อง.....	7
ภาพที่ 2.3 ภาพช่างมาโนช ผุดผ่องศึกษาที่โรงเรียนเปรมฤทัยอาชีวศึกษา.....	8
ภาพที่ 2.4 แผนที่เดินทางมายังบ้านชอบางปะกง.....	10
ภาพที่ 2.5 ภาพอรพินท์ ผุดผ่อง.....	11
ภาพที่ 2.6 กระบอกขอด้วงที่ช่างสร้างสมัยแรก.....	13
ภาพที่ 2.7 บ้านเลขที่ 70/16 (บ้านชอ).....	14
ภาพที่ 2.8 บริเวณหน้าบ้านของช่างมาโนช ผุดผ่อง.....	14
ภาพที่ 2.9 ป้ายบ้านชอบางปะกง.....	15
ภาพที่ 2.10 ภาพบริเวณหลังบ้านที่ช่างใช้เป็นที่ทำชอ.....	15
ภาพที่ 2.11 ภาพแปลนบ้านที่เลขที่ 70/16 (บ้านชอ) หมู่ 18.....	16
ภาพที่ 2.12 บริเวณหลังบ้านของช่างที่ให้เป็นโรงกลึงชอ.....	17
ภาพที่ 2.13 ทางเข้าโรงกลึง.....	18
ภาพที่ 2.14 หิ้งบูชาพระวิษณุกรรม.....	19
ภาพที่ 2.15 ภาพนางสาวณัฏฐา ผุดผ่อง.....	20
ภาพที่ 2.16 ภาพนายสายชล ผิวช่อม.....	21
ภาพที่ 2.17 ภาพนายสมพร ไชยวารี.....	22
ภาพที่ 2.18 อาจารย์และนักศึกษาจากสาขาวิชาดนตรีไทยและดนตรีตะวันตก วิทยาลัย ดุริยางคศิลป์ มหาวิทยาลัยมหิดล.....	24
ภาพที่ 2.19 นิสิตจากชมรมดนตรีไทย มหาวิทยาลัยบูรพา.....	24
ภาพที่ 2.20 นส.ณัฏฐา ผุดผ่องมอบขอด้วงให้แก่ผู้ที่ได้รับรางวัลพิเศษการประกวดดนตรีไทย ศรทอง.....	25

ภาพที่ 2.21 ถวายซอด้วงในนามของกรมสิทธิเด็กและเยาวชน	26
ภาพที่ 2.22 การมอบซอด้วงไม้มะเกลือจิวแก่ รศ.ดร.โกวิทย์ ชันธศิริ	26
ภาพที่ 2.23 บทความบ้านซอบางปะกงของนิตยสารครัวคุณต๋อย	27
ภาพที่ 2.24 การแกะกะโหลกซอด้วงถวายสมเด็จพระรัตนราชสุตาฯ สยามบรมราชกุมารี	27
ภาพที่ 2.25 งานซ่อมโขนซอที่หักชำรุด	28
ภาพที่ 2.26 งานซ่อมกระบอกซอด้วง	29
ภาพที่ 2.27 งานซ่อมแซมและล้างลอกทำสีใหม่ โดยยังคงป้าย “ดุริยบรรณ”	29
ภาพที่ 2.28 งานซ่อมโขนซอด้วง	30
ภาพที่ 2.29 งานซ่อมสีซอด้วง	30
ภาพที่ 2.30 กิจกรรม “ซ่อมซอฟรี” ครบรอบ 3 ปี เพลงบ้านซอ บางปะกง	31
ภาพที่ 3.1 ภาพแสดงลักษณะทางกายภาพของซอด้วง	35
ภาพที่ 3.2 ภาพลูกบิดทั้ง 8 แบบ	37
ภาพที่ 3.3 ลูกบิดซอด้วงแบบที่ 1	38
ภาพที่ 3.4 ลูกบิดแบบที่ 2	39
ภาพที่ 3.5 ลูกบิดแบบที่ 3	40
ภาพที่ 3.6 ลูกบิดแบบที่ 4	41
ภาพที่ 3.7 ลูกบิดแบบที่ 5	42
ภาพที่ 3.8 ลูกบิดแบบที่ 6	42
ภาพที่ 3.9 ลูกบิดแบบที่ 7	43
ภาพที่ 3.10 ลูกบิดแบบที่ 8	43
ภาพที่ 3.11 ภาพกระบอกซอด้วง	44
ภาพที่ 3.12 ภาพคันชักซอด้วง	45
ภาพที่ 3.13 ภาพคันทวน/โขนซอด้วง	45

ภาพที่ 3.14 ภาพห้องซอดั้วง.....	46
ภาพที่ 3.15 เครื่องเลื่อยไม้.....	47
ภาพที่ 3.16 เครื่องกลึงไม้.....	48
ภาพที่ 3.17 เครื่องกลึงเหล็ก.....	48
ภาพที่ 3.18 กระดาษทรายสายพาน.....	49
ภาพที่ 3.19 เครื่องเจาะ.....	50
ภาพที่ 3.20 เครื่องแรงดันลมไฟฟ้า.....	50
ภาพที่ 3.21 หัวพ่นสี.....	51
ภาพที่ 3.22 เครื่องกลึง.....	51
ภาพที่ 3.23 มีดกลึง.....	52
ภาพที่ 3.24 ผ้าเช็ดและแปรง.....	52
ภาพที่ 3.25 เขาคาย.....	53
ภาพที่ 3.26 Vernier Caliper.....	53
ภาพที่ 3.27 ไม้บรรทัด.....	54
ภาพที่ 3.28 ปากกาเมจิก.....	54
ภาพที่ 3.29 กรรไกร.....	55
ภาพที่ 3.30 ฉาก.....	55
ภาพที่ 3.31 บุ้ง.....	56
ภาพที่ 3.32 เครื่องขึ้นหนัง.....	57
ภาพที่ 3.33 เชือกโพลีโพรพิลีน.....	57
ภาพที่ 3.34 กาวผง.....	58
ภาพที่ 3.35 เขียงและตะปูกลัดหนัง.....	59
ภาพที่ 3.36 ค้อนไม้.....	59

ภาพที่ 3.37 เครื่องชุดหนัง	60
ภาพที่ 3.38 มีดสำหรับตัด	60
ภาพที่ 3.39 แลคเกอร์	61
ภาพที่ 3.40 กระดาษทรายเบอร์ 240 400 และ 800	61
ภาพที่ 3.41 หางม้า	62
ภาพที่ 3.42 เชือกเย็บอวน/แห	63
ภาพที่ 3.43 หมุดสำหรับขึ้นหางม้า	63
ภาพที่ 3.44 แบบแต่งโขนซอด้วงแบบโลหะ	64
ภาพที่ 3.45 แบบแต่งโขนซอด้วงแบบไม้	64
ภาพที่ 3.46 ตู๊ดตู๋	64
ภาพที่ 3.47 Cyanoacrylate	65
ภาพที่ 3.48 ชี้เสื่อย	65
ภาพที่ 3.49 ที่ปักลูกบิด และที่ปักคันทวน	66
ภาพที่ 3.50 แปรงเบอร์ 2	66
ภาพที่ 3.51 ทินเนอร์	67
ภาพที่ 3.52 เสื่อยแต่งคันซอ	67
ภาพที่ 3.53 ใบเสื่อยท่อ	68
ภาพที่ 3.54 คีมปากนกแก้ว	68
ภาพที่ 3.55 กระดาษกาว	69
ภาพที่ 3.56 ไม้จับสำหรับพันสี	69
ภาพที่ 3.57 ไฟฉาย	70
ภาพที่ 3.58 เครื่องเจียร	70
ภาพที่ 3.59 หวี	71

ภาพที่ 3.60 กะละมัง.....	71
ภาพที่ 3.61 ดอกสว่านเจาะไม้ขนาดต่างๆ	72
ภาพที่ 3.62 ภาพลำต้นมะเกลือ	73
ภาพที่ 3.63 ภาพไม้มะเกลือ.....	74
ภาพที่ 3.64 ภาพดอก ผล และใบของต้นมะเกลือ	74
ภาพที่ 3.65 ภาพดอกชิงชัน	75
ภาพที่ 3.66 ภาพไม้ชิงชัน.....	76
ภาพที่ 3.67 ภาพ ฝัก และใบของต้นชิงชัน.....	76
ภาพที่ 3.68 ภาพใบต้นกระพี้เขาควาย.....	77
ภาพที่ 3.69 ภาพไม้กระพี้เขาควาย.....	78
ภาพที่ 3.70 ภาพไม้แก้ว	79
ภาพที่ 3.71 ภาพใบและดอกไม้แก้ว.....	79
ภาพที่ 3.72 ภาพไม้ค้ำดง	80
ภาพที่ 3.73 หนังสือเล่มที่ใช้น้ำซอด้วง	82
ภาพที่ 4.1 เลื่อยไม้ให้เป็นทรงสี่เหลี่ยม.....	84
ภาพที่ 4.2 ไม้ที่เลื่อยเป็นทรงสี่เหลี่ยมสำหรับเตรียมกลึงเป็นกระบอกลึง.....	84
ภาพที่ 4.3 เปรียบเทียบไม้ที่เลื่อยเป็นทรงกระบอกลึงสี่เหลี่ยมกับไม้ที่กลึงเป็นทรงกระบอกลึง.....	85
ภาพที่ 4.4 การกลึงคว้านรูกระบอกลึงด้านใน	86
ภาพที่ 4.5 รูของกระบอกลึงซอทะลุถึงกันทั้ง 2 ด้านเมื่อมองจากภายนอก	86
ภาพที่ 4.6 จำลองลักษณะภายในกระบอกลึงซอที่กลึงคว้านรูในเมื่อมองจากด้านข้าง.....	87
ภาพที่ 4.7 การนำแท่นไม้ใส่ลงไปนรกระบอกลึงซอด้านหลัง.....	87
ภาพที่ 4.8 การนำตัวกระบอกลึงประกอบเข้าเครื่องกลึง.....	88
ภาพที่ 4.9 การกลึงกระบอกลึงซอด้วง	89

ภาพที่ 4.10 การนำเขาควายวัดขนาดจากตัวต้นแบบ	89
ภาพที่ 4.11 การพ่นแลคเกอร์ที่กระบอกขอ.....	90
ภาพที่ 4.12 เปรียบเทียบก่อนและหลังกลึงกระบอกขอ.....	91
ภาพที่ 4.13 เจาะรูกระบอกขอเสร็จเรียบร้อยแล้ว.....	91
ภาพที่ 4.14 ช่างกำลังใช้บุงูภายในกระบอกขอ.....	92
ภาพที่ 4.15 ลักษณะภายในกระบอกที่ใช้บุงูเสร็จเรียบร้อยแล้ว.....	92
ภาพที่ 4.16 การเปรียบเทียบกระบอกขอจากขั้นตอนแรกจนถึงขั้นตอนสุดท้าย.....	93
ภาพที่ 4.17 ผนังที่ตัดเรียบร้อยแล้ว.....	94
ภาพที่ 4.18 การนำผนังไปแช่น้ำทิ้งไว้ 1 คืน.....	94
ภาพที่ 4.19 การตอกตะปูที่ผนัง.....	95
ภาพที่ 4.20 ผนังที่กลัดตะปูเรียบร้อยแล้ว.....	95
ภาพที่ 4.21 การผสมกาวผงเข้ากับน้ำเพื่อเตรียมขึ้นผนัง.....	96
ภาพที่ 4.22 การทากาวบริเวณขอบกระบอกขอส่วนหน้า.....	96
ภาพที่ 4.23 เตรียมการขึ้นผนัง.....	97
ภาพที่ 4.24 การใช้เชือกโพลีโพรลีนคล้องตะขอเครื่องขึ้นผนังแล้วไปคล้องกับตะปูที่กลัดผนัง.....	97
ภาพที่ 4.25 ขั้นตอนการขึ้นเกลียวเครื่องขึ้นผนังควบคู่กับการเคาะผนัง.....	98
ภาพที่ 4.26 กระบอกขอที่ขึ้นผนังขึ้นผนังเสร็จเรียบร้อยแล้ว.....	99
ภาพที่ 4.27 ลักษณะเครื่องชุดผนังที่ช่างประดิษฐ์ขึ้น.....	99
ภาพที่ 4.28 ช่างกำลังปรับตะปูให้พอดีกับปากกระบอกขอ.....	100
ภาพที่ 4.29 การใช้เครื่องชุดผนังวัดระยะผนัง.....	100
ภาพที่ 4.30 การตัดขอบผนัง.....	101
ภาพที่ 4.31 กระบอกขอหลังจากการตัดขอบผนังและชุดกาวออกหมดเรียบร้อยแล้ว.....	101
ภาพที่ 4.32 ผนังกำแพงที่ติดจากผนังงูโดยใช้เทปกาว.....	102

ภาพที่ 4.33 การเปรียบเทียบขั้นตอนทั้ง 4 ของการขึ้นหนังงู.....	102
ภาพที่ 4.34 การขัดกระบอกล้อด้วยมือ.....	103
ภาพที่ 4.35 การขัดตกแต่งขอบกระบอกล้อด้วยมือเปล่า	104
ภาพที่ 4.36 กระบอกล้อทำสำเร็จเรียบร้อยแล้ว	105
ภาพที่ 4.37 การนำท่อนไม้ยึดกับเหล็กก่อนทำการกลึง	106
ภาพที่ 4.38 ไม้ยึดด้านหนึ่งจะถูกยึดด้วยหมุดที่ตำแหน่งจุดศูนย์กลาง	106
ภาพที่ 4.39 การยึดไม้เพื่อเตรียมการกลึง	107
ภาพที่ 4.40 การใช้ไม้บรรทัดวัดหัวโขนล้อ.....	107
ภาพที่ 4.41 การวัดแบบโขนของล้อ.....	108
ภาพที่ 4.42 เมื่อวัดเรียบร้อยแล้วจึงใช้น้ำยาลบค่าผิดพลาดตามแบบบนไม้	108
ภาพที่ 4.43 การวัดส่วนโค้งด้านในของโขนล้อ.....	109
ภาพที่ 4.44 วิธีการการตรวจตำแหน่งพิกัดโขน.....	109
ภาพที่ 4.45 การนำไม้เข้าเครื่องเลื่อยไม้	110
ภาพที่ 4.46 การเลื่อยไม้ตามรอยที่วาดไว้.....	110
ภาพที่ 4.47 การนำไม้ที่เลื่อยแล้วมากลึงด้วยกระดาษทรายเบอร์ 40 เพื่อลบลอยคม	111
ภาพที่ 4.48 การวัดด้านข้างของคันทวนล้อกับแบบคันทวน	111
ภาพที่ 4.49 การใช้เครื่องเจียรขัดมุมโค้งต่างๆของโขนล้อ.....	112
ภาพที่ 4.50 การใช้เลื่อยมือเลื่อยชิ้นงานอีกครั้งหนึ่ง	112
ภาพที่ 4.51 คันทวนล้อผ่านการพ่นด้วยแลคเกอร์.....	113
ภาพที่ 4.52 ตำแหน่งของจุดที่จะเจาะรูสำหรับใส่ลูกบิด	113
ภาพที่ 4.53 การเจาะรู(บน)ด้วยเครื่องเจาะ	114
ภาพที่ 4.54 การนำลูกบิดมาทดลองใส่รู(บน)ที่เจาะ	114
ภาพที่ 4.55 การเจาะรู (ล่าง) ด้วยเครื่องเจาะ.....	115

ภาพที่ 4.56 การนำลูกบิดมาทดลองใส่รูที่เจาะทั้ง 2 รู.....	115
ภาพที่ 4.57 การวัดก้านลูกบิดบน	116
ภาพที่ 4.58 การวัดก้านลูกบิดล่าง	116
ภาพที่ 4.59 การปรับลูกบิดให้มีความยาวเท่ากัน.....	117
ภาพที่ 4.60 ช่างกำลังพันแลคเกอร์.....	117
ภาพที่ 4.61 คันทวนที่เสร็จเรียบร้อยแล้ว.....	118
ภาพที่ 4.62 การใช้เชือกควายมัดยอดของลูกบิด.....	118
ภาพที่ 4.63 การใช้เชือกควายมัดลูกแหวนที่ข้อของลูกบิด.....	119
ภาพที่ 4.64 การใช้เชือกควายมัดลูกบิดที่ลูกบิดต้นแบบ	119
ภาพที่ 4.65 การนำท่อนไม้สำหรับกลึงลูกบิดประกอบเข้าไปในเครื่องกลึง.....	120
ภาพที่ 4.66 กระบวนการกลึงลูกบิดส่วนยอด	120
ภาพที่ 4.67 การใช้กระดาษขัดผิวก้านลูกบิด	121
ภาพที่ 4.68 การนำก้านลูกบิดเก็บไว้ข้างในให้โผล่แต่ส่วนหัว.....	121
ภาพที่ 4.69 การใช้มีดกลึงขนาดใหญ่ กลึงยอดลูกบิด.....	122
ภาพที่ 4.70 การใช้แลคเกอร์พ่นที่ชิ้นงาน	123
ภาพที่ 4.71 การเปรียบเทียบลูกบิดต้นแบบ (ด้านบน) และลูกบิดที่กลึงเสร็จแล้ว (ด้านล่าง).....	123
ภาพที่ 4.72 เตรียมไม้สำหรับกลึงคันชักซอด้าง.....	124
ภาพที่ 4.73 การใช้กาาร้อนหยดตามรอยแตกของเนื้อไม้ก่อนนำขึ้นเลื่อยโรยทับ.....	124
ภาพที่ 4.74 ขั้นตอนการใช้มีดกลึงชุดผิวไม้ออก	125
ภาพที่ 4.75 การใช้มีดกลึงตักแต่งคันชักส่วนปลาย.....	125
ภาพที่ 4.76 การกลึงคันชักส่วนปลายเป็นรูปทรงหม้อดิน.....	126
ภาพที่ 4.77 การกลึงคันชักส่วนหัว.....	127
ภาพที่ 4.78 การนำกระดาษทรายมาขัดคันชักเพื่อเพิ่มความละเอียดของชิ้นงาน.....	127

ภาพที่ 4.79 การเปรียบเทียบคันชักสอดด้วงหลังจากกลิ้งเสร็จเรียบร้อยแล้ว.....	127
ภาพที่ 4.80 คันชักส่วนหัวเข้าปากจับชิ้นงานก่อนนำเข้าเครื่องเจาะ.....	128
ภาพที่ 4.81 การเจาะรูหัวคันชัก.....	128
ภาพที่ 4.82 การเลื่อยผ่าปากกึ่งกลางของรู.....	129
ภาพที่ 4.83 ส่วนหัวคันชักที่เจาะรูและเลื่อยผ่าปาก.....	129
ภาพที่ 4.84 การใช้เครื่องเจียรบากรูยอดคันชัก	130
ภาพที่ 4.85 การตกแต่งรูด้วยมีดปลายแหลม.....	130
ภาพที่ 4.86 ส่วนหัวคันชักที่ทำสำหรับใส่หางม้าเสร็จเรียบร้อยแล้ว	130
ภาพที่ 4.87 การเจาะรูสำหรับใส่หมุดหางม้า	131
ภาพที่ 4.88 การเจาะรูสำหรับใส่หมุดหางม้าเสร็จแล้ว.....	131
ภาพที่ 4.89 ช่างทดลองใส่หมุดลงในรูที่เจาะไว้.....	131
ภาพที่ 4.90 พวงหางม้าสีขาวลักษณะแบน	132
ภาพที่ 4.91 จำลองการวางตัวของการตะปู	133
ภาพที่ 4.92 การหิวหางม้า	133
ภาพที่ 4.93 การพันด้ายเก็บปลายหางม้า	134
ภาพที่ 4.94 คันชักดัดให้โค้งตามสลักที่ตอกไว้	134
ภาพที่ 4.95 การผูกปมหางม้า	135
ภาพที่ 4.96 การสวมหมุดเข้าไปในรูคันชักเพื่อยึดหางม้า.....	135
ภาพที่ 4.97 ลักษณะปลายหางม้าหลังจากตัดออก	135
ภาพที่ 4.98 คันชักหลังจากขึ้นหางม้าเสร็จเรียบร้อยแล้ว.....	136
ภาพที่ 4.99 อุปกรณ์สำหรับประกอบสอดด้วง	136
ภาพที่ 4.100 คันทวนที่ใส่ลูกบิดเสร็จเรียบร้อยแล้ว.....	137
ภาพที่ 4.101 การนำเศษหนังงูสวมใส่แกนคันทวนที่ยื่นออกมา.....	138

ภาพที่ 4.102 การนำสายซอผูกที่ลูกบิด	138
ภาพที่ 4.103 ลักษณะของห่วงที่คล้องเข้ากับแกนคันทวน.....	139
ภาพที่ 4.104 การนำสายซอดั้งคล้องก้านคันทวน.....	139
ภาพที่ 4.105 การร้อยคันทวนเข้าไปอยู่ระหว่างสายซอทั้ง 2 เส้น.....	140
ภาพที่ 4.106 การคล้องสายซอเข้ากับแกนคันทวนเสร็จเรียบร้อยแล้วทั้ง 2 เส้น	140
ภาพที่ 4.107 ลักษณะสายซอที่คล้องเข้ากับแกนคันทวนทั้ง 2 เส้น.....	140
ภาพที่ 4.108 ลักษณะสายซอพันบนก้านลูกบิด.....	141
ภาพที่ 4.109 การพันเชือกอวน/แหร์ดอก.....	141
ภาพที่ 4.110 การใส่หย่องเสร็จเรียบร้อยแล้ว.....	142
ภาพที่ 4.111 การนำยางสนมาถูหางม้า	142
ภาพที่ 4.112 ซอด้วงที่ประกอบเสร็จเรียบร้อยแล้ว	143
ภาพที่ 4.113 ภาพรองศาสตราจารย์ปกรณ์ รอดช้างเผื่อน	149
ภาพที่ 4.114 ภาพ อาจารย์เมธี พันธุ์วราทร	150
ภาพที่ 4.115 ภาพอาจารย์วิชัย เหล่าประเสริฐ.....	152

สารบัญตาราง

หน้า

ตารางที่ 1	สรุปคุณสมบัติของไม้ที่ใช้ทำซอด้วงของช่างมาโนช ผุดผ่อง.....	81
ตารางที่ 2	ตารางแสดงสรุปผลการสัมภาษณ์ความคิดเห็นของศิลปินทางด้านดนตรีไทยที่ได้ลองสีซอด้วงของช่างมาโนช ผุดผ่อง.....	154

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

สารบัญแผนภาพ

หน้า

แผนภาพที่ 1 แผนผังการสืบทอดสกุล “มุศฝ่อง”	7
แผนภาพที่ 2 สรุปขั้นตอนการสร้างซอด้วงของช่างมาโนช มุศฝ่อง	144

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ดนตรีไทยมีความผูกพันกับวิถีชีวิตของคนไทยมาตั้งแต่อดีต ประเทศเรานั้นเป็นประเทศที่อุดมสมบูรณ์ไปด้วยธรรมชาติป่าไม้บรรพบุรุษของเราจึงได้สรรค์สร้างริเริ่มสร้างเครื่องดนตรีไทยขึ้นมา ซึ่งเครื่องดนตรีไทยนั้นล้วนใช้วัสดุธรรมชาติ เช่น ไม้ หนังสัตว์ เป็นส่วนประกอบ ผ่านกรรมวิธีต่างๆจนสามารถจำแนกได้ 4 ประเภทตามลักษณะการบรรเลง คือ เครื่องดีด เครื่องสี เครื่องตี และเครื่องเป่า หลังจากนั้นได้เกิดการประสมเครื่องดนตรีประเภทต่างๆเป็นวงดนตรีไทยต่อมาเพื่อสร้างเอกลักษณ์ที่ถือได้ว่าเป็นสมบัติของชาติซึ่งการที่ทำให้เสียงที่ได้ยินออกมามีเอกลักษณ์จะต้องมีเสียงในอุดมคติเสียก่อน

“เสียงในอุดมคติ” เป็นที่ทราบกันในหมู่นักดนตรีไทยและนักอนุรักษ์เครื่องดนตรีไทยว่าการที่จะได้มาซึ่งเสียงในอุดมคติที่ไพเราะเสนาะหูนั้นขึ้นอยู่กับผู้บรรเลงและขึ้นอยู่กับเครื่องดนตรี การที่นักดนตรีจะบรรเลงดนตรีได้ไพเราะที่สุดนั้น นอกจากผู้บรรเลงมีฝีมือที่เป็นเยี่ยมแล้ว ยังต้องอาศัยคุณลักษณะของเครื่องดนตรีที่ดีเยี่ยม ทั้ง 2 สิ่งนี้รวมกันถึงจะสามารถเข้าถึงความปลั่งจำเพาะของเสียงดนตรีได้อย่างแท้จริง (ภูมิใจ รื่นเรือง, 2551 : 1) ซอ เป็นเครื่องดนตรีประเภทเครื่องสีซึ่งจะเกิดจากการใช้คันชักสีเข้าไปในตัวเครื่องมีอยู่ 3 ประเภทคือ ซอด้วง ซออู้ และซอสามสาย

ซอด้วง เป็นซอที่มีวิวัฒนาการมาจากอุปกรณ์จับสัตว์ที่เรียกว่า “ด้วง” มีลักษณะเป็นกระบอกมีไว้เพื่อใส่เหยื่อและล่อให้สัตว์เล็กเข้าไปกินเหยื่อ เมื่อนำมาทำเป็นเครื่องดนตรีที่เรียกว่า ซอด้วงแล้ว จะมีทั้งหมด 2 สายที่มีเสียงแหลม ดังกังวาน ซอด้วงมีส่วนประกอบที่สำคัญคือ กระบอกซอจะต้องทำด้วยไม้เนื้อแข็งตรงลำตัวจะมีกระพุ้งเล็กน้อยตรงกลางเจาะให้เป็นโพรง ใกล้เคียงหน้าขึ้นหนังเจาะรูไว้ 2 รู ตรงกันเพื่อใส่คันทวน หน้าซอขึ้นด้วยหนังลูมเพราะจะได้เสียงแก้วที่ไพเราะ คันทวน มีความยาวประมาณ 72 เซนติเมตร ทำจากไม้ซึ่งมีส่วนประกอบหลายชิ้นเช่น เตี้ย เต้าข้าง บัวกลึง เป็นต้น และลูกบิด มีไว้เพื่อชิง สาย 2 สายที่ทำจากเอ็นหรือไหม เชื่อมระหว่างคันทวนกับกระบอกซอ ซึ่งใส่คันชัก ทำจากไม้ไว้ระหว่างกลางของทั้ง 2 สาย

ซอด้วงมีหน้าที่สำคัญคือ ใช้บรรเลงในวงเครื่องสายและวงมโหรี เมื่อบรรเลงอยู่ในวงเครื่องสาย ผู้บรรเลงซอด้วงมีหน้าที่เป็นผู้นำวงและดำเนินทำนองเนื้อเพลงเป็นหลักของวงและอยู่ในมโหรีมีหน้าที่เพียงดำเนินเนื้อเพลงเท่านั้นไม่มีหน้าที่เป็นผู้นำวงเพราะในวงมโหรีมีระนาดเอกซึ่งเสียงดังกว่าทำหน้าที่เป็นผู้นำวงอยู่แล้วส่วนวิธีบรรเลงซอด้วงนี้ มีทั้งสีทำนองเก็บและทำนองอ่อนหวาน

เป็นเสียงยาวๆ แล้วแต่ลักษณะของทำนองเพลงในตอนนั้นๆ (ราชบัณฑิตยสถาน , 2550 : 61) นอกจากนี้ซอด้วงยังสามารถบรรเลงแล้วทำให้เกิดอารมณ์โศกเศร้า คร่ำครวญ หรือดุดันได้ดีจึงนิยมนำเครื่องดนตรีชิ้นนี้มาบรรเลงในลักษณะเดี่ยวสำหรับบทเพลงต่างๆ ได้เช่น เพลงพญาโศก เพลงนกขมิ้น สุรินทราหู เป็นต้น

เมื่อนำซอด้วงมาบรรเลงเดี่ยวหรือบรรเลงในวง นักดนตรีจะต้องคำนึงถึงคุณภาพของเสียงซอด้วงเป็นสำคัญ ซึ่งเป็นเรื่องที่มีความจำเป็นมากที่นักดนตรีไม่ควรมองข้าม การที่จะสีซอด้วงในบทเพลงต่างๆ ให้มีความไพเราะนั้น เครื่องดนตรีที่ดีย่อมมีส่วนช่วยด้วยเช่นกันจากที่กล่าวไปตอนต้น ในปัจจุบันมีการผลิตซอด้วงออกมาหลายรูปแบบ หลากหลายคุณภาพเพราะผู้ผลิตคำนึงถึงปริมาณมากกว่าคุณภาพตามความต้องการของตลาด จึงไม่คำนึงถึงสัดส่วนที่เหมาะสม ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่จำเป็นที่ส่งผลต่อคุณภาพซอด้วง

กรรมวิธีการสร้างซอด้วงจะต้องอาศัยฝีมือของช่างที่มีความรู้ความสามารถทั้งในด้านวิชาช่างไม้ การออกแบบและการกลึง นอกจากนี้ยังต้องมีความชำนาญในการใช้อุปกรณ์อย่างถูกต้องตามหลัก มีความรู้เรื่องศาสตร์ของเสียงและธรรมชาติเสียงของซอด้วงได้ จะทำให้ซอด้วงที่ผลิตออกมานั้นได้คุณภาพที่ดี การสร้างซอด้วงแต่ละคัน ประกอบด้วยกระบวนการหลากหลายขั้นตอนที่ประณีตถึงจะได้เสียงที่ไพเราะ กังวาน หรือเสียงแก้ว ช่างจึงเป็นบุคคลสำคัญมาก เพราะเครื่องดนตรีจะมีคุณภาพดีขึ้นอยู่กับกรรมวิธีซ้ำพะของแต่ละบุคคล ว่ามีความประณีต มีประสบการณ์ในการสร้าง ซอด้วง รวมไปถึงการแก้ไขข้อบกพร่องที่เกิดขึ้นระหว่างการผลิตซอให้มีคุณภาพ การปรับปรุงคุณภาพเสียงทุกเครื่องดนตรี

ช่างมาโนช ผุดผ่อง เกิดวันที่ 21 พฤศจิกายน พุทธศักราช 2501 เป็นชาวบางปะกงโดยกำเนิด เป็นบุตรชายของนายคำจวน ผุดผ่อง และนางสงวน ผุดผ่อง ช่างมาโนชมีความชอบและสนใจดนตรีตั้งแต่อายุ 8 ปี แต่ด้วยทางบ้านมีฐานะยากจนจึงไม่มีเงินที่จะซื้อเครื่องดนตรี ช่างมาโนชเล่าให้ฟังว่า

ตอนเป็นเด็กแถวบ้านมีบ้านสอนดนตรีไทย...ดร.สุรพล จันทราปัฐ
ลูกเขยดร.อุทิศ...มาสอนเราก็อยากเรียน...อยากฟัง ไปยืนเกาะรั้วดูเขา
เล่นดนตรีไทย...แต่ตอนนั้นยากจน...ไม่มีเงินไปเรียน...ราคาซอขณะนั้น
ราคาคันละ 250 บาท ก็ไม่มีความสามารถที่จะซื้อได้ และก็ไม่มีเวลาที่
จะมานั่งเรียนซอกี่จึงเก็บความฝงลึกไว้อยู่ในใจ

(มาโนช ผุดผ่อง, สัมภาษณ์, 16 ตุลาคม 2559)

เมื่ออายุได้ 11 ปี ช่างมาโนชได้ซื้อกระบอกซอด้วง 1 กระบอกในราคา 50 บาท เพื่อซื้อเป็นชิ้นส่วนแล้วนำมาประกอบกัน แล้วมาเหลาคันไม้ใส่เอง นำลวดมาผูกเป็นลูกบิด ช่างมาโนชมีความสามารถในการฟังเสียงมาตั้งแต่เด็กๆ เมื่อมีงานแสดงหรือมหรสพตามงานวัดก็จะไปยืนดู นอกจากนี้ช่างมาโนชยังสามารถเล่นเครื่องดนตรีเม้าท์ออร์แกนได้โดยไม่มีใครสอน ด้วยความชอบทางด้านดนตรีประกอบกับไม่มีเงินที่จะซื้อเครื่องดนตรี ช่างมาโนชจึงประดิษฐ์เครื่องดนตรีเล่นเอง จนเมื่อปีพ.ศ. 2540 เป็นจุดเริ่มต้นที่ทำให้ช่างมาโนชได้เริ่มเข้ามาในวงการดนตรีไทย โดยนางอรพินท์ ผุดผ่องซึ่งเป็นภรรยาของช่างมาโนช ได้ส่งลูกสาวคนโตไปเรียนดนตรีไทย ในระหว่างที่ลูกสาวไปเรียนอยู่นั้น ช่างมาโนช ไปรับ-ส่งลูกเรียนดนตรีไทยได้เห็นนักเรียนที่มาเรียนดนตรีไทย ด้วยความรู้สึกฝังลึกในจิตใจมีความชอบและสนใจดนตรีไทยอยู่แล้วที่สั่งสมมา เป็นระยะเวลาร่วม 30 ปี จึงเกิดแรงบันดาลใจที่จะเล่นดนตรีไทยและมีความปรารถนาที่จะได้ซอที่มีคุณภาพเสียงที่ดีสักคัน จึงเริ่มหาซอซอดีๆ แต่เมื่อได้พบซอเสียงที่ถูกใจ เจ้าของซอกลับไม่ขายให้และพูดตะคอกใส่เสียงดัง จึงเกิดแรงบันดาลใจที่คิดจะทำซอขึ้นเอง หลังจากนั้นช่างมาโนชจึงคิดริเริ่มทำซอเอง โดยจ้างโรงงานกลึงกระบอกแล้วขุดแต่งเสียง ขึ้นหนัง ด้วยการค้นคว้าศึกษาด้วยตัวเอง ทดลองสีแล้วฟังเสียงไปเรื่อย ๆ ลองผิดลองถูกในช่วงแรกประมาณกว่า 50 ครั้ง จนได้เสียงที่พอใจในระดับหนึ่ง โดยอุปกรณ์เครื่องมือที่ใช้ในการเริ่มทำในช่วงแรกนั้น ช่างมาโนชสะสมเอาของโบราณมาทำ เครื่องมือเริ่มต้นนั้นมีเพียง 3 ชิ้น คือ มีดปอกผลไม้ บุ้ง และ ตะขอเหล็กขุดไม้ ลองผิดลองถูก จนเป็นที่ยอมรับในหมู่กัลยาณมิตร

ช่างมาโนช ผุดผ่อง ศึกษาค้นคว้าและคิดพัฒนาซอด้วงเรื่อยมา ปัจจุบันสังคัมรู้จักและยอมรับในวงกว้างมากขึ้นในนาม “บ้านซอบางปะกง” เพราะช่างมาโนช มีความประณีต เอาใจใส่ทุกกระบวนการผลิตจนได้มีโอกาสถวายซอ 3 คัน แต่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในนามของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย การประกวดการบรรเลงดนตรีไทย “ศรทอง” ซอของบ้านซอบางปะกงได้รับความไว้วางใจในการใช้เป็นเครื่องดนตรีกลางสำหรับการประกวด นอกจากนี้ช่างมาโนช ยังได้รับความไว้วางใจจากสถาบันศึกษาต่างๆ รวมทั้งผู้เชี่ยวชาญทางด้านดนตรีไทยหลายๆ ท่าน ในการสั่งทำซอ เป็นต้น

ด้วยเหตุที่กล่าวมาข้างต้นนี้ ผู้วิจัยจึงต้องการที่จะศึกษากรรมวิธีการสร้างซอด้วงของช่างมาโนช ผุดผ่อง เพื่อทราบกรรมวิธีการสร้างซอด้วงและปัจจัยที่มีต่อคุณภาพของเสียงซอด้วง ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะของช่าง เพื่อถ่ายทอดสู่คนดนตรีไทยรุ่นหลัง ซึ่งงานวิจัยนี้ได้รับความเมตตาอนุญาตจากช่างมาโนช ผุดผ่อง เรียบร้อยแล้ว ซึ่งแสดงถึงความมีจิตใจที่ดีที่ต่อการรักษาไว้ซึ่ง

ภูมิปัญญาที่ท่านได้คิดค้นขึ้นมาด้วยตนเอง จึงถือเป็นการสานต่อมรดกทางดนตรีไทยนี้ไว้เพื่อเป็นประโยชน์ต่อไปในอนาคต

1.2 วัตถุประสงค์

1.2.1 ศึกษาประวัติการสร้างซอด้วงของช่างมาโนช ผุดผ่อง

1.2.2 ศึกษากรรมวิธีการสร้างซอด้วงของช่างมาโนช ผุดผ่อง

1.3 วิธีการดำเนินการวิจัย

งานวิจัยเล่มนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาและเก็บข้อมูลโดยใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพการเก็บข้อมูลในพื้นที่ภาคสนามในพื้นที่ บ้านเลขที่ 70/16 (บ้านซอ) หมู่ 18 ตำบลบางปะกง อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทราโดยสัมภาษณ์ช่างมาโนช ผุดผ่อง อีกทั้งได้รวบรวมข้อมูลวิเคราะห์ข้อมูลและสังเคราะห์ ข้อมูลโดยมีข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ ดังนี้

ศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ

- ห้องสมุดคณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- สำนักงานวิทยทรัพยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (หอสมุดกลาง)
- สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยบูรพา
- สำนักหอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร

1.3.1 ศึกษาประวัติชีวิตของช่างมาโนช ผุดผ่อง

ในการศึกษาประวัติชีวิตของช่างมาโนช ผุดผ่อง ผู้วิจัยใช้วิธีการสัมภาษณ์เป็นการดำเนินการวิจัยโดยสัมภาษณ์ช่างมาโนช ผุดผ่อง โดยมีหัวข้อที่จะทำการศึกษา ดังนี้

- ประวัติชีวิตของช่างมาโนช ผุดผ่อง
- ความเชื่อของช่างมาโนช ผุดผ่อง
- เกียรติประวัติและผลงานที่ได้รับของช่างมาโนช ผุดผ่อง
- ความภาคภูมิใจของช่างมาโนช ผุดผ่อง
- แนวทางการประกอบอาชีพของช่างต่อไปในอนาคต
- บั้นปลายชีวิต

1.3.2 ศึกษาอุปกรณ์และวัสดุที่ใช้ทำซอด้วงของช่างมาโนช ผุดผ่อง

ในการศึกษาอุปกรณ์และวัสดุที่ใช้ทำซอด้วงของช่างมาโนช ผุดผ่อง ผู้วิจัยใช้วิธีการ สัมภาษณ์และการสังเกตเป็นการดำเนินการวิจัยซึ่งมีหัวข้อวิจัยดังต่อไปนี้

- องค์ประกอบของซอด้วง
- สัดส่วนซอด้วงของช่างมาโนช ผุดผ่อง
- วัสดุ อุปกรณ์ที่ใช้สร้างซอด้วงของช่างมาโนช ผุดผ่อง
- พันธุ์ไม้ที่ใช้ทำซอด้วง
- หน้งงูที่ใช้ทำซอด้วง

1.3.3 ศึกษากรรมวิธีการสร้างซอด้วงของช่างมาโนช ผุดผ่อง

ในการศึกษาศึกษากรรมวิธีการสร้างซอด้วงของช่างมาโนช ผุดผ่อง ผู้วิจัยใช้วิธีการ สัมภาษณ์และการสังเกตเป็นการดำเนินการวิจัยซึ่งมีหัวข้อดังต่อไปนี้

- กรรมวิธีการสร้างซอด้วงชิงช่างมาโนช ผุดผ่อง
- ปัญหา และ วิธีการแก้ไขในขั้นตอนการสร้างซอด้วง
- ปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพเสียงซอด้วง

1.4 ระยะเวลาดำเนินการศึกษา

ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีการวิจัยแบบสังเกตแบบมีส่วนร่วม โดยเข้าไปช่วยเป็นลูกมือของช่างมาโนช ผุดผ่อง ในกระบวนการสร้างโดยตลอดและใช้การสัมภาษณ์ ระยะเวลาประมาณ 6 เดือน

1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- 1.5.1 ทราบประวัติการสร้างซอด้วงของช่างมาโนช ผุดผ่อง
- 1.5.2 ทราบกรรมวิธีการสร้างซอด้วงของช่างมาโนช ผุดผ่อง
- 1.5.3 ทราบปัจจัยที่มีผลต่อคุณภาพเสียงซอด้วงของช่างมาโนช ผุดผ่อง

บทที่ 2 ประวัติชีวิตช่างมาโนช ผุดผ่อง

ภาพที่ 2.1 ช่างมาโนช ผุดผ่อง

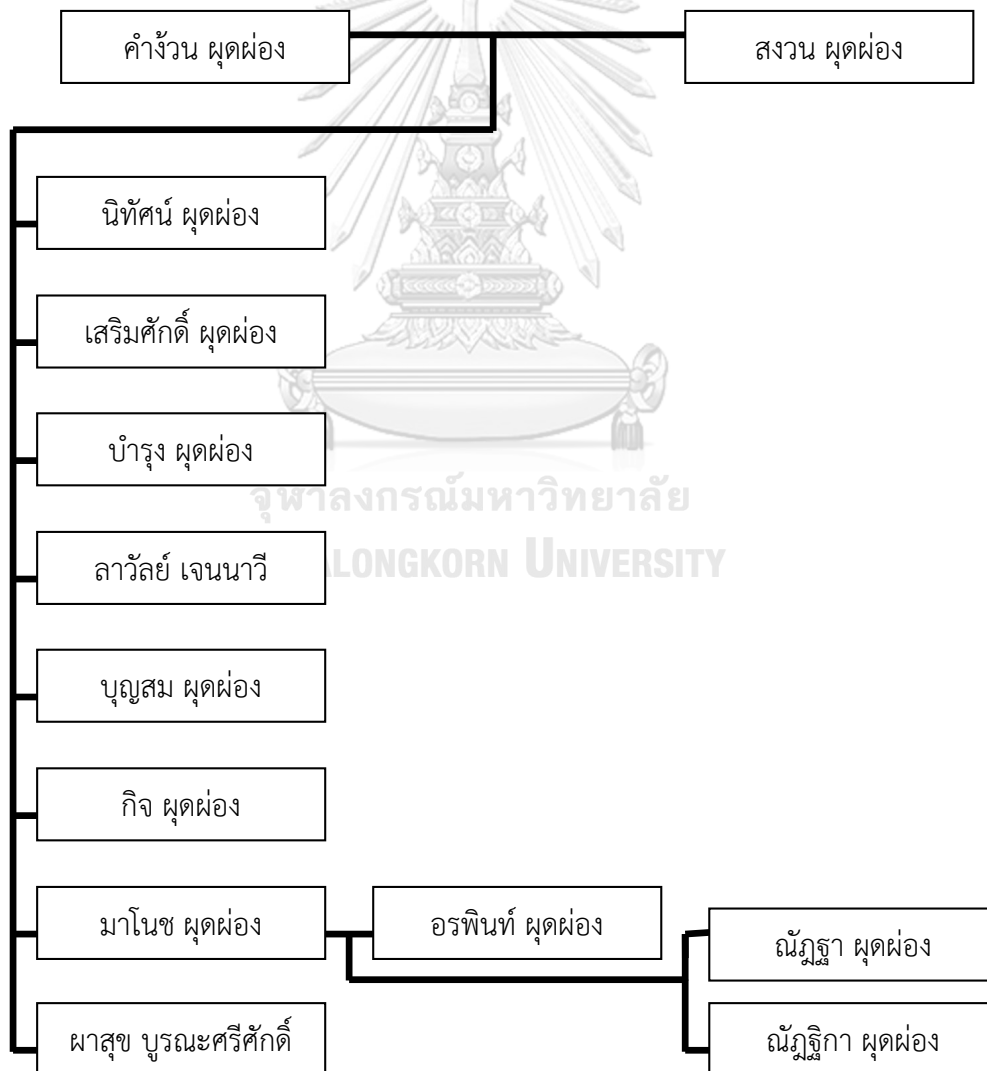
ช่างมาโนช ผุดผ่อง เกิดเมื่อวันที่ 21 พฤศจิกายน พ.ศ. 2501 คลอดจากหมอดำแยและแวง บ้านในอำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา บิดาชื่อ นายค้ำจวน ผุดผ่อง มารดาชื่อ นางสงวน ผุดผ่อง นับถือศาสนาพุทธ ที่อยู่ในปัจจุบันคือ บ้านเลขที่ 70/16 (บ้านขอ) หมู่ 18 ตำบลบางปะกง อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา ต้นตระกูลเป็นชาวบางปะกงโดยกำเนิด ช่างมาโนช ผุดผ่อง มีพี่น้องร่วมบิดามารดาเดียวกัน 8 คน ช่างมาโนชเป็นบุตรชายคนที่ 7 ดังนี้ตามลำดับ

1. นายนิทัศน์ ผุดผ่อง
2. นายเสริมศักดิ์ ผุดผ่อง
3. นายบำรุง ผุดผ่อง
4. นางสาววัลย์ เจนนาวี
5. นางบุญสม ผุดผ่อง
6. นายกิจ ผุดผ่อง
7. นายมาโนช ผุดผ่อง
8. นางผาสุข บุรณะศรีศักดิ์

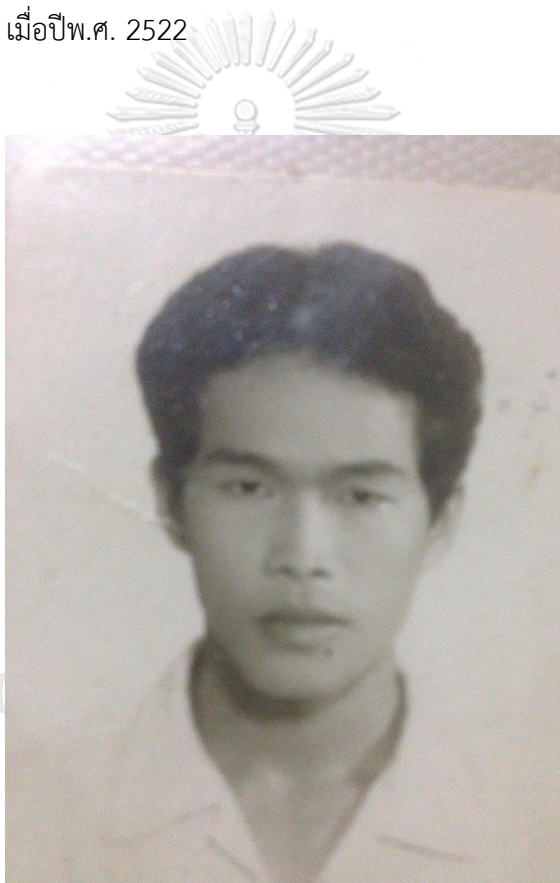
ภาพที่ 2.2 คำจ้วน ผุดผ่อง และ สงวน ผุดผ่อง

แผนภาพที่ 1 แผนผังการสืบทอดสกุล “ผุดผ่อง”

2.1 ด้านการศึกษา

ช่างมาโนช ผุดผ่อง สำเร็จการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 7 จากโรงเรียนวัดล่างบวรวิทายาน 3 ตำบลบางปะกง อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา จากนั้นได้เข้าศึกษาระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นจนสำเร็จการศึกษาจากโรงเรียนบางปะกงบวรวิทายาน ตำบลบางปะกง อำเภอบางปะกง และเข้าศึกษาต่อโรงเรียนเปรมฤทัยอาชีวศึกษา ตำบลบางแก้ว อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ แผนกสายก่อสร้าง เพราะช่างมาโนช ผุดผ่องต้องการมีบ้านของตนเองและตอนนั้นช่างคิดว่าการทำงานสายก่อสร้างเป็นงานที่ถนัด จนช่างมาโนช ผุดผ่องสำเร็จการศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ เมื่อปีพ.ศ. 2522

ภาพที่ 2.3 ภาพช่างมาโนช ผุดผ่องศึกษาที่โรงเรียนเปรมฤทัยอาชีวศึกษา

2.2 ด้านชีวิตและการทำงาน

ครอบครัวของช่างมาโนช ผุดผ่องเป็นครอบครัวชาวประมงที่ลำบาก อาศัยอยู่ที่บ้านเล็กๆ บริเวณริมปากน้ำบางปะกง ช่วงเยาว์วัยช่างมาโนช ผุดผ่องต้องช่วยบิดามารดาประกอบอาชีพประมงน้ำเค็มเพื่อหาเลี้ยงครอบครัว ช่างมาโนช มีความชอบและสนใจดนตรีตั้งแต่อายุ 8 ปี แต่เนื่องด้วยทางบ้านรายได้ไม่พอที่จะซื้อเครื่องดนตรี ช่างมาโนช ผุดผ่องยังได้เล่าให้ผู้วิจัยฟังว่า

เมื่ออายุ 11 ปี ช่างซื้อกระบอกซอด้วง 1 กระบอกในราคา 50 บาทจากการ อดออมประหยัดเก็บหอมรอมริบเพื่อซื้อเป็นชิ้นส่วนแล้วนำมาประกอบเอง เพราะหากซื้อทั้งคันราคา 250 บาทไม่มีเงินพอซื้อ หลังจากที่ได้กระบอกซอด้วงแล้วช่างนำมาเหลาคันไม้ใส่เอง นำลวดมาผูกเป็นลูกบิด เนื่องด้วยช่างมีพรสวรรค์ในการฟังเสียงมาตั้งแต่เด็กๆ เมื่อมีงานแสดงดนตรีหรืองานแสดงมหรสพตามวัดจะไปยืนดู...จดจำวิธีการเล่นเครื่องดนตรีและฟังเสียงของเครื่องดนตรี จึงสามารถแยกโน้ตของเสียงได้ ช่างยังเล่นเครื่องเมาท์อ็อกแทนได้โดยไม่มีใครสอน ด้วยความชอบทางดนตรีประกอบกับไม่มีเงินมากพอที่จะซื้อเครื่องดนตรี ช่างเลยประดิษฐ์เครื่องดนตรีเล่นเองโดยเอาอย่างมาจากเครื่องดนตรีที่มีแสดงในงานวัด เป็นเครื่องดนตรีที่นำเอาขวดน้ำเรียงกัน 8 ขวด แล้วตั้งเสียงเอาเอง หลังจากนั้นช่างก็ไม่ได้มีโอกาสเล่นดนตรีอีกเลยเพราะต้องประกอบอาชีพและศึกษาเล่าเรียนไปพร้อมกันทำให้ไม่มีเวลาสนใจทางดนตรีอีกเลย ประกอบกับแรงกดดันคือไม่มีบ้านอยู่ และที่ดินเป็นของตนเองหลังคาบ้านก็ชำรุด หากเกิดฝนตกหนักๆ น้ำก็จะหยดลงมาเปียกทั่วบ้านไปหมด ต้องคอยเช็ดบ้าน หากกะละมัง กระจ่างน้ำมารองทุกครั้ง จึงทำให้ช่าง จะต้องมียี่สิบและบ้านเป็นของตนเองให้ได้

(มาโนช ผุดผ่อง, สัมภาษณ์, 26 สิงหาคม 2560)

ภาพที่ 2.4 แผนที่เดินทางมายังบ้านชอบางปะกง

เมื่อช่างมาโนช ผุดผ่องเรียนจบชั้นระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ แล้วช่างมาโนช ผุดผ่องได้เข้าทำงาน ที่โรงไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย ได้บรรจุเป็นพนักงานรัฐวิสาหกิจตำแหน่งช่างโยธา ระดับ 2 เป็นตำแหน่งเริ่มต้น ในระหว่างที่ช่างมาโนช ผุดผ่องได้ทำงานที่โรงไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทยนั้น ก็ได้ประกอบธุรกิจทางทะเลเป็นอาชีพเสริมควบคู่กันไป โดยทำไ้ปะจับปลาทุปลาหมึก และฟาร์มเลี้ยงหอย ปัจจุบันช่างมาโนชได้ทำงานเป็นพนักงานรัฐวิสาหกิจ ตำแหน่งช่างโยธา ระดับ 8 เป็นอาชีพหลัก และทำขอเป็นงานอดิเรกควบคู่กันไป

พ.ศ.2529 ช่างมาโนช ผุดผ่องได้สมรสกับนางอรพินท์ ผุดผ่อง มีบุตรสาว 2 คนคือ บุตรคนโตนางสาวณัฐธา ผุดผ่อง และนางสาวณัฐฎิภา ผุดผ่อง ช่างมาโนช ผุดผ่องได้ประกอบอาชีพพนักงานรัฐวิสาหกิจที่โรงไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทยควบคู่กับอาชีพเสริมธุรกิจทางทะเลหาเลี้ยงครอบครัวเรื่อยมา จนกระทั่งในปีพ.ศ. 2538 ช่างมาโนช ผุดผ่องได้หยุดอาชีพธุรกิจทางทะเลลงไป เนื่องจากฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัวเริ่มดีขึ้นในระดับหนึ่งจากการทำอาชีพประมง ดังนั้นจึงมีเวลาร่าง

มากขึ้นโดยช่างมาโนชได้เล่าให้ผู้วิจัยฟังว่า “ปี 2538 ได้เลิกทำประมงแล้วเพราะมีเรือมาขโมยปลา... ไม่อยากมีเรื่องกับเขาแล้วเราก็ได้เงินเก็บมาพอสมควรเลยเลิกทำดีกว่า...ลุงไม่อยากมีปัญหากับใคร...” (มาโนช ผุดผ่อง, สัมภาษณ์, 26 สิงหาคม 2560)

ภาพที่ 2.5 ภาพอรพินท์ ผุดผ่อง

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

2.3 การกลับมาสนใจเรื่องซออีกครั้ง

จุดเริ่มต้นที่ทำให้ช่างมาโนช ผุดผ่อง เริ่มสนใจดนตรีไทยอีกครั้งคือเมื่อพ.ศ. 2540

นางอรพินท์ ผุดผ่องภรรยาของช่างมาโนช ผุดผ่อง ได้ส่งลูกสาวคนโตไปเรียนพิเศษดนตรีไทย ละครเวที เนื่องจากต้องการให้บุตรสาวมีความสามารถพิเศษนอกเหนือจากการศึกษาทางด้าน วิชาการและใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ ในระหว่างที่ลูกสาวไปเรียนอยู่นั้น ช่างมาโนช ผุดผ่องจะเป็น ผู้รับผิดชอบรับและส่งลูกสาวไปเรียน ช่างมาโนช ผุดผ่องได้เห็นนักเรียนที่มาศึกษาดนตรีไทยอยู่เป็น จำนวนมากด้วยความรู้สึกที่รักดนตรีมาตลอดระยะเวลา 30 ปีที่รักในเสียงเพลงมาแต่เด็ก จึงเกิดแรงบันดาลใจที่จะเล่นดนตรีไทยอีกครั้ง จึงได้ฝึกเล่นซอโดยการแอบฝึกเล่นผู้เดียว

พ.ศ. 2542 ช่างมาโนช ผุดผ่อง ต้องการมีซอดีๆ ใช้จึงเริ่มหาซื้อซอที่มี คุณภาพเสียงและ ลักษณะของซอที่ตรงตามต้องการ แต่เมื่อพบซอที่ถูกใจ เจ้าของที่ขายซอคนนั้นกลับไม่ขายให้ โดยช่างมาโนช ผุดผ่องได้เล่าให้ข้าพเจ้าฟังว่า

ตอนนั้นช่าง อยากรมีซอดีๆ ใช้สักคัน เลยตามหาร้านดนตรีไทยต่างๆ จนได้พบซอคัน หนึ่งรู้สึกชอบมาก...เพราะคุณภาพเสียงหวานไพเราะจะซื้อมาเล่นแต่เจ้าของร้านพูด ว่า “ไม่ขายหรอก” ช่างจึงเกิดแรงบันดาลใจที่คิดจะทำซอเอง ณ ตอนนั้น ในเมื่อร้าน เค้าไม่ยอมขายให้เราก็ต้องทำเองขึ้นมาให้ได้

(มาโนช ผุดผ่อง, สัมภาษณ์, 26 สิงหาคม 2560)

หลังจากนั้นช่างมาโนชจึงคิดสร้างซอเอง โดยจ้างโรงงานกลึงกระบอกแล้วชุดแต่งเสียง ขึ้น หนึ่ง คันคว่ำศึกษาด้วยตัวเอง ศึกษาคันคว่ำเรื่องของเสียงซอ ลองสีแล้วฟังเสียงไปเรื่อย ๆ ลองผิดลอง ถูกในช่วงแรกคือการทำกระบอกซอด้วงประมาณ 52 ครั้ง จนครั้งที่ 52 เป็นครั้งที่ประสบผลสำเร็จได้ เสียงที่พอใจในระดับหนึ่ง โดยอุปกรณ์เครื่องมือที่ใช้ในการเริ่มทำซอในช่วงแรกนั้น ช่างมาโนชสะสม จากของโบราณและนำมาใช้ทำซอ เครื่องมือเริ่มต้นนั้นมีเพียง 4 ชิ้น คือ มีดปอกผลไม้ บุ้ง และ ตะขอ เหล็กชุดไม้ ลองผิดลองถูก ดีบ้าง ไม่ดีบ้าง ขึ้นผิดบ้าง ถูกบ้าง ลองทำไปเรื่อย ๆ จนสังคมนยอมรับและ เป็นที่รู้จักกันในกลุ่มกัลยาณมิตร ในช่วงนั้นช่างมาโนชได้อาศัยอยู่ที่บ้านแม่ของภรรยา การจะทำซอ และศึกษาคันคว่ำนั้นทำได้อย่างไม่เต็มที่นักช่างมาโนชได้เล่าให้ผู้วิจัยฟังว่าฟังถึงช่วงการลองผิด ลอง ถูกในช่วงแรกว่า

ในช่วงที่ทำแรก ๆ กำลังลองผิดลองถูก ขึ้นหน้าซอ แต่งกระบอก ประมาณ 52 ครั้ง ได้ บางครั้งหนึ่งบางไปบ้าง บางครั้งหนึ่งหย่อนไปบ้าง บางครั้งก็ตั้งไป บางครั้งก็หนา ไป ก็แทงหน้าซอทิ้งลองทำใหม่ เสียงออกมาบางครั้งก็ไม่ใช้เสียง ซอด้วง จะเจอเสียง แปลก ๆ ที่ไม่ใช่เสียงซอด้วงแท้ ๆ บางครั้งก็เสียงแหบแห้ง บางครั้งก็ดังแต่เสียงไม่ หวานไพเราะ...อีกทั้งแม่ยายไม่ค่อยชอบเสียงซอเท่าไร...ช่างเลยต้องไปอยู่แพลด ทดลองจนสำเร็จ

(มาโนช ผุดผ่อง, สัมภาษณ์, 26 สิงหาคม 2560)

ภาพที่ 2.6 กระบอกซอด้วงที่ช่างสร้างสมัยแรก

พ.ศ.2544 ช่างมาโนชได้ปลูกบ้านเป็นของตนเอง พร้อมตั้งโรงกลึงเล็ก ๆ ไว้หลังบ้าน ซึ่งที่
 อยู่นี้เองเป็นที่อาศัยอยู่ในปัจจุบัน คือ บ้านเลขที่ 70/16 (บ้านซอ) หมู่ 18 ตำบลบางปะกง
 อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา ตัวบ้านและรั้วกันมีสีฟ้า ทางเข้ามีการปั้นรูปซอด้วงและซออู้
 หน้าบ้าน ช่างมาโนชได้ตั้งโรงกลึงเล็ก ๆ เพื่อจะได้ทำงานโดยอิสระ มีเครื่องมือหลัก 4 ชิ้นคือ
 เครื่องกลึงเหล็ก เครื่องกลึงไม้ เครื่องเลื่อย และเครื่องเจาะ พร้อมเครื่องมือเล็ก ๆ น้อย ๆ อีกจำนวน
 หนึ่งโดยช่างได้เล่าให้ผู้วิจัยฟังว่า

ปี 2544 ได้ปลูกบ้านเองคือบ้านหลังนี้แหละ...ทำหลังบ้านให้เป็นโรงกลึงเล็กๆ หา
 ซื้อเครื่องกลึงตามร้านช่างแถวนี้มาได้ 4 ชิ้นก็มี เครื่องกลึงเหล็ก เครื่องกลึงไม้ เลื่อย
 แล้วก็ที่เจาะ...โรงกลึงสมัยแรกไม่ได้ใหญ่ขนาดนี้หรอก เล็กๆ ทำเอง แล้วค่อยๆ
 ขยายมาเป็นแบบปัจจุบัน สมัยที่ทำโรงกลึงใหม่ทำซอได้สัก 2 - 3 คันก็ปวดหลัง
 กลึงไม้ที่ใช้กำลังเยอะ ไปหาหมอเขาบอกว่าเป็นกระดูกทับเส้นประสาทที่หลัง...ลุง
 เลยไม่ได้ทำต่อ

(มาโนช ผุดผ่อง, สัมภาษณ์, 10 กันยายน 2560)

หลังจากนั้นประมาณครึ่งปี ช่างมาโนช ผุดผ่องได้ป่วยเป็นโรคกระดูกหลังทับเส้นประสาท เนื่องจากการทำงานหนักมาตั้งแต่เด็ก ทั้งเรียนด้วยและทำงานไปด้วยควบคู่กันตั้งแต่อายุ 10 ขวบ ใช้กำลังเกินตัวจนทำให้กระดูกหลังเสื่อม จึงได้หยุดทำซอตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

ภาพที่ 2.7 บ้านเลขที่ 70/16 (บ้านซอ)

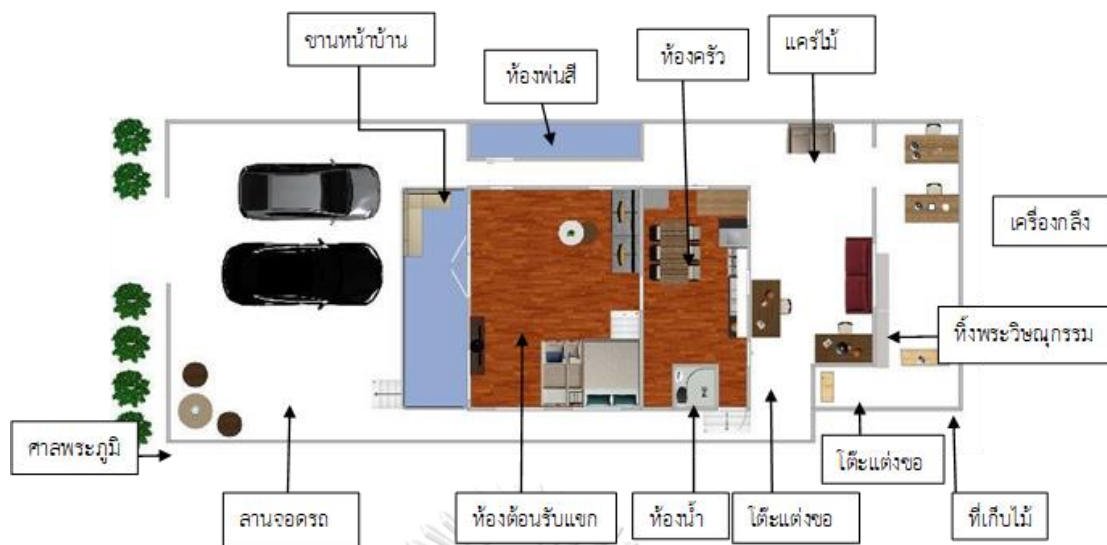
ภาพที่ 2.8 บริเวณหน้าบ้านของช่างมาโนช ผุดผ่อง

ภาพที่ 2.9 ป้ายบ้านชอบางปะกง

ภาพที่ 2.10 ภาพบริเวณหลังบ้านที่ช่างใช้เป็นที่ทำชอ

ภาพที่ 2.11 ภาพแปลนบ้านที่เลขที่ 70/16 (บ้านขอ) หมู่ 18

ต่อมาเมื่ออาการป่วยได้บรรเทาลงช่างมาโนชได้กลับมาศึกษาค้นคว้าและทำซออีกครั้งเมื่อ พ.ศ. 2548 – จนถึงปัจจุบัน ช่างมาโนชนั้นได้ศึกษาและค้นคว้าด้วยตัวเองมาตลอดโดยไม่มีใครเป็นผู้สอน มีแต่ครูที่เป็นต้นแบบอยู่ในความคิด และ จิตวิญญาณคือครูสาย ประสิทธิ์ ซึ่งเป็น ช่างตัดผม ใกล้บ้านทำซอเป็นงานอดิเรก โดยเสียงซอของครูสายมีเสียงหวานไพเราะมาก ช่างมาโนชไม่มีโอกาสได้เห็นหน้าของครูสายเนื่องจากครูสายนั้นได้ถึงแก่กรรมแล้วได้แต่ฟังเสียงซอแล้วจดจำใส่ไว้ในความรู้สึก ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ช่างมาโนชเกี่ยวกับความรู้สึกของผลงานของตัวเอง ช่างมาโนช ผุดผ่องกล่าวว่า

ไม่คาดคิดว่าตัวเองจะพัฒนาเสียงได้ตามที่ต้องการได้ในระยะเวลาอันสั้นคือ พัฒนา
ทำเสียงซอด้วง เสียงซออู้ เสียงซอสามสายได้ เป็นที่พอใจของตัวเองในระดับหนึ่ง
ในระดับกลางๆ...แต่ผลงานที่ทำในขณะนี้ยังไม่คิดว่าเป็นที่พอใจในระดับสูงสุดนะ
เพราะยังมีสิ่งที่ทำให้ค้นคว้าอีกเยอะ... ยังมีบางจุดที่ต้องพัฒนา แก๊วและปรับปรุงอีก
มากพอสมควรเพื่อให้คนสีซอนั้น สีสบายทุกนิ้ว เพราะทำซอนั้นต้องทำแล้ว เสียงดี
สีสบาย สิ่งง่าย ...เขาเสียเงินซื้อซอเราเขาอยากจะได้ซอดีๆใช้...เราก็ต้องตั้งใจทำใส่
จิตวิญญาณลงไปที่ชิ้นงานทุกครั้งถ้าอารมณ์ไม่มานะก็ทำไม่ได้หรอก...แต่ถ้าเรามี
อารมณ์ดี...ทั้งวันก็นั่งทำได้

(มาโนช ผุดผ่อง, สัมภาษณ์, 10 กันยายน 2560)

ช่างมาโนช ผุดผ่องศึกษาค้นคว้าและคิดพัฒนาเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน สังคมรู้จักและยอมรับในวงกว้างขึ้นพอประมาณอีกทั้งมีลูกสาวเป็นกำลังเสริมในการช่วยทำขอโดยนางสาวณัฐฐา ผุดผ่องได้เป็นผู้สร้าง Fan Page บ้านขอบบางปะกง เพื่อประชาสัมพันธ์ข่าวสารและทำให้ บ้านขอบบางปะกงเป็นที่รู้จักกับสังคมมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้ช่างมาโนช มีความสามารถในการแต่งเสียงขอทั้ง3 ชนิด ได้แก่ ขอด้วง ขออู๋ และขอสามสาย ช่างได้เล่าให้ผู้วิจัยฟังว่า “เป็นคนหูดีมาตั้งแต่เด็ก...ชอบฟังแม่เวลาร้องเพลงแกเสียงดีมากๆเลย...เวลาออกเรือแกมักจะร้องเพลงเป็นประจำ...เราก็ชอบฟัง สงสัยที่เป็นคนหูดีมาตั้งแต่เด็กเพราะฟังแม่ร้องเพลงมา” ช่างมาโนช ผุดผ่องมีคติประจำใจในการทำขอคือ “ไม่ใช่ทำขอเพื่อเสร็จเพื่อขาย ทำขอให้เสียงดีไม่คิดถึงต้นทุน คิดว่าทำอย่างไรให้ดีที่สุด ทุกอย่างต้องดีหมด ทำเพื่อดีที่สุดเท่าที่จะคิดขึ้นมาได้” (มาโนช ผุดผ่อง, สัมภาษณ์, 10 กันยายน 2560)

ภาพที่ 2.12 บริเวณหลังบ้านของช่างที่ให้เป็นโรงกลึงขอ

ภาพที่ 2.13 ทางเข้าโรงกลึง

2.4 ความเชื่อของช่างมาโนช ผุดผ่อง

ช่างมาโนช ผุดผ่องเป็นผู้ที่เลื่อมใสในพระพุทธศาสนาโดยช่างได้บอกกับผู้วิจัยว่า “ช่างตื่นมาใส่บาตรทุกวัน...ทำเป็นกิจวัตร” (มาโนช ผุดผ่อง, สัมภาษณ์, 10 กันยายน 2560) ได้อุปสมบทเมื่ออายุได้ 28 ปีเนื่องจากเศรษฐกิจของครอบครัวเริ่มดีขึ้น ช่างได้อุปสมบท ณ วัดลángบวรวิทยายน 3 เป็นเวลา 28 วัน นอกจากนี้ช่างยังนับถือพระวิชฌุกรม เนื่องจากช่างมาโนชได้ศึกษามาทางด้านงานช่างจึงได้บูชาพระวิชฌุกรมมาโดยตลอดโดยช่างได้เล่าให้ผู้วิจัยฟังว่า “ช่างนับถือพระวิชฌุกรมนะ เพราะพระวิชฌุกรมเป็นที่เคารพบูชาของคนที่เรียนทางด้านสายช่าง เพราะองค์ท่านเป็นเทพผู้สร้าง...สายดนตรีเขาก็มีพ่อแก่, พระพิฆเนศ...ช่างจะไว้ทุกวันอาทิตย์นี้แหละ” (มาโนช ผุดผ่อง, สัมภาษณ์, 10 กันยายน 2560) โดยบริเวณโรงกลึงของช่างจะมีหิ้งพระวิชฌุกรมไว้อยู่ซึ่งผู้วิจัยจะพบกระถางธูปและผลไม้ใส่พานไว้ทุกครั้ง

ภาพที่ 2.14 หิ้งบูชาพระวิชฌุกรม

ช่างมาโนช ผุดผ่องได้ผ่านการไหว้ครูดนตรีไทยมาแล้ว 3 ครั้งในงานไหว้ครูดนตรีไทย
 ละแวกบ้าน โดยช่างยังไม่ได้ผ่านการไหว้ครูช่างเนื่องจากเวลาไม่เอื้ออำนวย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

2.5 อุปนิสัยของช่างมาโนช ผุดผ่อง

งานช่างเป็นอาชีพที่ต้องทำด้วยใจรักเป็นอย่างมาก อุปนิสัยของช่างมาโนช ผุดผ่องนั้นมีผล
 ต่อการทำให้บ้านชอบางปะกงมีความอบอุ่นและการสร้างช่อออกมามีคุณภาพที่ดี ผู้วิจัยจึงได้ทำการ
 สัมภาษณ์ช่างลูกมือของช่างมาโนช ผุดผ่อง จำนวน 3 คน ดังต่อไปนี้

2.5.1 นางสาวณัฏฐา ผุดผ่อง

ภาพที่ 2.15 ภาพนางสาวณัฏฐา ผุดผ่อง

นางสาวณัฏฐา ผุดผ่อง เกิดเมื่อวันที่ 10 มิถุนายน พ.ศ. 2530 ได้เริ่มศึกษางานช่างทำชอ กับช่างมาโนช ผุดผ่อง เมื่อปี พ.ศ. 2550 ปัจจุบันเป็นพนักงานรัฐวิสาหกิจ การทางพิเศษแห่งประเทศไทยและเป็นลูกมือของช่างมาโนช ผุดผ่องโดยนางสาวณัฏฐา ผุดผ่อง ได้บอกถึงอุปนิสัยของช่างมาโนช ผุดผ่องว่า

ช่างเป็นคนที่ไม่หยุดคิดในการสร้างชอ คิดไปเรื่อย ๆ เพราะช่างคิดว่ายิ่งคิดจะยิ่งเจอลิ่งที่ยังไม่รู้ เสี่ยงชอในวันนี้อาจจะไม่ดีที่สุด ช่างบอกว่าจะต้องพัฒนาต่อไป ช่างมีความตั้งใจทำชอมากเพราะชอเป็นหัวใจของช่างเป็นสิ่งที่ช่างชอบ เพราะช่างรักมาตั้งแต่เด็ก พี่ยังคิดว่าพี่ยังชอบชอไม่เท่าช่างเลยนะ คงเป็นเพราะตอนเด็กอยากเล่นดนตรีอยากเรียนดนตรี แต่ไม่มีโอกาสได้เรียน คงเป็นเพราะจุดนี้ที่ทำให้ช่างเขามีความมุ่งมั่นมาก ในการทำชอให้เป็นของตัวเองให้ได้ พี่เห็นว่าพ่อชอบ พี่จึงเริ่มศึกษาการทำ

ขอจริงจังเมื่อประมาณ 5 ปีที่แล้ว และช่วยกันพัฒนาบ้านซอยไปด้วยกันเรื่อยๆ นิสัยของพ่อ ใจดี ตลก ชอบหยอกเล่น ไม่หวงวิชา เหมือนที่น้องบอมมาหาช่างเนี่ยแหละ แยกขอบคนตรงต่อเวลา ถ้าพ่อทำซอตอนแต่งเสียงกระบอกซอ ช่างจะมุ่งมั่นมากๆ ทำเป็นวันเลย

(ณัฐฐา ผุดผ่อง, สัมภาษณ์, 8 พฤศจิกายน 2560)

จากการสัมภาษณ์นางสาวณัฐฐา ผุดผ่อง เกี่ยวกับอุปนิสัยของช่างมาโนช ผุดผ่อง สรุปได้ว่าช่างมาโนช ผุดผ่องเป็นผู้ที่ไม่หยุดคิดในการสร้างซอ มีความตั้งใจในการทำงานสูง จิตใจดี ไม่หวงความรู้ของตนเอง และมีความมุ่งมั่นในการสร้างซอมาก

2.5.2 นาย สายชล ผิวช่อม

ภาพที่ 2.16 ภาพนายสายชล ผิวช่อม

นายสายชล ผิวช่อม เกิดเมื่อวันที่ 25 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2512 ปัจจุบันอายุ 48 ปี ทำหน้าที่เป็นลูกมือในขั้นตอนการกลึงไม้ ที่บ้านซอยบางปะกง เริ่มเข้ามาทำงานเมื่อประมาณ พ.ศ. 2555 จากการเชิญชวนจากช่างมาโนช เพราะก่อนการมาทำงานเป็นลูกมือที่บ้านซอยบางปะกงนายสายชลเคยเป็นช่างกลึงที่โรงงานทำซอมาก่อน ซึ่งไม่สามารถระบุได้ โดยนายสายชลได้บอกอุปนิสัยของช่างมาโนช ผุดผ่องว่า

ช่างมาโนช เป็นคนที่จิตใจดีกับลูกน้อง เอาใจใส่ลูกน้อง ทำให้การทำงานที่นี้มีความผูกพันเหมือนกับครอบครัว เวลาทำงานช่างมาโนชตั้งใจใส่ใจทุกรายละเอียด คุมงานทุกขั้นตอน แกลสอนให้ผมกลึงขอให้เป็นครับ ถ้างานไม่เรียบร้อยแก้ไขให้แกจนกว่าจะดีถึงจะนำขึ้นบ้านได้

(สายชล ผิวช่อม, สัมภาษณ์, 9 พฤศจิกายน 2560)

จากการสัมภาษณ์นายสายชล ผิวช่อม เกี่ยวกับอุปนิสัยของช่างมาโนช ผุดผ่อง สรุปได้ว่าช่างมาโนช ผุดผ่อง เป็นผู้มีจิตใจดีกับลูกน้อง ช่างเป็นคนที่ตั้งใจทำงาน เอาใจใส่ทุกขั้นตอน เพื่อให้ได้ขอที่มีคุณภาพ

2.5.3 นายสมพร ไชยวารี

ภาพที่ 2.17 ภาพนายสมพร ไชยวารี

นายสมพร ไชยวารี เกิดเมื่อวันที่ 29 เมษายน พ.ศ. 2514 ปัจจุบันอายุ 46 ปี ทำหน้าที่ลูกมือการตกแต่งขอ การขัดเงา การพ่นเงา ที่บ้านซอบางปะกงเริ่มเข้ามาทำงานเมื่อประมาณ พ.ศ. 2555 จากการเชิญชวนจากช่างมาโนช เพราะก่อนการมาทำงานเป็นลูกมือที่บ้านซอบางปะกง

นายสมพร ไชยวารี เคยเป็นช่างกลึงที่โรงงานทำชามมาก่อน ซึ่งไม่สามารถระบุได้ โดยนายสมพร ได้บอกอุปนิสัยของช่างมาโนช ผุดผ่องว่า

ช่างมาโนช ผุดผ่อง เป็นคนตลก ใจดี ชอบหยอกล้อกับทุกคนในบ้านชอบ ช่างมาโนช ตั้งใจทำงานมากๆ เอาใจใส่ลูกน้อง สอนงานอย่างเมตตา จนผมทำชามได้ ไม่เคยหวงวิชาเคล็ดลับเลยครับ เวลาที่ช่างทำชามช่างเขาจะมุ่งมั่น ไม่ยอมแพ้ง่ายๆ บางทีนั่งเป็นวัน ไม่กินข้าว ขึ้นหนังทั้งวัน เราก็ดูมาเป็นอย่างความตั้งใจของเขา

(นายสมพร ไชยวารี, สัมภาษณ์, 9 พฤศจิกายน 2560)

จากการสัมภาษณ์นายสมพร ไชยวารี เกี่ยวกับอุปนิสัยของช่างมาโนช ผุดผ่อง สรุปได้ว่าช่างมาโนช ผุดผ่อง เป็นคนที่มีอารมณ์ขัน ใจดีเมตตา มีความมุ่งมั่นในการทำงาน และไม่เคยหวงวิชา และสอนงานการทำชามอย่างเต็มใจ

2.6 ด้านเกียรติประวัติและผลงานที่ได้รับ

จากจุดเริ่มต้นจากช่างมาโนช ผุดผ่อง ที่รักในเสียงดนตรีไทย จนกลายเป็นที่รู้จักในวงการดนตรีไทยทั่วประเทศจนมีผู้มีศึกษาดูงานทางผลิตชามจำนวนมาก เช่น อาจารย์และนักศึกษาจากสาขาวิชาดนตรีไทยและดนตรีตะวันตก วิทยาลัยดุริยางคศิลป์ มหาวิทยาลัยมหิดล มาศึกษาดูงานการผลิตชาม นิสิตสาขาวิชาดุริยางค์ไทย คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยมาสัมภาษณ์ช่างมาโนช ผุดผ่อง เกี่ยวกับเสียงในอุดมคติของช่างมาโนช ผุดผ่อง นิสิตจากชมรมดนตรีไทย มหาวิทยาลัยบูรพา มาศึกษาดูงานการผลิตชาม คณาจารย์และนักศึกษาจากวิทยาลัยนาฏศิลป์ หลายแห่ง รวมไปถึงคณะอาจารย์และนักศึกษาจากมหาวิทยาลัยมหาสารคามต่างก็มาศึกษาดูงานที่บ้านชอบางปะกง

ภาพที่ 2.18 อาจารย์และนักศึกษาจากสาขาวิชาดนตรีไทยและดนตรีตะวันตก
วิทยาลัยดุริยางคศิลป์ มหาวิทยาลัยมหิดล

ภาพที่ 2.19 นิสิตจากชมรมดนตรีไทย มหาวิทยาลัยบูรพา

บ้านชอบบางปะกงได้เป็นผู้สนับสนุนการประกวดการบรรเลงดนตรีไทยศรทอง ซึ่งถ้วยพระราชทาน ประจำปี 2557 – ปัจจุบัน โดยการมอบช่อดังไม้แก้วประกอบทวนกลางไม้มะเกลือ และได้ผลิตช่อดังถวายสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในนามของกรม-สิทธิเด็ก และเยาวชน กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ นอกจากนี้ยังได้มอบช่อดังไม้มะเกลือจี้วแก่ รศ.ดร.โกวิทย์ ชันธศิริ ในงานนักดนตรี 2 วิญญาณ คณะดนตรีและการแสดง มหาวิทยาลัยบูรพา รวมถึงการถ่ายทำบทความในนิตสารศรีวิบูลย์ ๓ ฉบับเดือนมีนาคม พ.ศ. 2559 และเมื่อปี พ.ศ. 2558 ได้สร้างกะโหลกช่อดังถวายสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในนามของ คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และได้ปรากฏในบทความตีพิมพ์วารสารจามจุรี สื่อเชื่อมสายใยน้ำใจน้องพี ปีที่ 17 ฉบับที่ 3 ประจำเดือนกันยายนถึงธันวาคม 2558

ภาพที่ 2.20 นส.ณัฐฐา ผุดผ่องมอบช่อดังไม้แก้วให้ผู้ได้รับรางวัลพิเศษการประกวดดนตรีไทยศรทอง

ภาพที่ 2.21 ถวายซอด้วงในนามของกรมสิทธิเด็กและเยาวชน

ภาพที่ 2.22 การมอบซอด้วงไม้มะเกลือจิวแก่ รศ.ดร.โกวิทย์ ชันธศิริ

ภาพที่ 2.23 บทความบ้านชอบางปะกงของนิตยสารศรีวิบูลย์

ภาพที่ 2.24 การแกะกะโหลกขอู้ถวายสมเด็จพระรัตนราชสุตาฯ สยามบรมราชกุมารี.

2.7 ความภาคภูมิใจที่สุดของช่างมาโนช ผุดผ่อง

ช่างมาโนช ผุดผ่องได้บอกกับผู้วิจัยว่าสิ่งที่รู้สึกภูมิใจมากที่สุดคือการเป็นผู้ให้โดยไม่หวังสิ่งตอบแทน นั่นคือการซ่อมซอดั้วงที่ชำรุดแตก หัก และเสียงเพี้ยนหากไม่มากเกินกว่าแรง จะไม่คิดค่าใช้จ่ายแต่จะคิดค่าส่งเท่านั้น ถึงแม้ว่าจะไม่ได้ทำขึ้นจากบ้านขอ บางประกงก็ตาม ให้กลับมาเป็นซอดั้วงที่สวยงามเหมือนกับการซื้อใหม่และสามารถทำให้เสียงซอดั้วงจากที่อื่น ให้มาเป็นเสียงมาตรฐานซอดั้วงของบ้านขอบางปะกงได้ โดยที่ช่างมาโนช ผุดผ่องเล่าให้ฟังว่า “ใครสะดวกเอามาให้ถึงบ้านขอช่างก็จะซ่อมให้ แต่ถ้าใครไม่สะดวกจะส่งทางไปรษณีย์ช่างก็รับซ่อมหมดแต่ขอแค่ค่าส่งไปรษณีย์กลับไปให้แค่นั้น” (มาโนช ผุดผ่อง, สัมภาษณ์, 10 กันยายน 2560) โดยช่างบอกเสมอว่าทำด้วยใจ สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่ช่างรักมากและรู้สึกภูมิใจผลงานในการซ่อมซอดั้วงทุกครั้งที่สามารถชุบชีวิตซอดั้วงคันเก่าๆ ที่หักบ้าง ชำรุดบ้าง ให้กลับมาเป็นซอดั้วงคันใหม่ที่สวยงาม

ภาพที่ 2.25 งานซ่อมโชนซอที่หักชำรุด

ที่มาภาพ : www.facebook.com/pages/บ้านขอ-บางปะกง

ภาพที่ 2.26 งานซ่อมกระบอกซอด้าง

ที่มาภาพ : www.facebook.com/pages/บ้านชอ-บางปะกง

ภาพที่ 2.27 งานซ่อมแซมและล้างลอกทำสีใหม่ โดยยังคงป้าย “ดุริยบรรณ”

ที่มาภาพ : www.facebook.com/pages/บ้านชอ-บางปะกง

ภาพที่ 2.28 งานซ่อมชิ้นซอด้วง

ที่มาภาพ : www.facebook.com/pages/บ้านซอ-บางปะกง

ภาพที่ 2.29 งานซ่อมสีซอด้วง

ที่มาภาพ : www.facebook.com/pages/บ้านซอ-บางปะกง

2.8 แนวทางการประกอบอาชีพข้างต่อไปในอนาคต

ช่างมาโนช ผุดผ่องได้ประสบความสำเร็จจากการค้นคว้าการสร้างซอฟต์แวร์เรียบร้อยแล้ว ท่านยังกำลังศึกษาค้นคว้าเรื่องการทำยางสน และทำสายซอฟต์แวร์ด้วยตนเองซึ่งที่กล่าวมาข้างต้นอยู่ในขั้นตอนของการศึกษาค้นคว้าของช่าง อีกทั้งเรื่งวนี้บ้านซอบางปะกงกำลังเปิดสาขา 2 ที่จังหวัดกรุงเทพมหานคร เพื่อที่จะอำนวยความสะดวกแก่ผู้สนใจสั่งซื้อแต่ไม่สะดวกเดินทางมายังบ้านซอที่บางปะกง นอกจากนี้ช่างยังมีความคิดที่จะพัฒนาการทำกระบอกซอฟต์แวร์ต่อไป เพราะปัจจุบันนั้นเสียงซอฟต์แวร์ที่เป็นเอกลักษณ์ของบ้านซอคือ การใช้บั้งตะไบภายในกระบอกให้เนื้อไม้หยาบแล้วจะได้เสียงในอุดมคติของช่างแล้ว ช่างมีความคิดว่า “กำลังหาวิธีที่จะทำให้ไม่ต้องใช้มือเราตะไบ...มันซ้ำถ้าเราคิดค้นวิธีที่ทำได้จะทำได้มากกว่านี้และเร็วกว่านี้...ตอนนี้คิดว่าซอยาวมากจะเร่งก็ไม่ได้เพราะเราเป็นช่างไม่ใช่โรงงาน” (มาโนช ผุดผ่อง, สัมภาษณ์, 10 กันยายน 2560) สิ่งสุดท้ายคือช่างยังคงทำกิจกรรม “ซ่อมซอฟรี” เพื่อให้สถาบันการศึกษาต่างๆทั่วประเทศมีซอที่มีคุณภาพใช้ต่อไปในอนาคต

2.9 การสืบทอด

ช่างมาโนช ผุดผ่องมีบุตรสาวคือ นางสาวณัฏฐา ผุดผ่อง เป็นผู้สืบทอดการทำซอในสายเลือดเพียงผู้เดียว โดยช่างได้เล่าให้ผู้วิจัยฟังว่า

จูนเป็นคนที่จะเป็นทายาทในการทำซอต่อไป เป็นคนทำงานละเอียดมาก ช่างไม่เป็นห่วงเลย จูนเขาเก่ง ทำงานละเอียดเหมือนลุงเลย ทำได้ทุกขั้นตอน มีแต่ขั้นแต่งเสียงกระบอกซอเท่านั้น ที่ช่างทำได้เพียงคนเดียว คือเขาทำอะไรเสียงก็ไม่ได้อ่างใจเรานะ มีแต่ช่างทำทำได้แหละตอนนี้

(มาโนช ผุดผ่อง, สัมภาษณ์, 8 พฤศจิกายน 2560)

ช่างมาโนช ผุดผ่องเป็นช่างทำซอที่มีจิตใจดี ไม่หวงความรู้ แต่ยังไม่มีการถ่ายทอดให้ลูกศิษย์เรียนการทำซอ นอกจาก สถาบันการศึกษาต่างๆ คณะจารย์ นิสิตนักศึกษาที่มาศึกษาดูงานการทำซอเพียงเท่านั้น โดยช่างได้เล่าให้ผู้วิจัยฟังว่า “ใครอยากมาเรียนทำซอช่างก็ไม่หวงนะ ตอนนี้อย่างไม่มี มีแต่นักศึกษามาดูการผลิตเท่านั้น” (มาโนช ผุดผ่อง, สัมภาษณ์, 8 พฤศจิกายน 2560)

ส่วนลูกมือนั้น ในบ้านซอบางปะกงนั้น มีจำนวน 2 คน คือ นายสายชล ผิวช่อมุ่ม และ นายสมพร ไชยวารี เนื่องจากสุขภาพของช่างมาโนชเกี่ยวกับหลังที่ไม่ดีจึงไม่สามารถทำงานหนักได้เต็มที่ เพราะงานหนักเป็นงานที่ต้องใช้กำลังมาก ช่างมาโนชจึงได้ชักชวน นายสายชล ผิวช่อมุ่ม และ นายสม

พร ไชยวารี มาจากโรงงานทำช่อแห่งหนึ่งมาเป็นลูกมือโดยช่างได้เริ่มสอนการกลึงใหม่ทั้งหมดเพื่อให้งานกลึงมีความเป็นเอกลักษณ์ของบ้านช่อบางปะกง ทุกขั้นตอนการกลึง ช่างมาโนชเป็นผู้ดูแลเองทั้งหมด

2.10 บั้นปลายชีวิต

อาชีพช่างทำช่อเป็นอาชีพที่ช่างมาโนช ผุดผ่องรักและมุ่งมั่นที่จะพัฒนาต่อไป เมื่อเกษียณอายุราชแล้วช่างมาโนชยังคงประกอบช่างทำช่อต่อไป โดยให้บุตรสาวคือนางสาวณัฐฐา ผุดผ่อง เป็นผู้สืบทอดการทำช่อต่อไปไม่ให้ชื่อบ้านช่อบางปะกง หายไปจากประเทศไทยโดยช่างได้เล่าให้ผู้วิจัยฟังว่า “ตอนแก่คงจะเป็นคนที่นั่งมองดูลูกหลานทำช่อต่อไปนี้แหละ...ดูรุ่นลูกทำช่อ...ดูความก้าวหน้าของบ้านช่อต่อไป จูนเขาเป็นคนดูแลบ้านช่อแทนลุงแหละ จูนเป็นคนละเอียดมาก และน่าจะเอาตัวกับการทำช่อต่อไป มีทายาทสืบทอดต่อ” (มาโนช ผุดผ่อง, สัมภาษณ์, 10 กันยายน 2560)

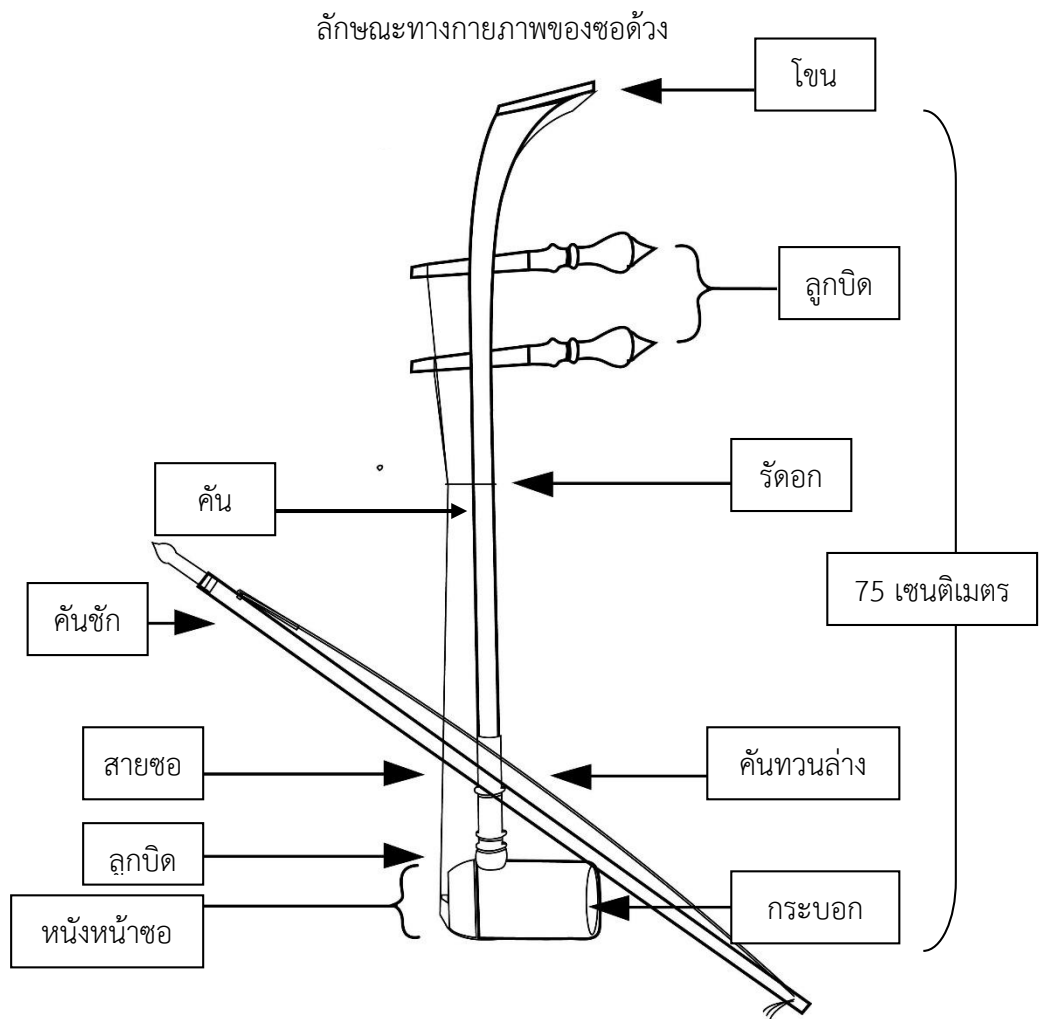
บทที่ 3 อุปกรณ์ และวัสดุที่ใช้สร้างซอด้วงของช่างมาโนช ผุดผ่อง

ใบบทที่ 3 ผู้วิจัยได้ศึกษาอุปกรณ์ และวัสดุที่ใช้สร้างซอด้วงของช่างมาโนช ผุดผ่อง ซึ่งได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ การสังเกต และเป็นผู้ช่วยช่างมาโนชในการสร้างซอด้วง โดยแบ่งประเด็นในการศึกษาทั้งหมด 5 ประเด็นดังนี้

- 3.1 องค์ประกอบของซอด้วง
- 3.2 สัดส่วนซอด้วงของช่างมาโนช ผุดผ่อง
- 3.3 วัสดุ อุปกรณ์ที่ใช้ในการสร้างซอด้วงของช่างมาโนช ผุดผ่อง
- 3.4 พันธุ์ไม้ที่ใช้ทำซอด้วง
- 3.5 หนังสั้วที่ใช้ทำซอด้วง

3.1 องค์ประกอบซอด้วง

ซอด้วงเป็นซอสองสาย กระจบอกซอทำด้วยไม้เนื้อแข็งหรืองาช้าง ใช้หนังงูเหลือมขึ้นหน้าซอ กระจบอกซอกว้างประมาณ 3 นิ้ว ยาวประมาณ 5 นิ้ว คันทวนยาวประมาณ 25 นิ้ว คันทักยาวประมาณ 27 นิ้ว ใช้ขนหางม้าประมาณ 200 ถึง 250 เส้น ซอด้วงมีเสียงแหลมสูง เหมาะสมที่เป็นประธานในวงเครื่องสาย ที่เรียกว่าซอด้วง มีหนังสือหลายตำราว่าซอชนิดนี้มีรูปร่างคล้ายเครื่องดักสัตว์ เช่น ดักแด่ ซึ่งทำด้วยไม้กระจบอกเหมือนกัน (เจริญชัย ชนไฟโรจน์, 2526 : 5) ซอด้วงของไทย รูปร่างลักษณะเหมือนกับของจีนที่เรียกว่า “ฮู - ฉิน” (Hu - Ch'in) (กรมศิลปากร, 2521 : 89) ส่วนคำว่า ซอ มาจากคำภาษาไทยโบราณ ว่า ทรอ (อ่านว่า ทะรอ) แล้วเพี้ยนมาเป็นคำภาษาไทยเหนือว่า สะล้อ และเป็นคำภาษาไทยว่า ซอ โดยคำว่า ทรอ ปรากฏในวรรณคดีเรื่อง อนิรุทธคำฉันท์ ผู้แต่งคือศรีปราชญ์ ประพันธ์ขึ้นเมื่อประมาณ พ.ศ. 2199 – 2231 ดังข้อความว่า “ ... แต่งตั้งเพลงพิณ ปีแฉน ทรอหลง สำหรับลบบอง ลเบงเฝงฉันท ” (สำเร็จ คำโหมง, 2554 : 135)

ภาพที่ 3.1 ภาพแสดงลักษณะทางกายภาพของซอด้วง

ความสูงของซอด้วงวัดตั้งแต่ส่วนใต้สุดถึงส่วนสูงสุดมีความยาวประมาณ 75 เซนติเมตร ส่วนที่เป็นคันทวนนี้ประกอบด้วย 2 ส่วนใหญ่ๆ คือ ส่วนบนสุดเรียกว่า “โขน” ซึ่งมีความยาวประมาณ 28 เซนติเมตร ด้านบนเป็นสี่เหลี่ยมค้อนโค้งงอไปทางด้านหลัง ด้านล่างค่อยๆ เรียวลงมาตามลำดับ สำหรับส่วนนี้ประกอบด้วยลูกบิด 2 ลูก สำหรับลูกบิดด้านบนใช้สำหรับสอดสายทุ้มและลูกบิดที่อยู่ด้านล่างถัดลงมาใช้สำหรับสอดสายเอก บนส่วนที่เป็นโขนเจาะรู 2 รู เพื่อสอดลูกบิดทั้งสองและสามารถเร่งเสียงได้ตามความต้องการ สำหรับส่วนที่เหลือของคันทวนซึ่งมีความยาวประมาณ 40 เซนติเมตร อยู่ต่อจากส่วนล่างของโขน ในส่วนนี้มีลักษณะกลมและค่อยๆ เรียวลงมาตามลำดับ

ลักษณะทั่วไปของซอด้วงมีส่วนประกอบทั้งหมดดังนี้

กระบอก คือเครื่องอู้มเสียงให้มีความกังวาล ทำมาจากไม้เนื้อแข็งหรืองาช้าง มีความยาวประมาณ 13 เซนติเมตร และมีหน้าซอกกว้างประมาณ 6 เซนติเมตร ด้านหน้าของกระบอกซอด้วงใช้หนังงูเหลือมปิดเอาไว้ เพื่อให้คุณภาพเสียงที่ดี

คันท่อ ทำมาจากไม้เนื้อแข็งหรืองาช้าง มีลักษณะกลมยาวและสอดปักเข้าไปในกระบอกตั้งตรงขึ้นไป คันท่อของซอด้วงแบ่งได้ 2 ช่วงคือ ช่วงบนและช่วงล่าง

ช่วงบนคือ ช่วงที่นับตั้งแต่บัว 8 กลีบขึ้นไปจนถึงปลายคันท่อเรียกว่า “โชน” เพราะรูปร่างคล้ายโชนเรือ โดยส่วนปลายของโชนมีลักษณะโค้งงอไปทางด้านหลัง

ช่วงล่างคือ ช่วงที่นับตั้งแต่ได้ลูกบิดลงไป เรียกว่า “ทวนล่าง”

สายซอด้วง มีทั้งหมด 2 สาย คือสายเอกและสายทุ้ม สายของซอด้วงนิยมใช้สายไหมเพราะให้เสียงที่ไพเราะขณะบรรเลง

ลูกบิดซอด้วงมีทั้งหมด 2 ลูก คือลูกกลางสำหรับซึงสายเอก และ ลูกบนสำหรับซึงสายทุ้ม โดยลูกบิดเสียบอยู่ด้านล่างของโชน ส่วนปลายลูกบิดเจาะรูไว้สำหรับร้อยสายซอเพื่อซึงให้สายดึงตามความต้องการของผู้สี

รัดอก อยู่ถัดลงมาจากลูกบิดล่าง เป็นปวงเชือกที่ใช้สำหรับผูกรั้งสายซอทั้ง 2 สายเข้ากับทวนล่าง โดยทั่วไปรัดอกที่ใช้มีขนาดเท่ากับสายเอก

หย่อง คือไม้ชิ้นเล็ก ใช้สำหรับหนุนสายซอให้สายทั้ง 2 พ้นจากกระบอก นอกจากนี้หย่องยังเป็นตัวกลางในการรับแรงสั่นสะเทือนจากสายซอไปสู่หน้าซอ

คันทัก ทำด้วยไม้เนื้อแข็งหรืองาช้าง รูปร่างโค้งเล็กน้อยคล้ายคันท่อ ปลายคันทักเรียกว่า “ด้ามจับ” มีหมุดสำหรับยึดเส้นหางม้า อีกด้านเจาะรูเพื่อร้อยเส้นหางม้า แล้วขมวดเส้นหางม้าให้ตั้งรวมกันแล้วซึงกับเส้นหางม้าเข้าไปในระหว่างสายเอกกับสายทุ้ม โดยหางม้าจะถูด้วยยางสนเพื่อให้เกิดความฝืดเมื่อนำไปสีกับสายซอแล้วจะเกิดเสียงได้

ลูกแก้วคือ ลักษณะเฉพาะของซอที่ใช้เรียกการตกแต่งด้วยการกลึงให้มีเส้นรอบวงนูนขึ้นมาจากชิ้นงานบริเวณก้านลูกบิดซอด้วง คันทักซอด้วงและ คันทวนซอด้วง เป็นต้น

ลูกแหวนคือ ลักษณะเฉพาะของซอที่ใช้เรียกการตกแต่งด้วยการกลึงให้มีเส้นรอบวงนูนขึ้นมาจากชิ้นงานบริเวณก้านลูกบิดซอด้วง คันทักซอด้วงและ คันทวนซอด้วง เป็นต้น

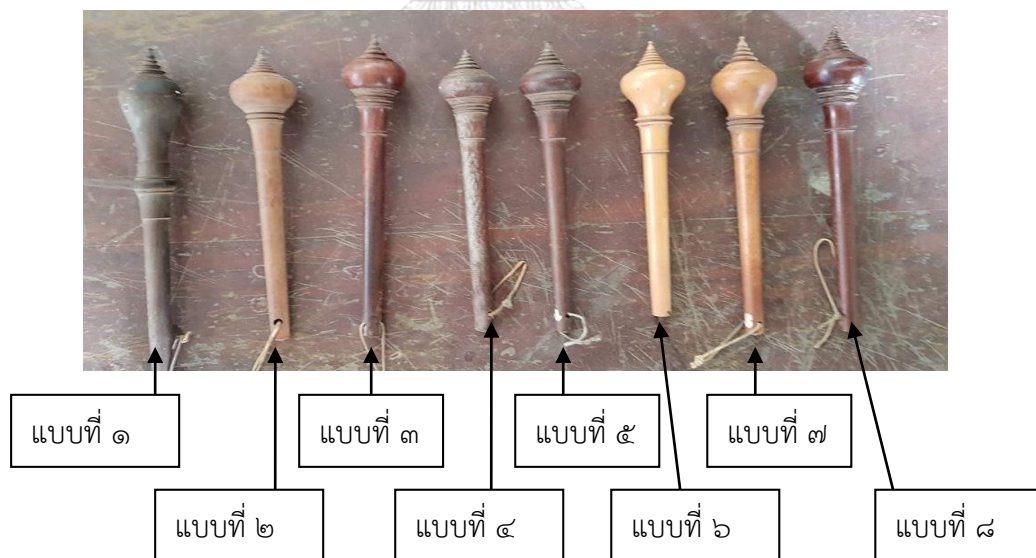
ลูกบัวคือ คำที่ช่างมาโนชใช้เรียกการตกแต่งด้วยการกลึงให้มีเส้นรอบวงนูนขึ้นมาจากชิ้นงาน การตกแต่งลักษณะนี้มีรูปร่างคล้ายดอกบัวบริเวณก้านลูกบิดซอด้วง คันชักซอด้วงและ คันทวนซอด้วง ช่างจึงเรียกการตกแต่งลักษณะนี้ว่า “บัว” โดยช่างได้อธิบาย ลูกแก้ว ลูกแหวน และลูกบัวว่า “ ลูกแก้ว ลูกแหวน ลูกบัว ชื่อพวกนี้ช่างก็เรียกตามช่างชอนั่นแหละ...เป็นส่วนที่ช่างให้ตกแต่งให้ลูกบิด คันทวน คันชัก ” (มาโนช ผุดผ่อง, สัมภาษณ์, 1 ตุลาคม 2560)

3.2 สัดส่วนซอด้วงของช่างมาโนช ผุดผ่อง

กรรมวิธีการสร้างซอด้วงของช่างมาโนช ผุดผ่อง ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาสัดส่วนซอด้วงของช่างมาโนชโดยจะอธิบายรายละเอียดดังต่อไปนี้

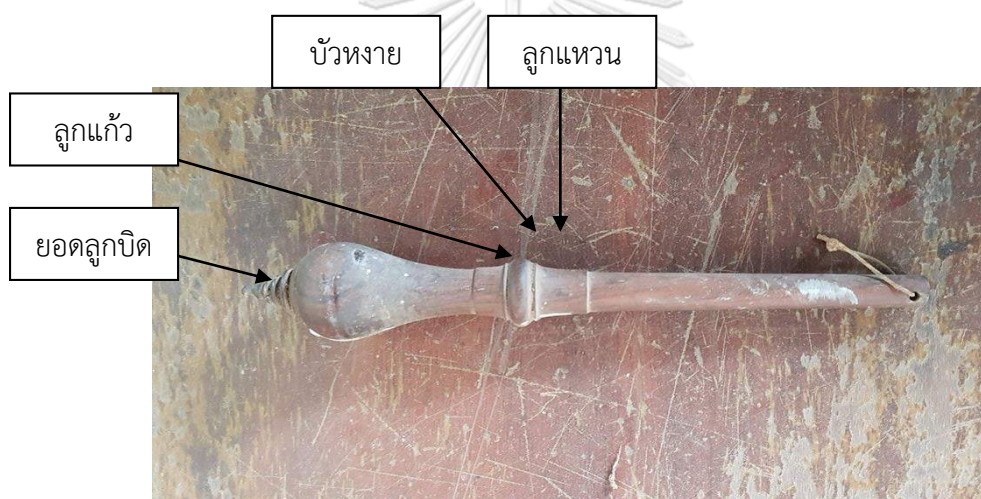
3.2.1 ลูกบิดซอด้วง

กรรมวิธีการสร้างซอด้วงของช่างมาโนช ผุดผ่อง สัดส่วนลูกบิดมี 2 ขนาดคือ ลูกบิดส่วนบนมีความยาวความยาว 19.5 เซนติเมตร และลูกบิดส่วนล่างมีความยาว 19 เซนติเมตร ความกว้างช่วงยอดลูกบิดอยู่ที่ 2 เซนติเมตร มีเส้นผ่าศูนย์กลาง 1.5 นิ้ว และจุดเด่นของช่างคือ ช่างมาโนชมีแบบลูกบิดซอด้วงที่เป็นแบบเฉพาะมากถึง 8 แบบ โดยผู้วิจัยจะอธิบายรายละเอียดดังต่อไปนี้

ภาพที่ 3.2 ภาพลูกบิดทั้ง 8 แบบ

3.2.1.1 ลูกบิดแบบที่ 1 เป็นแบบลูกบิดดั้งเดิมโดยช่างเล่าให้ผู้วิจัยฟังว่า “ลูกบิดแบบนี้ เป็นแบบโบราณหัวจะเป็นทรงสูงๆ นิยมทำยอดลูกบิด 3 ยอด แต่ปัจจุบันเขาทำกันถึง 5 ยอด” โดย ลูกบิดแบบที่ 1 ลูกบิดส่วนบนมีความยาวความยาว 19.5 เซนติเมตร และลูกบิดส่วนล่างมีความยาว 19 เซนติเมตร เริ่มจากส่วนโคนลูกบิดไป 11 เซนติเมตร พบลูกแหวนปล้องที่หนึ่งที่มีความหนา 2 มิลลิเมตร จากลูกแหวนวงที่ 1 ไปยังปล้องที่ 2 ห่างกันประมาณ 1.5 เซนติเมตร พบลูกบัวหงายนูน ออกมาจากลูกบิดประมาณ 18 มิลลิเมตรและจะพบลูกแก้วที่มีลูกแหวนประกบอยู่ ถัดไปอีก 2.5 เซนติเมตรจากนั้นจะพบลูกบัวอีกหนึ่งลูก และจะพบยอดลูกบิดซึ่งลูกบิดแบบที่ 1 มีทั้งหมด 3 ยอด ยอดที่ 1 มีเส้นผ่านศูนย์กลาง 4 หุน ยอดที่ 2 ลดเหลือ 3 หุน และยอดบนสุด 2 หุน (มาโนช ผุดผ่อง, สัมภาษณ์, 4 มิถุนายน 2560)

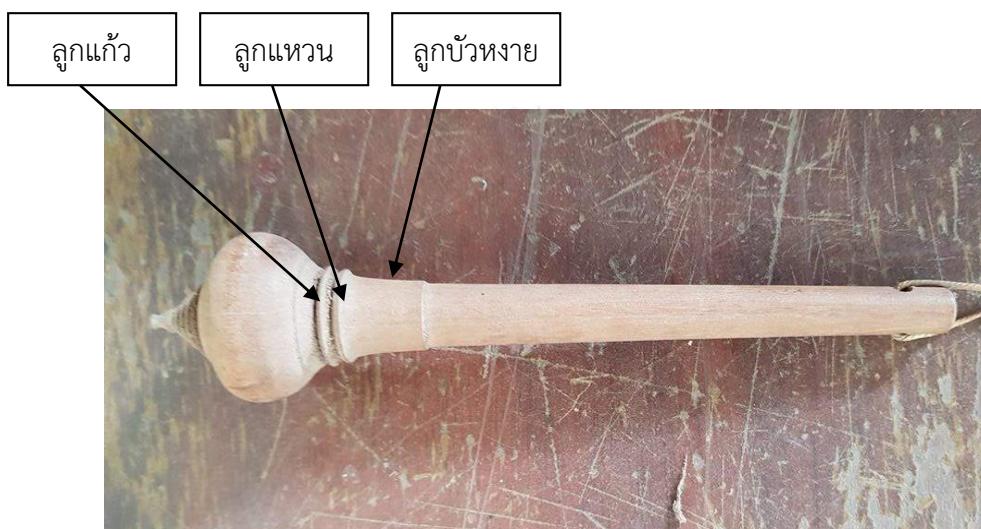
ภาพที่ 3.3 ลูกบิดซอด้วงแบบที่ 1

3.2.1.2 ลูกบิดแบบที่ 2 ลูกบิดส่วนบนมีความยาวความยาว 19.5 เซนติเมตร และลูกบิดส่วนล่างมีความยาว 19 เซนติเมตรเริ่มจากโคนลูกบิดไป 11 เซนติเมตรพบลูกแหวนที่นูนออกมา 1 มิลลิเมตร ถัดจากนั้นขึ้นไปอีก 1.8 เซนติเมตรจะพบลูกบัวหงายนูนออกมา 4 มิลลิเมตร และพบลูกแหวนอีก 1 ปล้อง จึงเป็นยอดทำชั้น (มาโนช ผุดผ่อง, สัมภาษณ์, 4 มิถุนายน 2560)

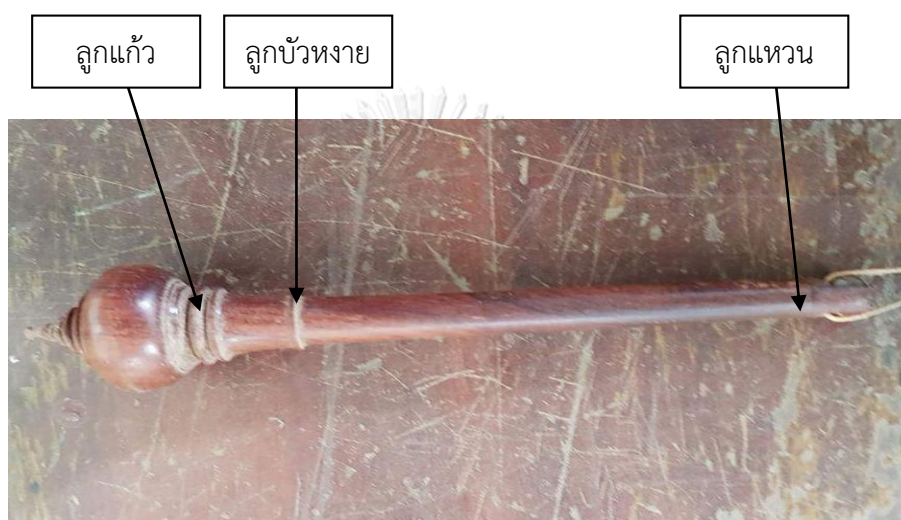
ภาพที่ 3.4 ลูกบิดแบบที่ 2

3.2.1.3 ลูกบิดแบบที่ 3 ลูกบิดส่วนบนมีความยาวความยาว 19.5 เซนติเมตร และลูกบิดส่วนล่างมีความยาว 19 เซนติเมตร เริ่มจากโคนลูกบิดไป 11 เซนติเมตร มีทั้งหมด 3 ช่วง ช่วงที่ 1 มีลูกบัวหงายที่มีความหนา 4 มิลลิเมตร นับจากโคนลูกบิดไป 1.8 เซนติเมตรพบลูกแหวน หนา 1 มิลลิเมตร แล้วจะพบลูกแก้ว 2 วง ซ้อนกัน ลูกบิดแบบที่ 3 นี้เป็นยอดของลูกบิดที่มี 5 ยอด คล้ายแบบที่ 2 (มาโนช ผุดผ่อง, สัมภาษณ์, 4 มิถุนายน 2560)

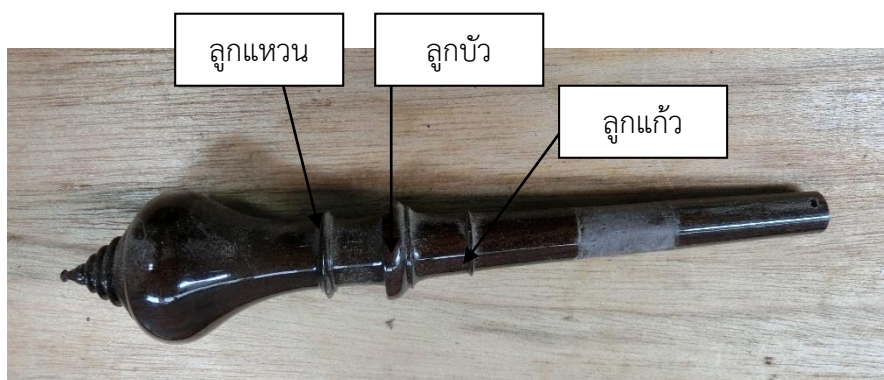
ภาพที่ 3.5 ลูกบิดแบบที่ 3

3.2.1.4 ลูกบิดแบบที่ 4 ลูกบิดส่วนบนมีความยาวความยาว 19.5 เซนติเมตร และลูกบิดส่วนล่างมีความยาว 19 เซนติเมตร นับจากโคนลูกบิดขึ้นมา 1.8 เซนติเมตร เจอลูกแหวน 1 ปล้อง หลังจากนั้นจะพบลูกบัว 1 ปล้อง ซึ่งจากลูกบัวไปยังลูกแหวน ยาวประมาณ 1.3 เซนติเมตร ซึ่งลูกแหวนมีความหนา 1 มิลลิเมตร จากนั้นพบลูกบัวซึ่งอยู่ห่างจากชั้นยอดยาวประมาณ 4.5 เซนติเมตร ยอดมีทั้งหมด 5 ชั้นแต่ละชั้นมีแหวนประกอบอยู่ด้วย (มานิช ผุดผ่อง, สัมภาษณ์, 4 มิถุนายน 2560

ภาพที่ 3.6 ลูกบิดแบบที่ 4

3.2.1.5 ลูกบิดแบบที่ 5 ลูกบิดส่วนบนมีความยาวความยาว 19.5 เซนติเมตร และลูกบิดส่วนล่างมีความยาว 19 เซนติเมตร นับจากโคนลูกบิดไปประมาณ 11 เซนติเมตรจะพบลูกแหวน และพบลูกบัวอยู่ตรงกลาง หลังจากนั้นขึ้นไปประมาณ 1 เซนติเมตรพบลูกแก้ว ลักษณะคือกลมมนถัดไปอีก 1.5 เซนติเมตร จะพบลูกบัวห่างจากชั้นยอดประมาณ 4.5 เซนติเมตร ลักษณะของยอดมี 3 ชั้นแต่ละชั้นมีแหวนประกอบ (มานิช ผุดผ่อง, สัมภาษณ์, 4 มิถุนายน 2560)

ภาพที่ 3.7 ลูกบิดแบบที่ 5

3.2.1.6 ลูกบิดแบบที่ 6 ลูกบิดส่วนบนมีความยาว 19.5 เซนติเมตร และลูกบิดส่วนล่างมีความยาว 19 เซนติเมตร สัดส่วนคล้ายลูกบิดแบบที่ 4 แต่ทรงนี้จะมีบัวหงายอยู่ตรงกลางที่มีแหวนประกอบอยู่ (มานิช ผุดผ่อง, สัมภาษณ์, 4 มิถุนายน 2560)

ภาพที่ 3.8 ลูกบิดแบบที่ 6

3.2.1.7 ลูกบิตแบบที่ 7 ลูกบิตส่วนบนมีความยาวความยาว 19.5 เซนติเมตร และลูกบิตส่วนล่างมีความยาว 19 เซนติเมตร มียอด 5 ชั้น เป็นแบบโบราณดั้งเดิมของบ้านซอบางปะกงกล่าวคือ ไม่มีแหวนไม่มีลวดลายมากเท่าแบบอื่น มีเพียงลูกบัวและลูกแก้ว 2 ปล้องที่อยู่ใต้ยอดลูกบิต (มานโซ ผุดผ่อง, สัมภาษณ์, 4 มิถุนายน 2560)

ภาพที่ 3.9 ลูกบิตแบบที่ 7

3.2.1.8 ลูกบิตแบบที่ 8 ลูกบิตส่วนบนมีความยาว 19.5 เซนติเมตร และลูกบิตส่วนล่างมีความยาว 19 เซนติเมตรเป็นแบบดั้งเดิมมียอด 5 ชั้นแต่แบบนี้มีแหวน และถัดไปอีก 1.5 เซนติเมตร จะพบบัวหางาย ถัดไปพบลูกแก้วที่ประกอบด้วยแหวน แล้วถึงจะเป็นชั้นยอดจำนวน 5 ชั้นที่ลดหลั่นกันมา (มานโซ ผุดผ่อง, สัมภาษณ์, 4 มิถุนายน 2560)

ภาพที่ 3.10 ลูกบิตแบบที่ 8

3.2.2 กระจบอชอด้วง

ความยาวกระจบอชอด้วงของช่างมาโนช ผุดผ่อง มีความยาวมากกว่าชอด้วงทั่วไป คือยาว 14 เซนติเมตรมีความหนาของกระจบอช 1 เซนติเมตรเส้นผ่าศูนย์กลางช่วงปากกระจบอชมีความยาวประมาณ 5.5 เซนติเมตร ลึกเข้าไป 1.5 เซนติเมตร ปากกระจบอชอด้วงที่ใช้ขึ้นหนังงูกว้าง 5 เซนติเมตร และส่วนสะโพกของกระจบอชอด้วงมีความกว้าง 3 นิ้ว 2 หุน ดังที่ช่างมาโนชได้อธิบายไว้ ดังนี้ว่า “กระจบอชอด้วงของลุงยาวมากกว่าที่อื่นนะ ที่อื่นเขาจะประมาณ 13 เซนติเมตร แต่ของลุงยาว 14 เซนติเมตร เพราะกระจบอชอด้วงเป็นกล่องเสียงยังมีเนื้อที่มากกว่าเดิมชนิดน้อยเสียงยิ่งดี... ส่วนความหนาประมาณ 1 เซนติเมตร...ตรงปากกระจบอชยาว 5.5 เซนติเมตรตามแบบเขาแหละ”(มาโนช ผุดผ่อง, สัมภาษณ์, 4 มิถุนายน 2560)

ภาพที่ 3.11 ภาพกระจบอชอด้วง

3.2.3 คันชักชอด้วง

คันชักชอด้วงของช่างมาโนช ผุดผ่อง มีความยาวมากกว่าคันชักชอด้วงทั่วไปซึ่งยาว 72 เซนติเมตร แต่คันชักของช่างมาโนชมีความยาวประมาณ 75 เซนติเมตร โดยช่างให้เหตุผลว่าทำให้รู้สึกเล่นถนัดเมื่อสีเพลงเดี่ยวโดยเฉพาะ ถ้าคันชักสั้นจะต้องประหยัดและทยอยใช้ แต่ถ้ายาวออกมาจะทำให้สีสะดวกยิ่งขึ้น ทั้งนี้ช่างมาโนชเคยทำคันชักชอด้วงยาวถึง 90 เซนติเมตรสำหรับการเดี่ยวโดยเฉพาะแต่ภายหลังจึงได้ปรับลดความยาวลงเหลือ 75 เซนติเมตรเพื่ออำนวยความสะดวกสำหรับการสีเพลงแบบปกติ ไม่ยาวเกินไปดังที่ช่างมาโนชได้อธิบายไว้ดังนี้ว่า “คันชักจะยาวกว่าทั่วไปคือ 75 เซนติเมตร เพราะเวลาสีเดี่ยวจะสบาย ถ้าคันชักสั้นจะต้องประหยัดและทยอยใช้ แต่ถ้ายาวออกมาจะทำให้สีสะดวกยิ่งขึ้นเคยทำคันชักชอด้วงยาวถึง 90 เซนติเมตรสำหรับการเดี่ยวโดยเฉพาะแต่ภายหลัง

จึงได้ปรับลดความยาวลงเหลือ 75 เซนติเมตรเพื่อความสะดวกสำหรับการสีเพลงแบบปกติ จะไม่ยาวเกินไป” (มาโนช ผุดผ่อง, สัมภาษณ์, 4 มิถุนายน 2560)

ภาพที่ 3.12 ภาพคันชักซอด้วง

3.2.4 คันทวน/โชนซอด้วง

คันทวนซอด้วงของช่างมาโนช ผุดผ่อง มีความยาวตั้งแต่ทวนล่างจนถึงโชนซอประมาณ 79 เซนติเมตรซึ่งมีขนาดความยาวมากกว่าทั่วไป คันทวนช่วงใต้โชนมีเส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 7 หุน ถูกกลึงเป็นลูกบัว 8 เหลี่ยม หลังจากนั้นเรียวยาวมาถึงทวนล่างมีเส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 5.5 หุน จากบัว 8 เหลี่ยมลงมาถึงทวนล่างมีความยาว 15 นิ้ว เป็นการกลึงบัวเหยียบไว้สำหรับสอดคันทวนเข้ากับกระบอกซอด้วง โดยช่างอธิบายให้ผู้วิจัยฟังว่า “คันทวนมีความยาว 75 เซนติเมตร ยาวกว่าทั่วไป...มีบัว 8 เหลี่ยมอยู่ใต้โชนยาวลงมา 15 นิ้ว จะกลึงบัวเหยียบไว้สอดลงไปใกระบอก...คันทวนโต 7 หุน เรียวลงมาเรื่อยๆ เป็น 5.5 หุน” (มาโนช ผุดผ่อง, สัมภาษณ์, 27 สิงหาคม 2560)

ภาพที่ 3.13 ภาพคันทวน/โชนซอด้วง

3.2.5 หย่องซอด้าง

หย่องซอด้างของช่างมาโนช มีความพิเศษคือทำจากตะเกียบที่ใช้แล้วเพราะคุณสมบัติของตะเกียบเหล่านี้จะถูกสัมผัสด้วยน้ำมันทำให้เนื้อไม้มีความชุ่มชื้น ถูกผ่าให้มีความยาว 1 มิลลิเมตร เมื่อถูกทำให้บาง คุณภาพเสียงซอคันนั้นจะแหลมสูง ถ้าทำให้หย่องมีความหนาเสียงซอที่ได้มีความทุ้ม ช่างได้อธิบายรายละเอียดดังนี้ “หย่องเนี้ยใช้ไม้ตะเกียบที่กินแล้วนะเป็นสูตรเฉพาะเพราะไม้มน้ำมันไม้แห้งพอเอามาขึ้นซอเสียงจะดีไม่แหบแห้ง ถ้าทำหย่องบางๆ เสียงซอก็จะแหลมสูง ถ้าทำให้หย่องหนาเสียงซอจะโต” (มาโนช ผุดผ่อง, สัมภาษณ์, 27 สิงหาคม 2560)

ภาพที่ 3.14 ภาพหย่องซอด้าง

3.3 วัสดุ อุปกรณ์ที่ใช้ในการสร้างซอด้วงของช่างมาโนช ผุดผ่อง

วัสดุ อุปกรณ์ทางงานช่างที่จะอธิบายต่อไปนี้เป็นเครื่องมือที่ใช้ในการสร้างซอด้วงของช่างมาโนช ผุดผ่อง โดยผู้วิจัยได้ทำการจำแนกดังต่อไปนี้

3.3.1 เครื่องเลื่อยไม้

เครื่องเลื่อยไม้เป็นเครื่องมือที่ใช้สำหรับการเลื่อยไม้ทุกชนิดให้ได้ขนาดของแต่ละส่วน เครื่องมือนี้เป็นเครื่องมือไฟฟ้าที่ให้ผ้าไม้จากท่อนเป็นชิ้น เป็นการขึ้นรูปไม้แบบคร่าวๆ ทั้งกระบอกซอ คันทวน และลูกบิด ให้ได้รูปทรงที่ต้องการ ใบเลื่อยมีความแข็งแรง

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ภาพที่ 3.15 เครื่องเลื่อยไม้

CHULALONGKORN UNIVERSITY

3.3.2 เครื่องกลึงไม้ (ส่วนรูปทรง)

เครื่องกลึงไม้เป็นอุปกรณ์ไฟฟ้าที่ใช้สำหรับกลึงส่วนรูปทรงซอด้วง เช่น คันทวน และกระบอกให้ได้รูปทรงของซอด้วงที่ต้องการ โดยเครื่องมือขึ้นนี้ช่างมาโนชได้ติดหลอดไฟเพื่อส่องสว่างให้การสร้างซอด้วงมีคุณภาพ ประณีต ยิ่งขึ้น ทั้งนี้บริเวณหลอดไฟยังเป็นที่แขวนเครื่องมือต่างๆ ที่ใช้ประกอบการกลึงเช่น เขาควย มีดกลึง เป็นต้น

ภาพที่ 3.16 เครื่องกลึงไม้

3.3.3 เครื่องกลึงเหล็ก

เครื่องกลึงเหล็กเป็นอุปกรณ์ไฟฟ้าที่ใช้ในกรรมวิธีการกลึงส่วนด้านในของกระบอก ซอดวงให้ได้รูปทรงที่ต้องการ เป็นการกลึงคว้านส่วนในกระบอกซอดวงให้ได้ส่วนโค้งซึ่งกระบวนการนี้เป็นงานกลึงที่มีความละเอียด สามารถปรับความเร็วในการกลึงได้

ภาพที่ 3.17 เครื่องกลึงเหล็ก

3.3.4 กระดาษทรายสายพาน

กระดาษทรายสายพานเป็นอุปกรณ์ไฟฟ้าที่ใช้ในการขัดตกแต่งรูปทรงคันทวน ให้มีความเรียบเนียน ละเอียดมากขึ้น คุณสมบัติเด่นของเครื่องนี้คือมีสายพานที่หมุนได้ ทำให้ความสะดวกมากยิ่งขึ้นในกรรมวิธีการสร้างซอด้วง

ภาพที่ 3.18 กระดาษทรายสายพาน

3.3.5 เครื่องเจาะ

เครื่องเจาะเป็นอุปกรณ์ไฟฟ้าที่ใช้เจาะรูคันทวนสำหรับใส่หางม้า เจาะรูกระบอกซอ และเจาะคันทวนสำหรับใส่ลูกบิดให้ได้ขนาดตามที่ต้องการ โดยมีส่วนเป็นส่วนที่ให้เจาะ ไม่สามารถปรับความเร็วได้ ช่างจะต้องมีความแม่นยำในจุดที่ต้องการเจาะถึงจะสามารถทำได้

ภาพที่ 3.19 เครื่องเจาะ

3.3.6 เครื่องพ่นสีแรงดันสูง

เครื่องพ่นสีแรงดันสูง เป็นอุปกรณ์ไฟฟ้าที่อยู่ให้ห้องเฉพาะเนื่องจากต้องมีความระมัดระวังขณะใช้ โดยช่างจะต้องใช้ผ้าปิดปากและจุกเพื่อป้องกันไม่ให้สูดสีเข้าไปในร่างกาย เครื่องพ่นสีแรงดันสูง มีหัวหม้อฉีดยึดต่อกับสายยางคล้ายกับที่เติมยางรถยนต์ เชื่อมกับตัวเครื่องมอเตอร์เพื่อเป็นแรงดันลมให้สีที่อยู่ในหม้อหัวฉีดนั้นกระจายอย่างสม่ำเสมอ

ภาพที่ 3.20 เครื่องแรงดันลมไฟฟ้า

ภาพที่ 3.21 หัวพ่นสี

3.3.7 เครื่องกลึง

เครื่องกลึง เป็นอุปกรณ์ไฟฟ้าที่ใช้สำหรับการกลึงซอให้มีความเงา สวยงาม ประกอบไปด้วยส่วนมอเตอร์ไฟฟ้าที่สามารถปรับความเร็วได้ ใช้สำหรับงานที่ต้องการความละเอียดสูง เครื่องกลึงมีหัวสว่านที่ติดด้วยผ้าเพื่อขัดผิวกระบอกและคันซอให้ขึ้นเงา หัวสว่านสามารถถอดเปลี่ยนได้ตามขนาด

ภาพที่ 3.22 เครื่องกลึง

3.3.8 มีดกลึง

มีดกลึงเป็นอุปกรณ์เฉพาะของช่าง สำหรับงานที่มีความละเอียดสูงเช่น การทำ ลูกแก้ว ลูกแหวน เป็นต้น มีหลายขนาดแล้วแต่ลักษณะของงาน ลักษณะด้ามจับทำจากไม้ เป็นเครื่องมือที่ใช้ในการกลึงชิ้นงานให้ได้รูปร่างที่ต้องการ

ภาพที่ 3.23 มีดกลึง

3.3.9 ผ้าเช็ด และ แปรง

ผ้าเช็ดและแปรง เป็นวัสดุที่ใช้ในการขัด เช็ด เพื่อทำความสะอาดผงไม้ในขณะที่ช่างทำการกลึงงานหรือต้องการให้เห็นชิ้นงานชัดเจนมากขึ้น ผ้าขนหนูขนาดเท่าฝ่ามือรูปทรงสี่เหลี่ยม จตุรัส ส่วนแปรงนั้นช่างได้ใช้แปรงสีฟันเพื่อความสะดวกในการจับขณะขัดชิ้นงาน

ภาพที่ 3.24 ผ้าเช็ดและแปรง

3.3.10 เขาควายเป็น

เขาควายเป็นอุปกรณ์สำหรับยึดหรือจับชิ้นงานในกระบวนการกลึง วิธีใช้ ใช้วัดหรือจับชิ้นงานที่เป็นแบบกับชิ้นงานที่ต้องการสร้าง สามารถดึงขึ้น-ลง ได้ และขนาดจะไม่ผิดพลาด

ภาพที่ 3.25 เขาควายเป็น

3.3.11 Vernier Caliper

Vernier Caliper เป็นอุปกรณ์ที่ใช้วัดขนาดเส้นผ่านศูนย์กลางของคันทวนสอดด้าง และลูกบิดให้ได้ขนาดที่ต้องการ สามารถวัดได้ทั้งระยะความกว้าง ความยาวของชิ้นงานที่มีขนาดเล็ก ความลึก ความกว้าง ของรูลูกบิด หรือรูต่างๆบนสอดด้าง ลักษณะเป็นไม้บรรทัดเหล็กที่มีขา สามารถเลื่อนเพื่อวัดขนาดของชิ้นงาน

ภาพที่ 3.26 Vernier Caliper

3.3.12 ไม้บรรทัด

ไม้บรรทัด เป็นอุปกรณ์ที่ใช้สำหรับวัดแบบของชิ้นงาน เพื่อระบุตำแหน่งของชิ้นงานที่ต้องการ ตัด กลึง เป็นต้น ทำให้ชิ้นงานมีขนาดที่ต้องการอย่างเที่ยงตรง

ภาพที่ 3.27 ไม้บรรทัด

3.3.13 ปากกาเมจิก

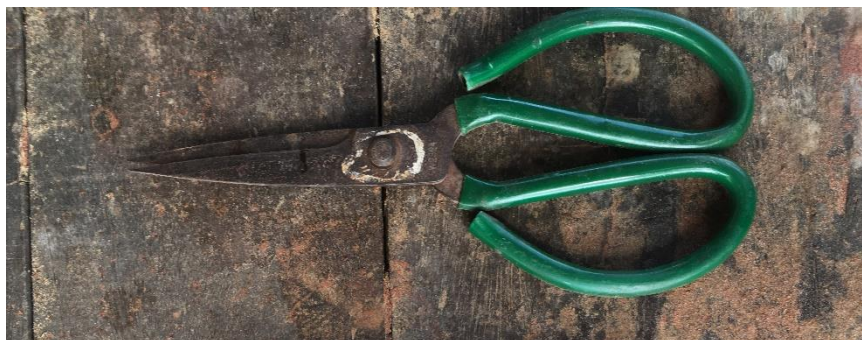
ปากกาเมจิก เป็นอุปกรณ์ที่ใช้สำหรับการกำหนดจุดบนชิ้นงานหลังจากการวัดด้วย ไม้บรรทัด หรือเขาควาง โดยวิธีการใช้คือการนำปากกาจุดบริเวณชิ้นงานเพื่อให้เกิดความถูกต้องในขั้นตอนการกลึง เป็นต้น

ภาพที่ 3.28 ปากกาเมจิก

3.3.14 กรรไกร

กรรไกรเป็นอุปกรณ์ที่ใช้สำหรับตัด เชือกและหนังงูในขั้นตอนการขึ้นหนัง เพื่อให้ชิ้นงานมีคุณภาพและสัดส่วนตรงตามแบบของช่าง โดยกรรไกรที่ช่างเลือกใช้จะต้องมีขนาดที่จับถนัดมือและมีความแข็งแรงสูง

ภาพที่ 3.29 กรรไกร

3.3.15 ฉาก

ฉากเป็นอุปกรณ์เฉพาะของช่างใช้วัดกระบอกซอด้วง ในขั้นตอนการเจาะกระบอก ให้ได้ฉากองศาที่ต้องการและให้ชิ้นงานมีความเที่ยงตรง 90 องศา ช่วยให้ช่างผลิตชิ้นงานได้ถูกต้องและแม่นยำ

ภาพที่ 3.30 ฉาก

3.3.16 บุ้ง

บุ้งเป็นเครื่องมือที่ใช้สำหรับปรับแต่งชิ้นงาน ทำจากเหล็กขึ้นรูปให้มีความคม คล้ายหมามซีไปทางปลายของบุ้ง วิธีใช้งานภายในกระบอกซอด้วงด้วยการขัดถูให้ได้ขนาดที่ต้องการ โดยช่างได้อธิบายให้ผู้วิจัยฟังว่า บุ้งเป็นส่วนสำคัญในการทำให้ซอด้วงของบ้านชอบบางปะกงมีคุณภาพ เสียง ที่ดี เป็นเอกลักษณ์ของบ้านชอ เพราะบุ้งเป็นเครื่องมือที่สามารถปรับกล่องเสียงกระบอกซอด้วงได้ โดยช่างมานอช ผุดผ่องได้เล่าให้ผู้วิจัยฟังว่า “บุ้งเป็นสูตรของบ้านชอเลยนะ เพราะบุ้งสามารถทำให้กระบอกซอมีเสียงที่มีคุณภาพ ฎในกระบอกก่อนขึ้นหนัง แล้วก็ตอนประกอบซอเกิดเสียงแหบ เสียงไม่ได้ ช่างก็ใช้บุ้งดูแลจนเสียงไม่แหบได้” (มานอช ผุดผ่อง, สัมภาษณ์, 27 สิงหาคม 2560)

ภาพที่ 3.31 บุ้ง

3.3.17 เครื่องขึ้นหนัง

เครื่องขึ้นหนัง เป็นเครื่องมือที่ช่างมานอช คิดค้นขึ้นมาจากการสังเกตช่างสมชาย (ไม่ทราบนามสกุล) ซึ่งเป็นช่างที่โรงงานทำซอในจังหวัดฉะเชิงเทราแต่ได้พัฒนาฐานของเครื่องให้มีลักษณะเฉพาะตามความต้องการของช่างโดยช่างได้อธิบายว่า “เครื่องขึ้นหนังใส่ฐานเพื่อเวลาขึ้นหนังซอโดยเฉพาะซอด้วงเป็นขั้นตอนที่ใช้เวลาพอสมควร...เวลาเราต้องการให้หนังหน้าซอตั้งขึ้นฐานก็จะช่วยยึดให้ช่างหมุนปรับได้ สะดวกมากขึ้น และชิ้นงานไม่เสียหาย” (มานอช ผุดผ่อง, สัมภาษณ์, 27 สิงหาคม 2560) เครื่องขึ้นหนังใช้สำหรับขึ้นหนังงูที่หน้ากระบอกซอด้วง เพื่อให้หนังงูมีความตึงที่บริเวณหน้ากระบอก เครื่องขึ้นหนังมีคุณสมบัติที่สามารถปรับหมุนระดับความตึงของหนังที่ใช้ขึ้นกระบอกซอด้วง สามารถใช้มือหมุนบริเวณที่เป็นเกลียวได้ตามต้องการ

ภาพที่ 3.32 เครื่องขึ้นหนัง

3.3.18 เชือกโพลีโพรพิลีน

เชือกโพลีโพรพิลีนเป็นเครื่องมือที่ใช้ในกระบวนการขึ้นหนังกระบอกสอดดุ้ง ให้
 เกี่ยวบริเวณตะปูที่ตอกหนัง เพื่อรั้งกับเครื่องขึ้นหนัง ทำให้หนังหน้าสอดดุ้งมีความตึงพอดีและไม่ตึง
 จนหนังหน้าซอขาดเสียหายได้

ภาพที่ 3.33 เชือกโพลีโพรพิลีน

3.3.19 กาวผง

กาวผงเป็นวัสดุที่ใช้สำหรับทาขอบกระบอกซอด้วงช่างกล่าววว่า “กาวผงมีคุณสมบัติเหนียวแข็งแรงกว่ากาวชนิดอื่นๆ ที่ทนต่อความร้อนและแรงกระแทก ได้รับการออกแบบมาเพื่อให้ใช้กับงานไม้โดยเฉพาะ” (มาโนช ผุดผ่อง, สัมภาษณ์, 27 สิงหาคม 2560) วิธีใช้นำกาวผงไปผสมกับน้ำแล้วนำมาทาบริเวณชิ้นงานหลังจากนั้นสามารถนำไปกลึงได้โดยไม่ทำให้ชิ้นงานเสียหาย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ภาพที่ 3.34 กาวผง

3.3.20 เขียงและตะปูกลัดหนัง

เขียงและตะปูกลัดหนังเป็นอุปกรณ์ที่ใช้สำหรับการตอกหนัง กลัดหนังบริเวณ กระจบอกซอด้าง เป็นการกำหนดตำแหน่งของการวางหนังให้พอดีกับกระจบอกซอเพื่อนำไปใช้ใน กระจบวนการขึ้นหนังกับเครื่องขึ้นหนังต่อไป

ภาพที่ 3.35 เขียงและตะปูกลัดหนัง

3.3.21 ค้อนไม้

ค้อนไม้เป็นอุปกรณ์เฉพาะของช่างที่คิดค้นขึ้นมาเองเพื่อตอกหนังให้ติดกับ กระจบอก ซอด้าง ลักษณะด้ามจับเป็นทรงกระจบอกพอดีมือส่วนหัวค้อนเป็นรูปทรงสี่เหลี่ยมจัตุรัสมี ลักษณะเรียบทำจากไม้เนื้อแข็ง โดยช่างได้อธิบายว่า “ที่คิดเครื่องมือนี้ขึ้นมาเพราะ ค้อนเหล็กมันหนัก เกินไปสำหรับการทำซอกที่มีความละเอียดสูง ค้อนไม้น้ำหนักพอดีมือ เพราะช่างทำที่จับให้ถนัดมือ แล้ว ก็ไม่เกิดอุบัติเหตุกับช่าง ไปเห็นช่างแกะสลักเขาก็ใช้ค้อนนี้กันนะ ช่างเลยลองเอามาทำบ้าง ได้ผลดี งานออกมาดี เวลาทำซอกก็จะมีตีพลาดกันบ้าง พอเป็นค้อนไม้เจ็บน้อยกว่าค้อนเหล็ก ” ช่างหัวเราะ (มานิช ผุดผ่อง, สัมภาษณ์, 27 สิงหาคม 2560)

ภาพที่ 3.36 ค้อนไม้

3.3.22 เครื่องชูดหนัง

เครื่องชูดหนังเป็นอุปกรณ์ที่ใช้สำหรับชูดหนังหลังจากขึ้นหนังเสร็จเรียบร้อยแล้วมีหน้าที่เก็บขอบหนังในส่วนที่ไม่ได้ใช้ วิธีการใช้คล้ายกับการใช้วงเวียน มีตะปูทำหน้าที่ยึดหนังที่ไม่ต้องการใช้ออก สามารถหมุนตามรูปทรงของกระบอกได้ เป็นอุปกรณ์ที่ช่างมาโนช ผุดผ่องคิดค้นขึ้นเอง โดยช่างได้เล่าให้ผู้วิจัยฟังว่า “ที่ชูดหนังก็คิดเอง สิ่งไหนที่ช่วยให้งานเสร็จเร็วออกมาดี ทุนแรง ช่างก็ลองทำ จะมาให้ใช้มีดกรีดออกเสียเวลา ช่างเลยทำเครื่องชูดนี้ขึ้นมา” (มาโนช ผุดผ่อง, สัมภาษณ์, 27 สิงหาคม 2560)

ภาพที่ 3.37 เครื่องชูดหนัง

3.3.23 มีดสำหรับตัด

มีดสำหรับตัด ช่างมาโนช เลือกใช้มีดปลอกผลไม้เนื่องจากต้องใช้สำหรับการเก็บชิ้นงานที่มีความละเอียดมากยิ่งขึ้น มีลักษณะจับถนัดมือทำให้ชิ้นงานมีความละเอียดมากยิ่งขึ้น

ภาพที่ 3.38 มีดสำหรับตัด

3.3.24 แลคเกอร์

แลคเกอร์คือวัสดุที่ใช้สำหรับพ่นชิ้นงานให้มีความเงาและทำให้ลายไม้เด่นชัดเจenyิ่งขึ้น ลักษณะเป็นกระป๋องสเปรย์ฉีดไปที่ชิ้นงาน ขณะใช้ ช่างจะต้องใช้ผ้าปิดจมูกเพื่อป้องกันละอองสเปรย์เข้าสู่ร่างกาย

ภาพที่ 3.39 แลคเกอร์

3.3.25 กระดาษทราย

กระดาษทรายใช้เพื่อขัดชิ้นงานสำหรับงานที่ต้องการความละเอียดสูง มี 3 เบอร์ 240 400 และ 800 เรียงตามลำดับกันไป ใช้ขัดชิ้นงานให้มีความละเอียดตามลำดับตั้งแต่ 240 ถึง 800

ภาพที่ 3.40 กระดาษทรายเบอร์ 240 400 และ 800

3.3.26 ทางม้า

ทางม้าเป็นวัสดุที่ช่างได้เลือกใช้หางมาจากประเทศมองโกเลีย โดยช่างได้อธิบายว่า “จูนเขาติดต่อกับจีนอยู่ ทางแถบจีนซอเอ้อฮู ก็ใช้หางม้ามองโกเลียนะ ทางม้าเยอรมันเป็นม้าขนละเอียด เพราะเขาเลี้ยงดี ม้ามองโกเลียเลี้ยงแบบธรรมชาติ ขนหางม้าหยาบว่า ราคาถูกกว่า ” (มานิช ผุดผ่อง, สัมภาษณ์, 27 สิงหาคม 2560) มีทั้งหมด 3 สี คือ สีดำ สีขาว และสีน้ำตาล โดยสำหรับซอด้วงแล้วช่างได้แนะนำว่าควรเลือกใช้หางม้าสีขาวเพราะสีเส้นขนาดเล็ก เหนียว ทนทานและเมื่อนำไปสีจะได้คุณสมบัติเสียงเบากว่าสีดำและสีน้ำตาลแต่จะให้เสียงที่ละเอียดกว่า

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
 ภาพที่ 3.41 หางม้า
 CHULALONGKORN UNIVERSITY

3.3.27 เชือกเย็บอวน/แห

เชือกเย็บอวน/แห เนื่องจากช่างนั้นในช่วงริเริ่มประดิษฐ์ซอด้วง ครอบคร้วได้ ประกอบอาชีพชาวประมง เชือกชาวประมงจึงเป็นอุปกรณ์ที่หาง่ายในเขตอำเภอบางปะกง เชือกเย็บอวนแหใช้สำหรับพันหางม้าให้เป็นห่วงสำหรับเกี่ยวกับหมุดยึดแต่ละคันชักและใช้สำหรับรัดคอซอด้วง พันอยู่กับไม้ขนาดสี่เหลี่ยมผืนผ้า

ภาพที่ 3.42 เชือกเย็บอวน/แห

3.3.28 หมุดสำหรับขึ้นหางม้า

หมุดสำหรับขึ้นหางม้าเป็นวัสดุที่ใช้สำหรับขึ้นหางม้ากับคันชักซอด้วงให้มีความตึงที่พอดี หมุดทำจากทองเหลือง แล้วกลึงให้เป็นรูปทรงมน ไม่แหลม เมื่อต้องการใช้ช่างจะต้องเจาะรูบริเวณปลายของคันชักทั้ง 2 ด้านก่อนแล้วนำหางม้ามาใส่ หลังจากนั้นจึงจะปักหมุดเพื่อยึดหางม้ากับไม้คันชักซอให้ตึงลงไปที่คันชักซอด้วง

ภาพที่ 3.43 หมุดสำหรับขึ้นหางม้า

3.3.29 แบบแต่งโขนซอด้วง

แบบแต่งโขนซอด้วงเป็นอุปกรณ์ที่ใช้สำหรับการขึ้นทรงโขนของซอด้วงให้ได้ขนาดมาตรฐาน 2 แบบคือ แบบที่ทำจากโลหะ ลักษณะเป็นโลหะตีแบนใช้วัดไม้บริเวณหัวโขนให้มีส่วนโค้งที่สมส่วน อีกแบบหนึ่งทำจากไม้ใช้สำหรับวัดความสูงของโขนให้พอดีก่อนนำไปกลึง อุปกรณ์ชิ้นนี้ ช่างมาโนช ผุดผ่องเป็นผู้ทำขึ้นเองโดยช่างได้อธิบายว่า “ทำไว้เพื่อเป็นแบบในการทำโขนซอด้วง ไม่ให้ขนาดคลาดเคลื่อน” (มาโนช ผุดผ่อง, สัมภาษณ์, 27 สิงหาคม 2560)

ภาพที่ 3.44 แบบแต่งโขนซอด้วงแบบโลหะ

ภาพที่ 3.45 แบบแต่งโขนซอด้วงแบบไม้

3.3.30 ตีตู่

ตีตู่ใช้สำหรับเจาะที่รองสายซอด้วง ลักษณะทำมาจากโลหะมีความแข็งแรงสามารถเจาะเนื้อไม้ได้

ภาพที่ 3.46 ตีตู่

3.3.31 Cyanoacrylate

Cyanoacrylate เป็นวัสดุที่ใช้สำหรับเพิ่มความแข็งแรงของเนื้อไม้ สามารถปกปิดรอยไม้ ซ่อมแซมรอยไม้แตกได้ คุณสมบัติแห้งเร็ว ทนต่อความร้อน

ภาพที่ 3.47 Cyanoacrylate

3.3.32 ซีเลื่อย

ซีเลื่อย เป็นผงเนื้อไม้หลังจากการกลึงไม้ เลื่อยไม้ ขัดไม้ด้วยกระดาษทราย ซึ่งเนื้อไม้เหล่านี้มีความละเอียด วิธีใช้นำไปผสมกับกาวร้อนแล้วนำมาปกปิดรอยไม้ที่แตกหลังจากนั้นนำไปขัด ทำให้ชิ้นงานมีความละเอียดสวยงาม ซีเลื่อยของไม้แต่ละชนิดจะมีสีที่แตกต่างกันหากซอด้วงคันที่ ทำอยู่นั้นเป็นไม้ชนิดใด ซีเลื่อยต้องเป็นไม้ชนิดเดียวกันด้วย

ภาพที่ 3.48 ซีเลื่อย

3.3.33 ที่ปักลูกบิด และที่ปักคันทวน

ที่ปักลูกบิดและที่ปักคันทวนใช้สำหรับปักลูกบิดหรือคันทวนเพื่อรอกระบวนการฉีดแล็กเกอร์ การขัดเงา หรือฝังชิ้นงานให้แห้ง ลักษณะเป็นไม้เนื้อแข็งเจาะรูแล้วนำลูกบิดหรือคันทวนมาปักลงไป ช่างได้ให้เหตุผลว่าเหตุที่ต้องใช้ไม้เนื้อแข็งเพราะมีน้ำหนักดีเมื่อปักชิ้นงานลงไปแล้วตัวฐานปักชิ้นงานไม่ล้า ไม่ทำให้ชิ้นงานเสียหาย มีความทนทาน ช่างได้เล่าให้ฟังว่า “ที่ปักนี้มีไว้เพื่อป้องกันไม่ให้สีย้อย มีความสะดวก เพราะงานลูกบิด เป็นงานสวยงาม ละเอียด” (มานิช ผุดผ่อง, สัมภาษณ์, 27 สิงหาคม 2560)

ภาพที่ 3.49 ที่ปักลูกบิด และที่ปักคันทวน

3.3.34 แปรงใหญ่ เบอร์ 2

แปรงใหญ่เบอร์ 2 เป็นแปรงที่มีขนาดใหญ่ขึ้นใช้เพื่อปิดชิ้นชิ้นเลื่อยงานที่มีขนาดใหญ่ เช่น คันทวน ให้เห็นลวดลายของเนื้อไม้ที่ชัดเจน

ภาพที่ 3.50 แปรงเบอร์ 2

3.3.35 ทินเนอร์

ทินเนอร์มีลักษณะเป็นของเหลวใส ระเหยง่าย มีกลิ่นฉุน ขณะใช้ช่างจะต้องใช้ผ้าปิดจมูกเพื่อป้องกันสารระเหยเข้าร่างกาย มีคุณสมบัติในการล้างคราบสกปรกบริเวณชิ้นงานที่ต้องการแสดงเนื้อไม้ให้ชัดยิ่งขึ้น

ภาพที่ 3.51 ทินเนอร์

3.3.36 เลื่อยแต่งคันท่อ

เลื่อยแต่งคันท่อ เป็นอุปกรณ์เฉพาะของช่างที่ใช้สำหรับตกแต่งคันท่อให้มีขนาดมาตรฐานและสามารถนำไปกลึง ขัดเงา ต่อได้ สะดวกมากยิ่งขึ้น มีด้ามจับถนัดมือ สามารถเลื่อยไม้ได้ตรงตามจุดที่ต้องการ

ภาพที่ 3.52 เลื่อยแต่งคันท่อ

3.3.37 ใบเลื่อยท่อ

ใบเลื่อยท่อใช้สับเลื่อยสำหรับบากโคนซอด้วง เพื่อให้ด้านหลังมีความคมสวยงาม ใบเลื่อยท่อมักมีลักษณะเป็นแผ่นโลหะสีฟ้า โดยปกติจะใช้ตรงฟันปลาสำหรับเลื่อยท่อ แต่ช่างได้นำมาประยุกต์ใช้สับเลื่อยแทนเพื่อความสวยงามของโคนซอด้วง

ภาพที่ 3.53 ใบเลื่อยท่อ

3.3.38 คีมปากนกแก้ว

คีมปากนกแก้วเป็นอุปกรณ์ที่ใช้สำหรับดึงตะปูออกจากชิ้นงาน เมื่อชิ้นงานเสร็จเรียบร้อยแล้ว มีลักษณะเป็นโลหะ ดำจับบนันต์มือ ตัวปากคีมคล้ายปากนกแก้ว

ภาพที่ 3.54 คีมปากนกแก้ว

3.3.39 กระดาษกาว

กระดาษกาวเป็นวัสดุที่ใช้สำหรับติดบนกระบอกขอบบริเวณที่ไม่ต้องการทาสี มีลักษณะเป็นกระดาษสีขาวและใช้ลอกหนังงูให้ขึ้นเงา

ภาพที่ 3.55 กระดาษกาว

3.3.40 ไม้จับสำหรับพ่นสี

ไม้จับสำหรับพ่นสีเป็นอุปกรณ์ที่ช่างได้คิดค้นขึ้นมาเองเพื่อความสะดวก และจับถนัดมือ ในการพ่นสี เพราะสามารถหมุนได้ตามความต้องการ เพื่อให้สีนั้นมีความสม่ำเสมอ โดยช่างได้เล่าให้ผู้วิจัยฟังว่า “สมัยก่อนช่างใช้สากตำน้ำพริกเหนียวแหละ แล้วเปลี่ยนมาเป็นไม้จับสะดวกดี ทำให้พ่นสีง่ายขึ้น” (มานิช ผุดผ่อง, สัมภาษณ์, 27 สิงหาคม 2560)

ภาพที่ 3.56 ไม้จับสำหรับพ่นสี

3.3.41 โคมไฟ

โคมไฟเป็นอุปกรณ์ที่สำคัญของช่างอย่างหนึ่งในขั้นตอนของการทำงานที่ละเอียด เช่นการกลึงลูกแหวน ลูกแก้ว เป็นต้น ไฟฉายทำหน้าที่ส่องสว่างช่วยให้ช่างเห็นชิ้นงานที่ต้องอาศัย ความปราณีต

ภาพที่ 3.57 ไฟฉาย

3.3.42 เครื่องเจียร

เครื่องเจียรเป็นอุปกรณ์สำหรับตกแต่งผิวหน้าชิ้นงานให้มีความละเอียดยิ่งขึ้น ใช้ขัดชิ้นงานที่มีความละเอียดสูง ตัดบากชิ้นงาน ได้ตามต้องการซึ่งเป็นอุปกรณ์ไฟฟ้าและมีน้ำหนักเบา

ภาพที่ 3.58 เครื่องเจียร

3.3.43 หวี

หวีเป็นอุปกรณ์ที่ช่างมาโนช ผุดผ่องใช้สาางหางม้า ในขั้นตอนการขึ้นหางม้าของ การสร้างคันชักสอดตัวงเพื่อให้หางม้ามืดทิศทางเดียวกันและเกิดความเรียบร้อยบนชิ้นงาน

ภาพที่ 3.59 หวี

3.3.44 กะละมัง

กะละมังเป็นอุปกรณ์ที่ช่างใช้ในขั้นตอนการแช่หนังงู ก่อนนำหนังงูนั้นไปทำการ ขึ้นหนังหน้ากระบอกลอกขอ วิธีการใช้คือเติมน้ำลงไปในกะละมัง 1 ใน 4 ของกะละมังแล้วทำการแช่หนังงู ไว้ 1 วัน

ภาพที่ 3.60 กะละมัง

3.3.45 ดอกสว่านเจาะไม้

ดอกสว่านเจาะไม้เป็นอุปกรณ์ที่ช่างใช้สำหรับประกอบกับเครื่องเจาะเพื่อเจาะรู เช่น เจาะรูคันทวนสำหรับใส่ลูกบิด เจาะรูคันทักสำหรับใส่หมุดขึ้นทางม้า มีลักษณะเป็นเกลียวขึ้นไป ปลายดอกคล้ายหางปลา มีหลายขนาด

ภาพที่ 3.61 ดอกสว่านเจาะไม้ขนาดต่างๆ

3.4 พันธุ์ไม้ที่ใช้ทำซอด้วง

กรรมวิธีการสร้างซอด้วงของช่างมาโนช ผุดผ่อง ช่างได้เลือกใช้ไม้ชนิดต่างๆ 5 ชนิดคือ ไม้มะเกลือ ไม้ชิงชัน ไม้กระพี้เขาควาย ไม้แก้ว และ ไม้ดาดง ซึ่งไม้แต่ละชนิดมีคุณสมบัติที่แตกต่างกันไป ทั้งน้ำหนักของไม้ ความสวยงามของเนื้อไม้ ล้วนแตกต่างกันไปตามรสนิยมของผู้ใช้ ซอด้วง โดยไม้ที่กล่าวมาข้างต้นช่างมาโนชได้ทำการสะสมไว้ที่บ้าน พันธุ์ไม้ที่ใช้ทำซอด้วงมีดังต่อไปนี้

3.4.1 ไม้มะเกลือ

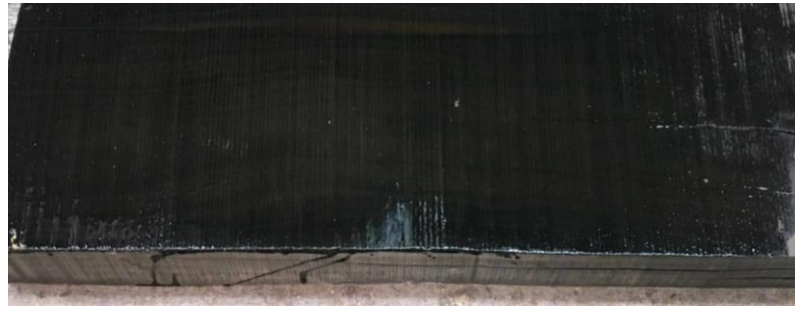
ภาพที่ 3.62 ภาพลำต้นมะเกลือ

ที่มาภาพ : สำนักความหลากหลายทางชีวภาพด้านป่าไม้ กรมป่าไม้

<http://biodiversity.forest.go.th>

ไม้มะเกลือ ชื่อสามัญ Diospyrs mollis Griff. วงศ์ EBENACEAE ชื่ออื่น มะเกียมักเกลือ (ภาคเหนือ) หมักเกลือ (ตราด) เกลือ (ภาคใต้) ตั้งปณิธาน อารีย์ได้กล่าวถึงไม้มะเกลือว่าเป็นไม้ที่พบตามป่าเบญจพรรณทั่วไป ผลดิบของมะเกลือมีสรรพคุณเป็นยาจัดเป็นพืชสมุนไพรชนิดหนึ่ง สมัยก่อนนิยมใช้ยางผลมะเกลือไปย้อมผ้า มะเกลือเป็นพันธุ์ไม้พระราชทานเพื่อปลูกเป็นมงคล ภาคเหนือเรียกต้นไม้ชนิดนี้ว่า มะเกียมะเกลือ หรือ ผีผา ทางภาคใต้เรียกว่า เกลือ แถบประเทศกัมพูชา เรียกว่า หมักเกลือ ไม้มะเกลือเป็นไม้ยืนต้นขนาดกลางถึงขนาดใหญ่ เปลือกต้นมีสีดำแตกเป็นสะเก็ดเล็กๆ ใบเป็นใบเดี่ยวรูปรี ปลายใบแหลม ไม้มะเกลือเป็นไม้ที่แกร่งที่สุด น้ำหนักมากที่สุด เนื้อไม้สีน้ำตาลออกเขียวและมีความละเอียดที่สุดในบรรดาไม้ทุกชนิด มียางมาก

(ตั้งปณิธาน อารีย์, 2544: 45)

ภาพที่ 3.63 ภาพไม้มะเกลือ

ลักษณะเด่นของไม้ชนิดนี้คือ มีเปลือกสีดำ แตกเป็นสะเก็ด เนื้อไม้และผลมักจะเปลี่ยนเป็นสีดำเมื่อถูกตัดทิ้งไว้ ผลของมะเกลือสามารถนำมาใช้งานทางด้านเภสัชกรรมโภชนาการได้ เนื้อไม้นิยมนำมาทำเป็นเครื่องประดับ หรือเครื่องดนตรี (ชณัญญ์ กลนานนท์, 2533: 28) ช่างมาโนช ฝุดผ่อง ชื่นชอบไม้มะเกลือที่สุดเพราะ ให้เสียงซอด้วงที่มีคุณภาพ เนื้อไม้ไม่มีเสี้ยน โดยช่างมาโนชได้อธิบายว่า “ดีที่สุดคือ ไม้มะเกลือนะ เนื้อละเอียดเหมือนต้นหมุ่ ไม่มีเสี้ยนเลย ไม้ไม่แตก ชอบไม้มะเกลือนี้แหละ ให้ความละเอียดดีกว่าเพื่อนเลย เสียงก็ได้ รูปร่างก็ได้ น้ำหนักดี” (มาโนช ฝุดผ่อง, สัมภาษณ์, 1 ตุลาคม 2560)

ภาพที่ 3.64 ภาพดอก ผล และใบของต้นมะเกลือ

ที่มาภาพ : ชณัญญ์ กลนานนท์

3.4.2 ไม้ชิงชัน

ภาพที่ 3.65 ภาพดอกชิงชัน

ที่มาภาพ : สำนักความหลากหลายทางชีวภาพด้านป่าไม้ กรมป่าไม้

<http://biodiversity.forest.go.th>

ชื่อสามัญ Rosewood วงศ์ LEGUMINOSAE ชื่ออื่น ประดู่ชิงชัน (ภาคกลาง) , ดู่สะแดน เกล็ดแดง (ภาคเหนือ) ภูมิใจ รื่นเริง ได้กล่าวไว้ว่า

ไม้ชิงชันเป็นไม้ยืนต้นผลัดใบสูง 15 - 25 เมตร เปลือกสีน้ำตาลอมเทาอ่อนเป็นแว่น ใบเป็นใบประกอบแบบขนนกเรียงสลับ ใบย่อยเรียงสลับ แผ่นใบรูปรีแกมรูปไข่ โคนใบและปลายใบมน ท้องใบสีจางกว่าหลังใบ ดอกขนาดเล็กสีขาวแกมม่วง ผลเป็นฝักแบน รูปหอกหัวท้ายแหลม ขยายพันธุ์เพาะเมล็ด สภาพที่เหมาะสม ดินทุกชนิด เนื้อไม้สีแดงอมเทา มีลายไม้ เป็นไม้กลางแจ้งต้องการน้ำปานกลาง ถิ่นกำเนิดในป่าดิบแล้ง และป่าเบญจพรรณทั่วไป ยกเว้นภาคใต้ ไม้ชิงชันนิยมนำมาทำเครื่องดนตรี เนื้อไม้มีลักษณะแข็งแกร่ง

(ภูมิใจ รื่นเริง, 2511: 43)

ภาพที่ 3.66 ภาพไม้ชิงชัน

ลักษณะเด่นของไม้ชนิดนี้คือ มีเนื้อไม้และแก่นที่สวยงาม นิยมทำเครื่องเรือนต่างๆ แก่นและราก สามารถทำเป็นรูปและยาสมุนไพรได้นับว่าเป็นไม้ที่มีประโยชน์มาก (ชณัญญ์ กถนนานนท์, 2533: 21) ช่างมาโนช ผุดผ่องได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับไม้ชนิดนี้ว่า “ไม้ชิงชันเป็นไม้ที่มีเนื้อไม้สวยงาม แข็ง เหนียวใช้ได้เลย ช่างชอบรองลงมาจากมะเกลือเพราะว่าน้ำหนักลุ่มมะเกลือไม่ได้ ข้อดีของไม้ชนิดนี้คือเวลาไม้แห้งไม้จะไม่โก่ง เขานิยมนำมาทำเป็นด้ามมีดนะ เครื่องดนตรีหลายชนิดด้วย” (มาโนช ผุดผ่อง, สัมภาษณ์, 1 ตุลาคม 2560)

ภาพที่ 3.67 ภาพ ฝัก และใบของต้นชิงชัน

ที่มาภาพ : ชณัญญ์ กถนนานนท์

3.4.3 ไม้กระพี้เขาควาย

ภาพที่ 3.68 ภาพใบต้นกระพี้เขาควาย

ที่มาภาพ : สำนักความหลากหลายทางชีวภาพด้านป่าไม้ กรมป่าไม้

<http://biodiversity.forest.go.th>

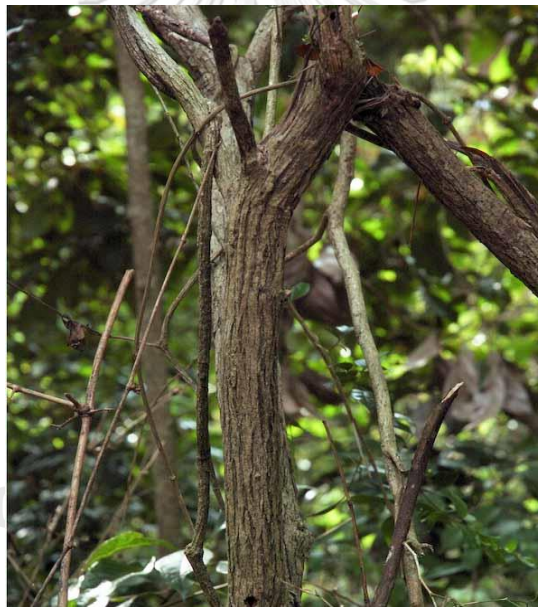
ไม้กระพี้เขาควาย ชื่อสามัญ Burmese Rosewood ชื่อวิทยาศาสตร์ *Dalbergia Cultrata* Graham ex Benth. วงศ์ FABACEAE-PAPILIONOIDEAE ชื่ออื่น กำพี้ (เพชรบูรณ์) เกิดเขาควาย เกิดดำ (ภาคเหนือ) กระพี้ (ภาคกลาง)

ไม้กระพี้เขาควายเป็นต้นไม้ผลัดใบขนาดกลางถึงใหญ่ ลำต้นมีความสูง 10 - 25 เมตร ใบมีลักษณะแบบขนนก ดอกมีขนาดเล็กเกิดใจกลางกระจุกของง่ามใบใกล้ยอด กลีบดอกเป็นรูปถั่ว มีสีขาว มีฝักเหมือนถั่ว เมื่อแห้งจะไม่แตก ฝักแกมีสีน้ำตาล เปลือกในมีสีแดง สะเก็ดเปลือกเป็นสีเทา พบได้ทั่วไปในป่าดิบแล้ง ป่าเบญจพรรณและป่าเต็งรัง อยู่สูงจากระดับน้ำทะเลไม่เกิน 1,000 เมตร ออกดอกเดือนมีนาคมถึงเมษายน เนื้อไม้มีความทนทาน ตกแต่งค่อนข้างยากแต่ขัดมันได้ดี เนื้อไม้มีลวดลายสวยงาม นิยมนำมาทำเป็นเครื่องเรือน เครื่องประดับบ้านชั้นสูง (สำนักความหลากหลายทางชีวภาพด้านป่าไม้ กรมป่าไม้ ออนไลน์. 3 กันยายน 2560) และนิยมนำมาทำเป็นเครื่องดนตรีเช่น โทน กลอง จะเข้ ขลุ่ย และซอ เป็นต้น ช่างมาโนชได้ให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับไม้ชนิดนี้ว่า “ไม้กระพี้เขาควายเป็นไม้ที่มีลวดลายสวยงามเวลาทำสี แต่มีปัญหาเวลาที่กลึงลูกบิด ชอบแตกเสียหายเพราะเป็นไม้เสี้ยนยาวพอนำมาทำเป็นลูกบิดชิ้นเล็ก เสี้ยนมันแตก เป็นไม้ที่ไม่แข็งมากเท่าไรนะ น้ำหนักค่อนข้างเบากว่าไม้มะเกลือ ไม้ชิงชัน...แต่ลายไม้สวยนะหลายคนก็ชอบสั่งทำ” (มาโนช ผุดพ่อง, สัมภาษณ์, 1 ตุลาคม 2560)

ภาพที่ 3.69 ภาพไม้กระพี้เขาควาย

3.4.4 ไม้แก้ว

ภาพที่ 3.70 ภาพต้นแก้ว

ที่มาภาพ : สำนักความหลากหลายทางชีวภาพด้านป่าไม้ กรมป่า

ไม้ <http://biodiversity.forest.go.th>

ชื่อสามัญ Orang Jessamine ชื่อวิทยาศาสตร์ *Muraya paniculata* วงศ์ PUTACEAE ชื่ออื่น กะมุNING (ปัตตานี นาราธิวาส) แก้ว (ภาคกลาง) แก้วลาย (สระบุรี) ตะไหลแก้ว (ภาคเหนือ) ตั้งปณิธาน อารีย์ ได้กล่าวไว้ว่า

ไม้แก้วเป็นพรรณไม้พุ่มขนาดเล็กถึงขนาดกลาง ลำต้นมีความสูงประมาณ 5-10 เมตร เปลือกลำต้นสีขาวปนเทา ลำต้นแตกเป็นสะเก็ดมีร่องตามยาว การแตกกิ่งก้านของทรงพุ่มไม่ค่อยเป็นระเบียบ ใบเป็นมันสีเขียวเข้มขยี้ดูจะมีกลิ่นฉุนแรง ออกดอกเป็นช่อใหญ่ ช่อสั้นออกตามปลายกิ่ง เนื้อไม้มีสีเหลืองอมน้ำตาลอ่อน มีความสวย เนื้อไม้ไม่มีกลิ่นหอม มีความความแข็งแรง และเหนียวมาก

(ตั้งปณิธาน อารีย์, 2544. 48)

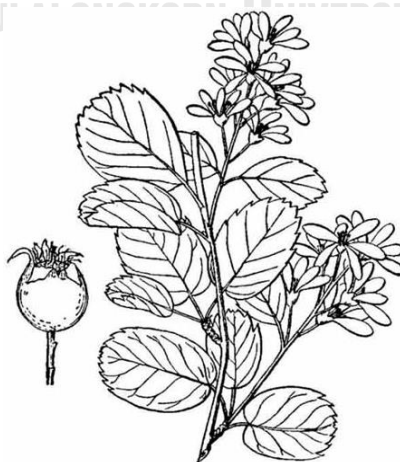

ภาพที่ 3.70 ภาพไม้แก้ว

ช่างมาโนช ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับไม้แก้วว่า เป็นไม้ที่เลื่อยค่อนข้างยาก เพราะขนาดลำต้นมีขนาดเล็ก เมื่อตัดเสร็จแล้วจะต้องทากาวร้อนทันทีเพื่อป้องกันไม้แตก เนื้อไม้มีสีเหลืองสวยงามแต่ตอนกลึงต้องระวังเพราะไม้ชนิดนี้มีอันตราย โดยช่างได้อธิบายว่า “การกลึงไม้ปกติบางครั้งไม่ได้ใส่ผ้าปิดจมูก แต่ถ้ากลึงไม้แก้วเป็นไม้มีพิษ สะสมไปนานๆสุขภาพจะเสียต้องใส่ที่ปิดจมูกทุกครั้ง ไม้นี้หาต้นใหญ่ๆยาก มีแต่ต้นเล็กๆ แต่สีเขาสวยดี” (มาโนช ผุดผ่อง, สัมภาษณ์, 1 ตุลาคม 2560)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

CHU

ภาพที่ 3.71 ภาพใบและดอกไม้แก้ว

ที่มาภาพ : ชนัญญ์ กถนานนท์

3.4.5 ไม้ดำดง

ภาพที่ 3.72 ภาพไม้ดำดง

ชื่อวิทยาศาสตร์ Diospyros ma la barica วงศ์ EBENACEAE ชื่ออื่น ลำดวนดง ดวนดง
พญาดำดง (ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ) ตั่งปนิธาน อารีย์ได้อธิบายไม้ดำดงว่า

ไม้ดำดง เป็นไม้ที่พบตามป่าในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เนื้อไม้มีลักษณะคล้าย
กับไม้นางพญาจ้าวดำแต่มีน้ำหนักมากกว่าและมีความหนาแน่นของเนื้อไม้ที่มากกว่า
เนื้อไม้ดำดงจะมีความเนียนและมียางไม้ มีความแกร่งและแข็งมากกว่าไม้นางพญาจ้าว
ดำ จัดอยู่ในกลุ่มของไม้ที่หายากมาก

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

(ตั่งปนิธาน อารีย์, 2544: 46)

CHULALONGKORN UNIVERSITY

ช่างมาโนช ผุดผ่องได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับไม้ดำดงว่า มีน้ำหนักค่อนข้างมาก เนื้อไม้
เหนียว ไม่แตกง่าย แต่กลิ่นของไม้คล้ายอุจจาระโดยช่างได้เล่าให้ผู้วิจัยฟังว่า “ไม้ดำดง เป็นไม้มีสี
คล้ายกับไม้มะเกลือ ถือว่าคุณภาพไม้ดีไม่แตกง่าย น้ำหนักชออกมากก็ดี แต่เนื้อไม้เหนียวมาก เหมือน
อุจจาระ ถ้าใครที่ไม้รู้เรื่องไม้แล้วไปสั่งทำไม้มะเกลือมักจะโดนหลอกบ่อยๆนะ ถ้าไม่สังเกตดีๆ”
(มาโนช ผุดผ่อง, สัมภาษณ์, 1 ตุลาคม 2560)

ตารางที่ 1 สรุปคุณสมบัติของไม้ที่ใช้ทำขอด้วงของช่างมาโนช ผุดผ่อง

ชื่อพันธุ์ไม้	ลักษณะ	ความแก่/ ความเหนียว	น้ำหนัก
ไม้มะเกลือ	เนื้อไม้สีดำออกเขียว เนื้อไม้มีความ ละเอียดที่สุด	มากที่สุด	มากที่สุด
ไม้ชิงชัน	เนื้อไม้สีแดงอมเทา มีลายไม้	ปานกลาง	ปานกลาง
ไม้กระพี้เขาควาย	เนื้อไม้มีเสี้ยนยาว มีปัญหาขั้นตอนการ กลึงลูกบิด	เบา	ปานกลาง
ไม้แก้วป่า	เนื้อไม้สีเหลืองอมน้ำตาลอ่อน เนื้อไม้มี กลิ่นหอม	มาก	ปานกลาง
ไม้ด่าง	เนื้อไม้มีสีด้าอมเทา เนื้อไม้มีกลิ่นฉุน เนื้อไม้ละเอียด มียางไม้	มาก	มาก

3.5 หนังสั้วที่ใช้ทำซอด้วง

ภาพที่ 3.73 หนังสั้วเหลื่อมที่ใช้ขึ้นหน้าซอด้วง

ในกรรมวิธีการสร้างซอด้วงของช่างมาโนช ผุดผ่องได้เลือกใช้หนังสั้วเหลื่อมหรืองูลามไทยเท่านั้นโดยช่างได้อธิบายว่า “ การขึ้นหนังสือซอด้วงใช้เวลานานที่สุด หนังสือขึ้นหน้าซอด้วงต้องใช้หนังสั้วเหลื่อมหรืองูลามเท่านั้น เคยลองใช้หนังวัว หนังงู หนังแพะ แต่ก็ไม่ได้เสียงซอด้วง ต้องใช้หนังสั้วดีที่สุด มันเหนียวขึ้นหนังกระบอกซอด้วงแล้วไม่ขาด ” โดยหนังสั้วที่ช่างเลือกใช้มาขึ้นหน้าซอด้วงโดยจะต้องเป็นงูลามหรืองูลามที่มีขนาดลำตัวยาว 4 เมตรขึ้นไป 1 ตัวทำได้ประมาณ 5-6 หน้า และจะใช้เฉพาะช่วงกลางไปทางหางเท่านั้นเพราะหนังจะมีความหนาพอดีไม่บางและหนาจนเกินไป โดยช่างได้เล่าให้ผู้วิจัยฟังว่า “ หนังสั้วจะไปสั่งตามโรงเปิด โรงโก่เพราะงูลามชอบแอบมากินโก่ กินเปิดเค้าจับได้เค้าก็เอาให้ เราก็จะเลือกไม่ได้บางที่สั่งมาใช้ไม่ได้ก็ต้องสั่งใหม่เพราะหนังสั้วมีผลราคาก็ไม่แน่นอนบางที่ก็ถูก บางที่ก็แพงเอาแน่เอาอนไม่ได้เพราะหาก่อนข้างยากสั่งครั้งนึงได้ได้ประมาณแค่ 2-3 ตัวแค่นั้นแหละสั่งมาตุ๋นก็ไม่ได้อีก เพราะถ้า ” (มาโนช ผุดผ่อง, สัมภาษณ์, 4 มิถุนายน 2560) หลังจากนั้นช่างได้นำมาตัดเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส ยาวด้านละ 15 เซนติเมตรเพื่อความสะดวกในการขึ้นหน้าซอด้วง นำหนังสั้วไปแช่น้ำ 1 คืนเพื่อให้หนังสั้วดูดซับน้ำเกิดความนิ่มจึงนำไปใช้ขึ้นหน้าซอด้วงได้และไม่ขาด

บทที่ 4

กรรมวิธีการสร้างซอด้วงของช่างมาโนช ผุดผ่อง

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษากรรมวิธีการสร้างซอด้วงของช่างมาโนช ผุดผ่อง ซึ่งได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ การสังเกต และเป็นลูกมือช่างมาโนชในการสร้างซอด้วงโดยจะนำเสนอประเด็นในการศึกษาทั้งหมด 3 หัวข้อดังนี้

4.1 กรรมวิธีการสร้างซอด้วงของช่างมาโนช ผุดผ่อง

4.1.1 การเตรียมกระบอกซอด้วง

4.1.2 การขึ้นหนังหน้าซอด้วง

4.1.3 การกลึงคันทวนซอด้วง

4.1.4 การกลึงลูกบิด

4.1.5 การกลึงคันทักซอด้วง

4.1.6 การขึ้นหางม้า

4.1.7 การประกอบซอด้วง

4.1.8 การแต่งเสียงซอด้วง

4.2 ปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพเสียงซอด้วงของช่างมาโนช ผุดผ่อง

4.3 การประเมินคุณภาพเสียงซอด้วงของช่างมาโนช ผุดผ่อง

4.1 กรรมวิธีการสร้างซอด้วงของช่างมาโนช ผุดผ่อง

กรรมวิธีการสร้างซอด้วงของช่างมาโนช ผุดผ่อง ซึ่งผู้วิจัยได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ การสังเกต และ เป็นลูกมือช่างมาโนชในการสร้างซอด้วงได้ทำการแบ่งเนื้อหาเป็นขั้นตอนกรรมวิธีการสร้างทั้งหมด 8 ขั้นตอนดังนี้

4.1.1 การเตรียมกระบอกซอด้วง

ผู้วิจัยได้เริ่มศึกษาการเตรียมกระบอกซอด้วงเริ่มตั้งแต่ขั้นตอนการเลือกไม้ โดยเลือกไม้ที่มีลายสวย และไม่ติดส่วนของกระพี้ไม้ จากนั้นนำไม้มาวัดขนาดโดยให้หน้าไม้ มีความกว้าง 3.5×3.5 นิ้ว จากนั้นใช้เลื่อย เลื่อยออกเป็นทรงสี่เหลี่ยมดังภาพที่ 4.1 แล้วทำการเลื่อยไม้แบ่งเป็นท่อนอีกครั้ง ให้มีความยาว 5 นิ้ว 2 ท่อน

ภาพที่ 4.1 เลื่อยไม้ให้เป็นทรงสี่เหลี่ยม

ภาพที่ 4.2 ไม้ที่เลื่อยเป็นทรงสี่เหลี่ยมสำหรับเตรียมกลึงเป็นกระบอบอกซอด้วง

การกลึงกระบอกซอด้างเริ่มต้นจากการนำไม้ที่เลื่อยเป็นทรงสี่เหลี่ยมสำหรับเตรียมกลึงเป็นกระบอกซอด้างมาวัดหาจุดศูนย์กลาง โดยใช้ดินสอขีดในส่วนด้านความกว้างให้เป็นเส้นทแยงมุมตัดกัน โดยจะปรากฏเป็นรูปสัญลักษณ์กากบาท ทำเช่นนี้ทั้งด้านหัวและด้านท้าย จุดตัดที่เกิดขึ้นคือจุดศูนย์กลางกระบอกซอ เมื่อเสร็จทั้ง 2 ด้านแล้วนำไม้เข้าประกอบเข้ากับเครื่องกลึงเพื่อกลึงให้กลมเป็นทรงกระบอก

หลังจากนั้นช่างเปิดเครื่องกลึงให้หมุน นำมีดกลึงมากลึงด้านใดก่อนก็ได้ กลึงตามแนวยาวของไม้เพื่อให้ไม้สำหรับเตรียมทำเป็นรูปทรงกระบอกซอด้างความ 3 นิ้ว 2 หุน กลึงตามแนวยาวของไม้ เพื่อให้ผิวไม้รอบนอกออกจนได้ความกว้างของกระบอกตามขนาดที่กำหนดไว้ โดยใช้เขาควางเป็นเครื่องมือช่วยวัดขนาดเป็นระยะ และมีการปรับมีดกลึงให้เปลี่ยนจากการกลึงตามแนวยาวเป็นการกลึงตามแนวกว้างของกระบอก (แนวตัด) เพื่อให้ทั้ง 2 ด้านของกระบอกซอมีพื้นผิวเรียบเสมอกัน การกลึงตามแนวนี้จะเป็นส่วนที่กำหนดความยาวของกระบอกซอ

เมื่อพื้นผิวเรียบเสมอกันแล้วนำกระบอกซอออกจากเครื่องกลึงแล้วพลิกตัวกระบอกกลับมากลึงพื้นผิวตามแนวตัดอีกด้านหนึ่งเพื่อกำหนดความยาวของกระบอกโดยใช้ไม้บรรทัดวัดแล้วใช้ปากกาขีดเส้นไว้ให้มองเห็นรอยที่ขีดไว้ชัดเจน โดยกำหนดความยาวของกระบอกคือ 5 นิ้ว 2 หุน แล้วกลึงตามแนวตัดให้ได้ความยาวตามที่กำหนดไว้

ภาพที่ 4.3 เปรียบเทียบไม้ที่เลื่อยเป็นทรงกระบอกสี่เหลี่ยมกับไม้ที่กลึงเป็นทรงกระบอก

เมื่อกลึงเสร็จเรียบร้อยแล้วขั้นตอนต่อไปเป็นการคว้านรูกระบอกระบายน้ำในออก ช่วงนี้ได้เปลี่ยนจากใช้มีดกลึงเป็นการใช้ดอกสว่านขนาด 1 นิ้ว เพื่อเจาะรูของกระบอกระบายน้ำตรงกลางกระบอกระบาย (จุดตัด) ภายในกระบอกระบายต้องทะลุถึงกันจากด้านหัวถึงด้านท้าย โดยรูกระบอกระบายจะมีความกว้างของรู 1 นิ้ว นำดอกสว่านออก แล้วใช้มีดกลึงสำหรับคว้านรูกระบอกระบายด้านในมาใช้แทน โดยปรับมีดกลึงให้เอียงประมาณ 40 องศา แล้วกลึงคว้านรูกระบอกระบายด้านในดังภาพที่ 4.4

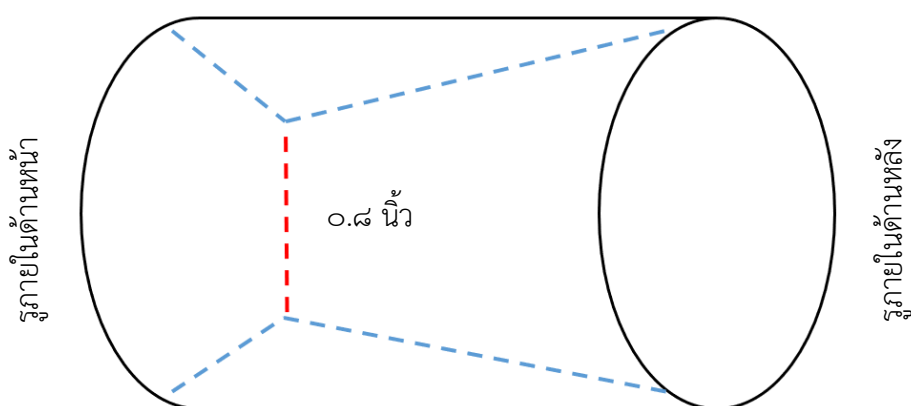

ภาพที่ 4.4 การกลึงคว้านรูกระบอกระบายด้านใน

ภาพที่ 4.5 รูของกระบอกระบายทะลุถึงกันทั้ง 2 ด้านเมื่อมองจากภายนอก

เมื่อกลึงคว้านรูภายในกระบอกรอบทั้งด้านส่วนหัวและส่วนท้ายเสร็จเรียบร้อยแล้ว รูภายในกระบอกรอบซอกที่กลึงนั้นจะมีลักษณะเฉียงออกคล้ายเป็นทรงกรวย โดยกลึงทางด้านส่วนหัวคือ กลึงคว้านรูภายในด้านหน้าก่อนหน้าให้ได้ตามขนาดที่กำหนดไว้ จากนั้นจึงนำกระบอกรอบออกจากเครื่องกลึงพลิกกลับอีกด้านหนึ่งเพื่อกลึงในส่วนด้านท้ายกระบอกรอบคือ รูภายในด้านหลัง กลึงให้ได้ตามขนาดที่ช่างกำหนดไว้จนแล้วเสร็จ ส่วนสัดส่วนภายในรูนั้นเป็นลักษณะเฉพาะของช่างมาโนช ผุดผ่องวัดได้โดยประมาณ 0.8 นิ้ว

ภาพที่ 4.6 จำลองลักษณะภายในกระบอกรอบซอกที่กลึงคว้านรูในเมื่อมองจากด้านข้าง

ขั้นตอนต่อไปเป็นการกลึงให้เป็นรูปทรงกระบอกรอบซอกตัวง ช่างนำแท่นไม้ที่ขนาดพอดีกับรูกระบอกรอบด้านหลังใส่ลงไปเพื่อเป็นตัวยึดในการเข้าเครื่องกลึง

ภาพที่ 4.7 การนำแท่นไม้ใส่ลงไปในรูกระบอกรอบซอกด้านหลัง

หลังจากนั้นนำกระบอกข้อมาประกอบเข้ากับเครื่องกลึงเพื่อเตรียมกลึงให้เป็นรูปทรงกระบอกขอดี้ว แล้วใช้เขาควยวัดความกว้างของปากกระบอกขอ กลางกระบอกขอจากต้นแบบของกระบอกขอ และส่วนสะโพกของกระบอกขอขนาดกว้าง 3 นิ้ว 1 หุน เมื่อถึงขั้นตอนการกลึงช่างใช้เขาควยมาวัดที่กระบอกขอเป็นระยะเพื่อไม่ให้ชิ้นงานมีความคลาดเคลื่อนจากแบบที่กำหนดไว้ จากนั้นก็เข้าสู่กระบวนการกลึงเปิดเครื่องกลึงไม้ ให้กระบอกขอหมุน จากนั้นนำมีดกลึงขนาดใหญ่มาขูดผิวไม้ออกให้เรียบและเป็นสีไม้สีเดียวกัน

ช่างใช้มีดกลึงขนาดเล็กตกแต่งลูกแก้วที่กระบอกขอ สลับกับมีดกลึงขนาดใหญ่ควบคู่กันไป เมื่อได้รูปทรงตามต้องการแล้ว

ภาพที่ 4.8 การนำตัวกระบอกประกอบเข้าเครื่องกลึง

ภาพที่ 4.9 การกลึงกระบอกลวด

ภาพที่ 4.10 การนำเขาควยวัดขนาดจากตัวต้นแบบ

จากนั้นนำกระดาษทรายเบอร์ 240 400 และ 800 ตามลำดับมาขัดผิวของกระบอกขอให้เรียบในขณะที่เครื่องกำลังทำงานอยู่เพื่อให้กระบอกขอเรียบและเนียนเสมอกันถ้าหากชิ้นงานแตกช่างนำการ้อนเพลงบนชิ้นงานจากนั้นนำผงขี้เลื่อยโรยบนบริเวณที่แตกวร้อนและทิ้งไว้ 30 วินาทีให้ขี้เลื่อยแข็งตัว โดยช่างได้บอกกับผู้วิจัยว่า “ใช้ไม้ชิ้นชนิดไหนทำกระบอกขอ ก็ให้ใช้ขี้เลื่อยของไม้ชิ้นชนิดนั้นเพราะขี้เลื่อยของไม้ชิ้นชนิดนั้นจะมีคุณสมบัติสमानรอยแตกของชิ้นงานได้ดี” (มาโนช ผุดผ่อง, สัมภาษณ์, 3 กันยายน 2560) จากนั้นนำกระบอกขอไปพ่นแลคเกอร์เพื่อให้ชิ้นงานเห็นลายไม้ชัดเจนเมื่อกระบอกขอแห้งแล้ว นำไปประกอบเข้ากับเครื่องกลึงและใช้กระดาษทรายเบอร์ 240 ขัดกระบอกขอให้เรียบจนกว่าไม่มีรอยเลี่ยนไม้และรอยร้าวของกระบอกขอ นำกระบอกขอไปพ่นแลคเกอร์อีกครั้งเพราะป้องกันลายไม้แตกและให้ชิ้นงานมีความละเอียดมากยิ่งขึ้นโดยช่างได้อธิบายกับผู้ว่า “ที่ต้องพ่นแลคเกอร์สองรอบคือรอบแรกเมื่อกลึงเสร็จใหม่ๆ ผิวชิ้นงานยังไม่เรียบยังมีรอยเลี่ยนไม้อยู่ ก็ต้องพ่นแลคเกอร์เพื่อให้เห็นลายไม้ชัดเจน รอยนแห้งดีแล้วจึงนำมากลึงรอบที่สองเพื่อขัดชิ้นงานให้ผิวเรียบยิ่งขึ้นแล้วก็พ่นแลคเกอร์เข้าไปอีกเพื่อป้องกันลายไม้แตกและให้กระบอกขอมีความละเอียดมากยิ่งขึ้นและจะทำอย่างนี้ไปจนกว่าไม่มีเลี่ยนไม้” (มาโนช ผุดผ่อง, สัมภาษณ์, 3 กันยายน 2560) และรอนแห้งเพื่อนำไปสู่กระบวนการเจาะรูกระบอกขอสำหรับใส่คันทวน

ภาพที่ 4.11 การพ่นแลคเกอร์ที่กระบอกขอ

ภาพที่ 4.12 เปรียบเทียบก่อนและหลังกลึงกระบอกลูก

เมื่อกระบอกลูกแห้งเรียบร้อยแล้ว ใช้ไม้บรรทัดวัดจากปากกระบอกลูกลงมา 1.5 นิ้วแล้วใช้น้ำยาลบคำผิดสีขาวจุดไว้เพื่อเตรียมเจาะรูสำหรับใส่คันทวน จากนั้นนำดอกสว่านขนาด 3.5 หุนใส่เข้าเครื่องเจาะ แล้วใช้เครื่องเจาะ เจาะรูลงไปบริเวณที่ใช้สีขาวจุดไว้ให้ทะลุกระบอกลูกทั้งบนและล่าง หลังจากนั้นเปลี่ยนดอกสว่านขนาด 3.5 หุน ลักษณะเป็นเหล็กเจาะคว้านรูขนาด 12 มิลลิเมตรใส่เข้าเครื่องเจาะแทน แล้วเจาะรูกระบอกลูกด้านบนจากชั้นตอนที่ใช้ดอกสว่านก่อนหน้านี้ เพื่อให้รูกระบอกลูกด้านบนใหญ่กว่ารูกระบอกลูกด้านล่าง เมื่อถึงขั้นตอนการประกอบใส่คันทวนเข้ากับกระบอกลูกแล้ว ส่วนกระบอกลูกและคันทวนจะมีความกระชับและแน่น

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 4.13 เจาะรูกระบอกลูกเสร็จเรียบร้อยแล้ว

หลังจากขั้นตอนกลึงกระบอกลบเสร็จเรียบร้อยแล้ว ยังไม่ต้องลงสีที่ตัวกระบอกลบ เนื่องจากต้องขึ้นหนังให้แล้วเสร็จก่อน ส่วนขั้นตอนต่อไปคือ การใช้บุงถูบริเวณภายในกระบอกลบ ด้วงทั้ง 2 ด้านโดยช่างได้นำบุงมาถูบริเวณภายในกระบอกลบดังภาพที่ 4.13 ซึ่งขั้นตอนนี้สำคัญมาก เป็นขั้นตอนเฉพาะของช่าง ช่างมาโนช ผุดผ่องเป็นผู้คิดค้นขึ้นเอง โดยช่างได้อธิบายว่า “ช่างได้ลองใช้ บุงมาถูภายในกระบอกลบด้วงเพื่อให้เนื้อไม้ภายในเป็นที่ดูดซับเสียงขอ ปรากฏว่าได้ผลดีทำจนถึงทุกวันนี้ ซึ่งช่างก็ไม่ว่าจะอธิบายอย่างไร มันเป็นความรู้สึกของเรา ที่อธิบายให้คนอื่นเข้าใจยาก” (มาโนช ผุดผ่อง, สัมภาษณ์, 3 กันยายน 2560) หลังจากที่ใช้บุงถูภายในกระบอกลบเรียบร้อยแล้วเมื่อนำมือไปสัมผัสภายในกระบอกลบพบว่า ผิวของเนื้อไม้มีความขรุขระเป็นเส้นใยไม้

ภาพที่ 4.14 ช่างกำลังใช้บุงถูภายในกระบอกลบ

ภาพที่ 4.15 ลักษณะภายในกระบอกลบที่ใช้บุงเสร็จเรียบร้อยแล้ว

ขั้นตอนต่อไปคือ ขั้นตอนการขึ้นหนังหน้าซอด้างซึ่งเป็นขั้นตอนที่สำคัญมากเพราะ ความ
ตึงของหนัง จะส่งผลต่อคุณภาพเสียงขอ

ภาพที่ 4.16 การเปรียบเทียบกระบอกขอจากขั้นตอนแรกจนถึงขั้นตอนสุดท้าย

4.1.2 การขึ้นหนังหน้าซอด้าง

การขึ้นหนังหน้าซอด้างของช่างมาโนช ผุดผ่องเป็นกรรมวิธีที่สำคัญมากอย่างหนึ่ง
หนังซอด้างมีผลต่อเสียงขอโดยช่างอธิบายว่าช่างเลือกใช้เวลาประมาณ 2 พุ้ม เนื่องจากความชื้น
สัมพัทธ์สูง ในเวลาดังกล่าวซึ่งจะส่งผลให้หนังงูไม่เกิดการแห้งไวจนเกินไป เพราะช่างต้องใช้นิ้วตีลงบน
หนังงูในขั้นตอนการขึ้นหนังเป็นระยะเพื่อหาเสียงที่ช่างรู้สึกว่าเป็นเสียงที่ใช้ได้ โดยกระบวนการนี้เป็น
เคล็ดลับเฉพาะของช่างที่ช่างได้ทดลองและไม่สามารถอธิบายเป็นคำพูดได้ โดยช่างได้เล่าว่า "การขึ้น
หนัง ถ้าขึ้นตอนกลางวันหนังมันจะแห้งเร็ว จะทำให้หาเสียงที่ต้องการไม่ได้ แต่ถ้าขึ้นตอนกลางคืน
หนังมันจะแห้งช้าเพราะอากาศชื้นแล้วก็เจียบด้วย ช่างจะมีสมาธิทำให้หาเสียงที่ต้องการได้โดยเสียงที่
ต้องการ เมื่อตีกลงไปแล้วจะเป็นเสียง ที่ เกือบ โด ข้อห้ามของการขึ้นหนังคือห้ามขึ้นหนังแล้วนำไป
ตากแดดและก็ห้ามขึ้นหนังตอนฝนตก เพราะกาวจะเสื่อมคุณภาพ" (มาโนช ผุดผ่อง, สัมภาษณ์, 8
กันยายน 2560) โดยผู้วิจัยจะอธิบายรายละเอียดกรรมวิธีการขึ้นหนังซอด้างดังต่อไปนี้

4.1.2.1 การเตรียมหนังงู

หนังงูเป็นวัสดุที่สำคัญของกรรมวิธีการขึ้นหนังซอด้วงโดยสายพันธุ์งูที่ช่างเลือกใช้ ต้องเป็นงูเหลือมหรืองูหลามเท่านั้น เพราะคุณภาพหนังงูจะให้คุณภาพเสียงซอที่ดี โดยงูที่เลือกใช้ต้อง มีความยาว 4 เมตรขึ้นไป และจะใช้เฉพาะช่วงครึ่งตัวไปทางหางเท่านั้นเพราะคุณภาพของหนังงูจะมีความเหนียวพอดีกับการขึ้นหน้าซอโดยช่างได้นำหนังงูมาตัดเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสขนาด 15 x 15 เซนติเมตร

ภาพที่ 4.17 หนังงูที่ตัดเรียบร้อยแล้ว

หลังจากนั้นช่างได้นำแผ่นหนังงูขนาดสี่เหลี่ยมจัตุรัสไปแช่ในน้ำประมาณ 1 คืน เพื่อให้หนังงูมีความชุ่มชื้นมีความนุ่มขึ้นเหมาะกับการขึ้นหนังเพราะหนังงูที่ได้มามีคุณลักษณะกรอบและแข็ง ไม่สามารถขึ้นหนังงูได้

ภาพที่ 4.18 การนำหนังงูไปแช่น้ำทิ้งไว้ 1 คืน

4.1.2.2 ขั้นตอนการขึ้นหนังงู

เมื่อได้เวลาตามกำหนดแล้วช่างได้ทำความสะอาดหนังงูด้านในโดยช่างได้ให้คำแนะนำว่าไม่ควรแปรงหนังด้านนอกเพราะจะทำให้คุณหนังงูไม่ทน การขึ้นหนังงูเป็นกรรมวิธีที่ใช้เวลามากที่สุดเพราะถ้าหากกรรมวิธีนี้ของของหนังงูขาดได้ เมื่อนำหนังงูขึ้นมาจากกะละมังเรียบร้อยแล้ว ช่างได้นำค้อนไม้ตอกตะปูให้ทะลุหนังงู เป็นวงกลมรอบหนังงูขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 4.5 นิ้วโดยได้ใช้ตะปูขนาดใหญ่ ตอกหนังงูให้เป็นรูทะลุรอบขอบหนังให้มี 16 รูเพื่อสำหรับขัดตะปูตัวเล็ก 8 ตัว แล้วกลัดตะปู 1 ตัว ระหว่างรู 2 รูให้ได้รอบหนังงู

ภาพที่ 4.19 การตอกตะปูที่หนังงู

ภาพที่ 4.20 หนังงูที่กลัดตะปูเรียบร้อยแล้ว

จากนั้นช่างได้ทำการผสมกาวผงกับน้ำ โดยใช้กาวผงประมาณ 1 ช้อนโต๊ะ ผสมกับน้ำเปล่า 1 ช้อนชา คนให้เข้ากัน และนำกาวที่ผสมไว้มาทาที่ขอบกระบอกขอส่วนหน้าให้รอบ เพื่อต้องการให้หนังยึดติดกับตัวกระบอกขอ โดยช่างยังได้บอกกับผู้วิจัยว่า “กาวที่ใช้เนี่ยต้องเป็นกาวผงเท่านั้นยี่ห้ออะไรก็ได้แต่ต้องกาวผงเท่านั้น กาวอื่นๆ พวกกาวลาเทค กาวร้อนใช้ไม่ได้เพราะมันจะยึดติดไม่แข็งแรง แล้วงานก็ออกมาไม่สวยงามส่งผลกระทบต่อคุณภาพเสียงที่จะตามมา” (มานอช ผุดผ่อง, สัมภาษณ์, 8 กันยายน 2560)

ภาพที่ 4.21 การผสมกาวผงเข้ากับน้ำเพื่อเตรียมขึ้นหนัง

ภาพที่ 4.22 การทากาวบริเวณขอบกระบอกขอส่วนหน้า

เมื่อทำการรอบปากกระบอกขอเสร็จเรียบร้อยแล้ว ช่างได้นำหนังที่กลัดตะปูไว้มาครอบบริเวณปากกระบอกขอให้หนังอยู่บริเวณกึ่งกลางกระบอกขอ หลังจากนั้นนำกระบอกขอที่ครอบหนังแล้ว มาวางบนเครื่องขึ้นหนังขอแล้วใช้เชือกโพลีโพรลีนคล้องตะขอที่เครื่องขึ้นหนังก่อน แล้วไปคล้องกับตะปูที่กลัดไว้กับหนังต่อ โดยจะคล้องที่ตะขอใดก่อนก็ได้ ทำเช่นนี้ไปครบรอบกระบอกขอ แล้วผูกเชือกโพลีโพรลีนกับตะขอเครื่องขึ้นหนังอีกครั้งให้แน่น

ภาพที่ 4.23 เตรียมการขึ้นหนัง

ภาพที่ 4.24 การใช้เชือกโพลีโพรลีนคล้องตะขอเครื่องขึ้นหนังแล้วไปคล้องกับตะปูที่กลัดหนัง

จากนั้นช่างได้ทำการขันเกลียวเครื่องขึ้นหนังให้เกิดแรงดึงระหว่างเครื่องขึ้นหนังกับหนังงู เพื่อให้หนังงูนั้นมีความตึง การขันเกลียวเพื่อให้หนังงูตึงเท่าใดนั้นช่างได้บอกกับผู้วิจัยว่า “ช่างจะใช้ไม้เคาะหนังงูระหว่างที่ทำการขันเกลียวควบคุมไปด้วยเพื่อฟังเสียงความตึงของหนังงู พอใจกับเสียงเมื่อไหร่ก็หยุดขันเกลียวได้” ช่างยังได้บอกกับผู้วิจัยต่ออีกว่า “ขั้นตอนการขันเกลียวขึ้นหนังงูนั้น มันเป็นความชำนาญและความเคยชินของเสียงที่ได้ยินมาตลอดระยะเวลา 30 ปีที่ทำขอมมา จึงสามารถบอกได้ว่าพอใจกับความตึงแค่ไหน” (มานุษ ฆุดผ่อง, สัมภาษณ์, 8 กันยายน 2560

ภาพที่ 4.25 ขั้นตอนการขันเกลียวเครื่องขึ้นหนังควบคุมกับการเคาะหนังงู

เมื่อขันเกลียวจนได้ความตึงที่ช่างต้องการแล้ว หลังจากนั้นเก็บปลายเชือกที่เหลือโดยการพันเชือกไว้กับกระบอกซอและเครื่องขึ้นหนังให้เรียบร้อย เมื่อเสร็จแล้วให้ทิ้งไว้ประมาณ 24 ชั่วโมง เพื่อให้หนังงูแห้งและกาวยึดติดแน่นสนิทกับขอบกระบอกซอ โดยช่างได้กำชับกับผู้วิจัยว่า “ห้ามนำไปตากแดดเด็ดขาดเพราะจะทำให้หนังงูนั้นแห้งเกินไป ส่งผลต่อคุณภาพเสียง ควรไว้ในสภาพอากาศที่เหมาะสม มีอากาศถ่ายเทสะดวก” (มานุษ ฆุดผ่อง, สัมภาษณ์, 8 กันยายน 2560)

ภาพที่ 4.26 กระบอกซอที่ขึ้นหนังขึ้นหนังเสร็จเรียบร้อยแล้ว

เมื่อครบเวลา 24 ชั่วโมงแล้ว ช่างได้แกะเชือกที่ผูกยึดติดไว้กับเครื่องขึ้นหนังพร้อมกับใช้ครีมปากนกแก้วดึงตะปูที่ปักอยู่บนชิ้นงานออก การแกะเชือกและดึงตะปุนั้นควรทำด้วยความระมัดระวัง เพราะหากดึงออกด้วยความแรงจนเกินไปจะทำให้หนังบางส่วนที่ยังไม่แห้งสนิทหรือส่วนใดส่วนหนึ่งที่ไม่ติดกาวนั้นหลุดได้ และหลังจากการแกะเชือกออกเรียบร้อยแล้ว จึงนำกระบอกซอออกจากเครื่องขึ้นหนัง แล้วใช้เครื่องชุดหนังที่ช่างประดิษฐ์ขึ้นมาเองมีลักษณะเป็นไม้ทรงสี่เหลี่ยมขนาดไม้บรรทัดทั่วไป แล้วมีตะปูตอกปักบนปลายไม้

ภาพที่ 4.27 ลักษณะเครื่องชุดหนังที่ช่างประดิษฐ์ขึ้น

จากนั้นช่างได้เอาเครื่องชุดหนังทาบบนหนังและให้หมวกตะปูห่างจากปากกระบอกขอ ประมาณ 1.5 เซนติเมตร หากหมวกตะปูยังไม่ห่างจากกระบอกขอตามที่ช่างประมาณไว้ ช่างได้ใช้วิธี เอาตะปูไปตอกลงกับเสียงไม้ไปเรื่อยๆ แล้วเอามาทาบควบคู่กันไป จนกว่าหมวกตะปูจะห่างจากปาก กระบอกขอพอดี เมื่อได้ระยะห่างที่ประมาณไว้ช่างได้เอาหมวกตะปูชุดให้เป็นรอยเส้นรอบกระบอกขอ เพื่อเป็นรอบสำหรับตัดหนังส่วนที่ไม่ต้องการ

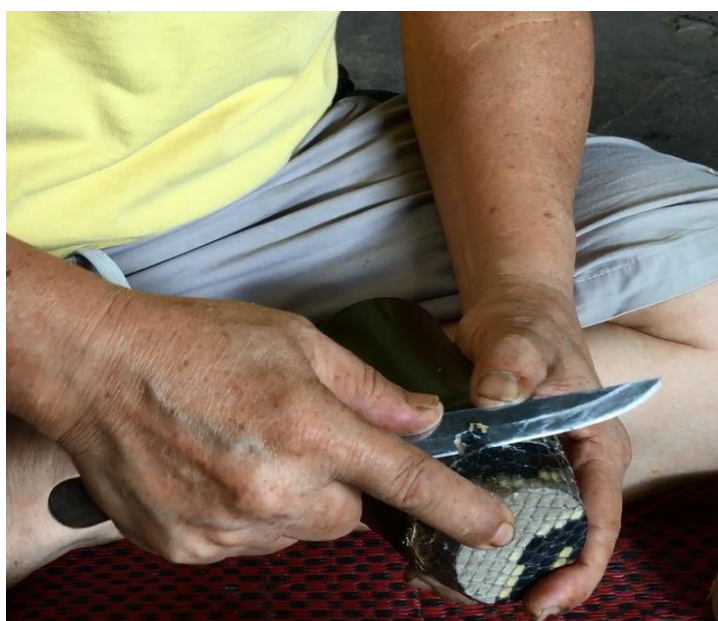

ภาพที่ 4.28 ช่างกำลังปรับตะปูให้พอดีกับปากกระบอกขอ

ภาพที่ 4.29 การใช้เครื่องชุดหนังวัดระยะหนัง

สำหรับการวัดระยะหนังเพื่อตัดหนังขอบซอแต่ละบอคนั้นอาจไม่เท่ากัน ขึ้นอยู่กับความเหมาะสมของสัดส่วนของกระบอกซอและดูตามความสวยงามด้วย เมื่อชุดรอยรอบกระบอกซอเสร็จเรียบร้อยแล้ว จากนั้นใช้มีดตัดหนังงูตามรอยที่ขีดไว้เพื่อให้หนังส่วนที่ไม่ต้องการหลุดออกและชุดกระบอกซอที่มีกาวติดอยู่ออกให้หมด โดยช่างได้บอกกับผู้วิจัยว่า “ควรทำด้วยความระมัดระวัง มิฉะนั้นมีดจะบาดมือเราได้” (มานิช ผุดผ่อง, สัมภาษณ์, 8 กันยายน 2560)

ภาพที่ 4.30 การตัดขอบหนัง

ภาพที่ 4.31 กระบอกซอหลังจากการตัดขอบหนังและชุดกาวออกหมดเรียบร้อยแล้ว

หลังจากเสร็จเรียบร้อยแล้ว นำกระบอกขอประกอบเข้ากับเครื่องกลึงอีกครั้งแล้วเปิดเครื่องกลึงให้กระบอกขอหมุน ช่างได้นำกระดาษทรายเบอร์ 240 ซัดบริเวณกระบอกขอที่เกาะหนังกูและชูดกาวออก เพื่อทำความสะอาดกระบอกขอให้เรียบขึ้น เมื่อซัดกระบอกขอได้สะอาดเรียบร้อยแล้วจนไม่มีรอยกาวและหนังกูที่ติดอยู่แล้ว นำกระบอกขอออกจากเครื่องกลึงเพื่อทำความสะอาดหนังกูโดยช่างได้ใช้เทปกาวแปะลงบนหนังกูให้เทปกาวยึดติดกับกูดึงและลอกออกเบาๆ เพื่อให้หนังกูพริ้วของหนังกูหลุดออก ทำให้หนังกูมีความเงาสวยงาม

ภาพที่ 4.32 หนังกูพริ้วที่ติดจากหนังกูโดยใช้เทปกาว

ภาพที่ 4.33 การเปรียบเทียบขั้นตอนทั้ง 4 ของการขึ้นหนังกู

4.1.2.3 ขั้นตอนการทำสีกระบอกซอด้วง

เมื่อขั้นตอนทั้ง 4 ของการขึ้นหนังเสร็จเรียบร้อยแล้ว ต่อไปเป็นขั้นตอนการทำสีกระบอกซอด้วง ช่างได้นำกระบอกซอด้วงมาพันเทปกาวรอบกระบอกซอและเว้นขอบขึ้นหนังกระบอกซอไว้เพื่อทำสีเก็บรายละเอียดของขอบกระบอกซอให้สวยงาม โดยช่างได้บอกกับผู้วิจัยว่า “พันให้ทั่วกระบอกซอเลยอย่าให้เห็นพื้นผิวตัวกระบอกซอเด็ดขาด มิฉะนั้นเวลาเราทำสีตรงขอบ สีมันจะเลอะพื้นผิวตัวกระบอกซอได้” (มานิช ผุดผ่อง, สัมภาษณ์, 8 กันยายน 2560) เมื่อพันเสร็จแล้วก็นำเทปกาวแปะหน้าหนังหน้าซอด้วงไว้อีกหนึ่งที่ จากนั้นช่างได้นำแลคเกอร์สีดำพันไปตรงบริเวณขอบขึ้นหนังกระบอกซอที่เว้นไว้ให้รอบจนไม่เห็นเห็นรอยหนังงู ในระหว่างที่ช่างกำลังพันอยู่นั้นช่างได้บอกกับผู้วิจัยว่า “พันไปประมาณ 4-5 รอบจนไม่เห็นรอยหนังงูก็ถือว่าใช้ได้” (มานิช ผุดผ่อง, สัมภาษณ์, 8 กันยายน 2560) แล้วทิ้งไว้รอจนกว่าจะแห้ง

หลังจากสีแห้งเรียบร้อยแล้วช่างได้แกะเทปกาวบริเวณที่พันรอบกระบอกซอออกทั้งหมดแล้วนำกระบอกซอด้วงประกอบเข้ากับเครื่องกลึงอีกครั้ง จากนั้นทำการเปิดเครื่องกลึงให้หมุนแล้วนำกระดาษทรายเบอร์ 240 มาขัดที่ตัวกระบอกซอให้รอบเพื่อลบรอยเทปกาวหรือสีที่ติดอยู่บนพื้นผิวของกระบอกซอด้วงให้สะอาด

ภาพที่ 4.34 การขัดกระบอกซอด้วง

หลังจากนั้นช่างก็ได้หยุดการทำงานของเครื่องกลึงแล้วตรวจดูความสะอาดของกระบอกลึง ดั้ง โดยช่างได้บอกกับผู้วิจัยว่า “ควรขัดให้สะอาดที่สุด เพราะถ้าขัดไม่สะอาดเมื่อถึงขั้นตอนการพ่น แลคเกอร์อาจทำให้พื้นผิวกระบอกลึงเงางามไม่เสมอกัน ก็ต้องมาทำใหม่ทำให้เสียเวลาได้” (มานิช ผุดผ่อง, สัมภาษณ์, 8 กันยายน 2560) เมื่อสะอาดแล้วนำกระบอกลึงออกจากเครื่องกลึง แล้วนำมา ขัดตกแต่งตรงขอบกระบอกลึงโดยใช้กระดาษทรายเบอร์ 240 ขัดด้วยมือเปล่า สาเหตุที่ต้องขัดด้วย มือเปล่าช่างได้บอกกับผู้วิจัยว่า “ตรงขอบกระบอกลึงเป็นบริเวณที่ไม่สามารถมองเห็นได้ชัดเจนเวลา เครื่องกลึงทำงาน เพราะถ้าเราเผลอขัดไปตรงบริเวณนั้นเข้า จะทำให้แลคเกอร์สีดำที่เราพ่นไว้รวมไป ถึงหนึ่งบริเวณนั้นหลุดออกได้” (มานิช ผุดผ่อง, สัมภาษณ์, 8 กันยายน 2560) โดยช่างได้ขัดตกแต่ง ขึ้นลงตามเนื้อไม้รอบขอบกระบอกลึงจนพื้นผิวกระบอกลึงสะอาดไม่มีริ้วรอย

ภาพที่ 4.35 การขัดตกแต่งขอบกระบอกลึงด้วยมือเปล่า

เมื่อตกแต่งขอบกระบอกลึงเสร็จเรียบร้อยแล้ว ช่างจึงนำไปพ่นแลคเกอร์อีกครั้งเพื่อให้ กระบอกลึงมีความเงาและป้องกันไม้แตก แล้วรอจนแห้งจึงลอกเทปกาวที่ปะไว้บริเวณหน้า หน้า ซอด้วงออกและรอประกอบในขั้นตอนต่อไป

ภาพที่ 4.36 กระบอกขอด้วงทำสีเสร็จเรียบร้อยแล้ว

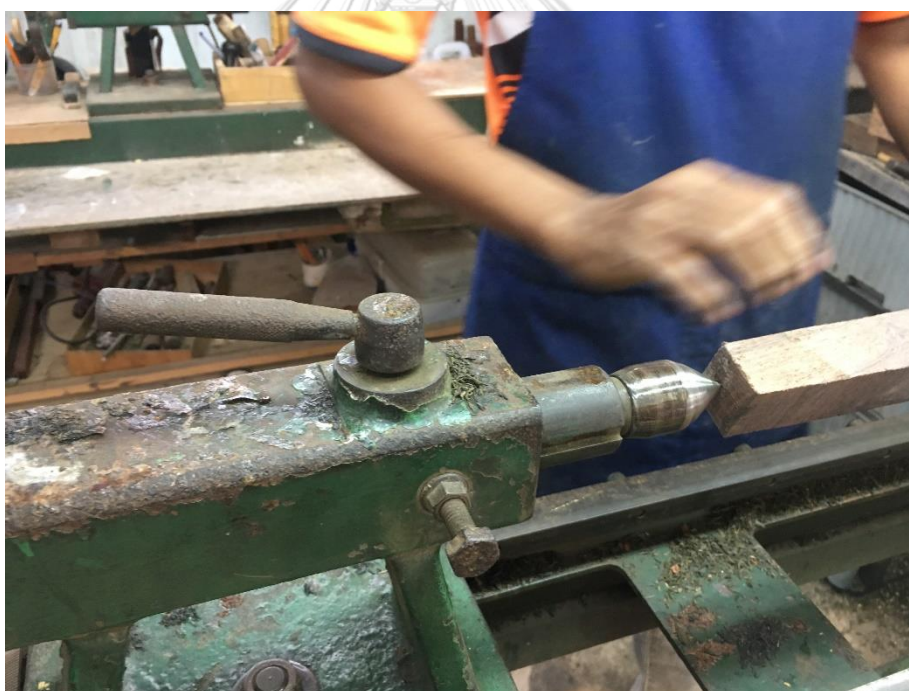
4.1.3 การกลึงคันทวนขอด้วง

การกลึงคันทวนขอด้วงของช่างมาโนช ผุดผ่อง ผู้วิจัยได้เริ่มศึกษาตั้งแต่ขั้นตอนการนำไม้ที่เตรียมไว้มาเลื่อยจนถึงการพ่นเงาเพื่อตกแต่งคันทวนขอด้วงที่มีคุณภาพของช่างมาโนช ผุดผ่อง โดยเริ่มจากการนำท่อนไม้ที่วัดได้ขนาดของคันทวนขอด้วงกว่า 25 เซนติเมตร หลังจากนั้นนำมาผ่าครึ่งแล้วจึงใช้น้ำยาลบค่าผิวดสีขาววาดลงไปเพื่อกำหนดขนาดของคันทวนที่ชัดเจนยิ่งขึ้น เมื่อได้เรียบร้อยแล้วก็นำเข้าเครื่องกลึง โดยช่างได้เริ่มกลึงตกแต่งตั้งแต่หัวคันทวนที่มีขนาด 1 นิ้วครึ่ง ยาวประมาณ 2.7 เซนติเมตร ด้านหน้าหนาประมาณ 1.7 นิ้ว แล้วกำหนดเส้นด้วยลิควิดเปเปอร์อีกครั้งหนึ่งเพื่อนำไปกลึงด้วยการดาษทรายเบอร์ 40

เมื่อขึ้นงานได้ตามแบบที่ต้องการช่างได้ทำการตกแต่งหัวคันทวนให้มีโค้งตาม แบบด้วยเครื่องเจียรที่มีกระดาษทรายหนา 40 และ 120 ตามลำดับ หลังจากนั้นนำคันทวนขอด้วงไปเข้าเครื่องยึดขึ้นงานเพื่อใช้วงเวียนวัดองศาของหัวคันทวนให้ได้ขนาด 5 เซนติเมตร หลังจากนั้นใช้ใบเลื่อยมือเลื่อยตามรอยขีดที่วงเวียนได้กำหนดไว้ซึ่งงานจะมีร่องเพื่อนำกระดาษทรายเบอร์ 240 มาขัดต่อให้ขึ้นงานมีความละเอียดขึ้น หลังจากนั้นนำเข้าเครื่องกลึงเพื่อทำความสะอาดของคันทวนขอด้วงโดยมีเขาควายทำหน้าที่วัดขึ้นงานต้นแบบแล้วนำมาเทียบกับขึ้นงานที่ทำ เป็นขั้นตอนเฉพาะของช่างซึ่งใช้เวลานานพอสมควร หลังจากนั้นช่างได้นำขึ้นงานไปพ่นด้วยแลคเกอร์ ที่บริเวณหลังบ้านเพื่อให้ขึ้นงานมีรอยไม้ที่ชัดเจนยิ่งขึ้นและมีความเงางามแล้วรอให้แห้งสนิท เพื่อทำการเจาะรูส่วนโคนของคันทวนสำหรับใส่ลูกบิดต่อไป โดยผู้วิจัยจะลำดับภาพขั้นตอนไว้ดังนี้

ภาพที่ 4.37 การนำท่อนไม้ยึดกับเหล็กก่อนทำการกลึง

ภาพที่ 4.38 ไม้ อีกด้านหนึ่งจะถูกยึดด้วยหมุดที่ตำแหน่งจุดศูนย์กลาง

ภาพที่ 4.40 การใช้ไม้บรรทัดวัดหัวโขนสอดด้วง

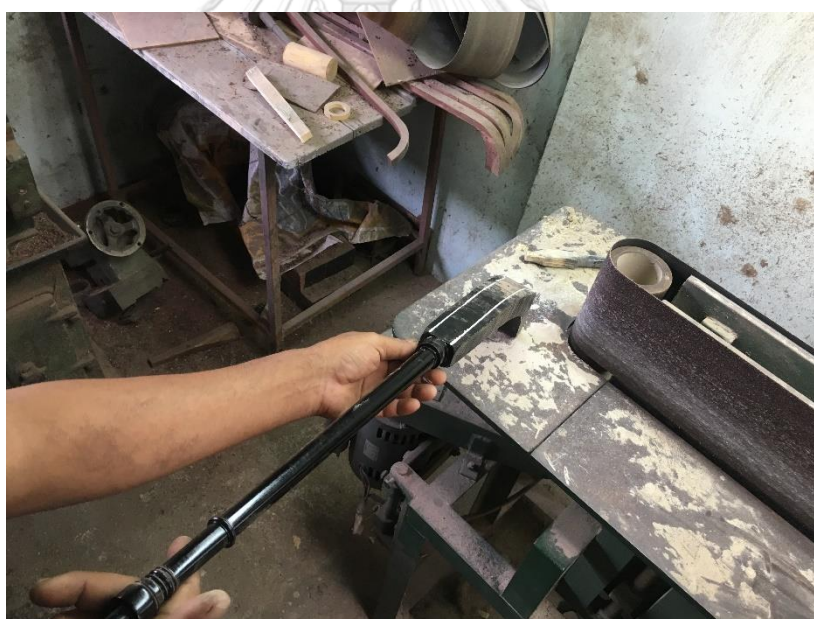
ภาพที่ 4.41 การวัดแบบโขนของซอด้าง

ภาพที่ 4.42 เมื่อวัดเรียบร้อยแล้วจึงใช้น้ำยาลบคำผิดสีขาววาดรอยตามแบบบนไม้

ภาพที่ 4.43 การวัดส่วนโค้งด้านในของโซนสอด้วง

ภาพที่ 4.44 วิธีการการตรวจตำแหน่งพิกัดโซน

ภาพที่ 4.45 การนำไม้เข้าเครื่องเลื่อยไม้

ภาพที่ 4.46 การเลื่อยไม้ออกตามรอยที่วาดไว้

ภาพที่ 4.47 การนำไม้ที่เลื่อยแล้วมากลึงด้วยกระดาษทรายเบอร์ 40 เพื่อลบลอยคม

ภาพที่ 4.48 การวัดด้านข้างของคันทวนขอด้วงกับแบบคันทวน

ภาพที่ 4.49 การใช้เครื่องเจียรขัดมุมโค้งต่างๆของไขนซอด้วง

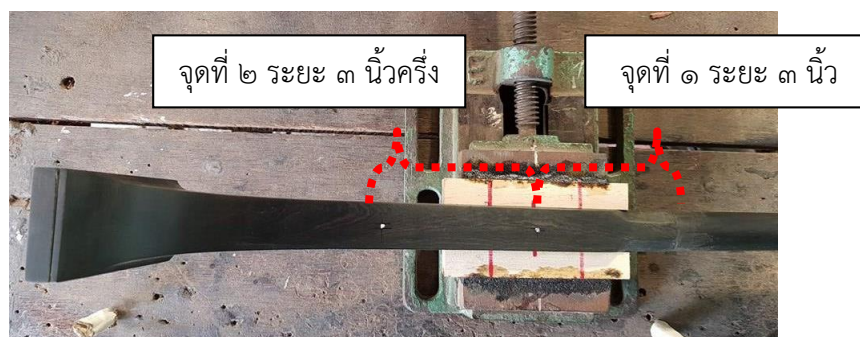

ภาพที่ 4.50 การใช้เลื่อยมือเลื่อยชิ้นงานอีกครั้งหนึ่ง

ภาพที่ 4.51 คันทวนสอดด้วงผ่านการพันด้วยแลคเกอร์

หลังจากพันแลคเกอร์ลงบนคันทวนแห้งสนิทแล้วต่อไปเป็นขั้นตอนการเจาะรูส่วนโคนของคันทวนสำหรับใส่ลูกบิดจำนวน 2 รู โดยช่างได้นำคันทวนส่วนบน (โชน) เข้าปากจับชิ้นงานก่อนนำเข้าเครื่องเจาะ จากนั้นช่างได้เตรียมน้ำยาละลายคำพิตสีขาวมาเตรียมไว้เพื่อจุดสัญลักษณ์ก่อนเจาะรู โดยจุดที่หนึ่งช่างได้เริ่มวัดจากส่วนบนของบัว 8 เหลี่ยมขึ้นมา 3 นิ้ว เมื่อได้ระยะที่ต้องการแล้วนำน้ำยาละลายคำพิตสีขาวมาจุดลงบนกึ่งกลางคันทวน(โชน) และจุดที่สองช่างได้วัดระยะจากจุดที่หนึ่งขึ้นมา 3 นิ้วครึ่ง เมื่อได้ระยะดังกล่าวก็ใช้น้ำยาละลายคำพิตสีขาวจุดลงกึ่งกลางคันทวน(โชน)

ภาพที่ 4.52 ตำแหน่งของจุดที่จะเจาะรูสำหรับใส่ลูกบิด

เมื่อได้ตำแหน่งของจุดที่จะเจาะรูแล้ว ช่างได้นำดอกสว่านขนาด 3 หุน ใส่ในเครื่องเจาะ จากนั้นนำคันทวนเข้าเครื่องเจาะ โดยช่างจะเจาะรูบนก่อนคือจุดที่ 2 สาเหตุที่เจาะรูบนก่อนช่างได้บอกกับผู้วิจัยว่า “จำไว้นะ...เวลาเราเจาะรูคันทวนหรือรูอะไรก็ตามที่ต้องมีการเจาะ 2 รูขึ้นไป เราต้องเจาะรูบนก่อนเสมอเพราะจะทำให้เวลาเราเจาะรูต่อไป ง่ายขึ้นเพราะสามารถหาตำแหน่งจุดศูนย์กลางได้ง่าย” (มานิช ผุดผ่อง, สัมภาษณ์, 12 กันยายน 2560) จากนั้นช่างได้เปิดเครื่องเจาะให้ทำงานแล้วนำดอกสว่านลงมาเจาะอย่างช้าๆ ให้ทะลุหาอีกด้าน ในระหว่างการเจาะไปนั้นช่างได้กำชับกับผู้วิจัยว่า “เวลาเจาะเนี่ย ต้องใจเย็นๆ ปล่อยสว่านลงมาที่ตำแหน่งที่จะเจาะอย่างช้าๆ อย่าปล่อยดอกสว่านลงมาไวจนเกินไปมิฉะนั้นแล้วจะทำให้ไม้แตกกระเป็ดออก เป็นแผลใหญ่ ซึ่งจะต้องมาเสียเวลาใหม่ในการซ่อมไม้” (มานิช ผุดผ่อง, สัมภาษณ์, 12 กันยายน 2560) หลังจากเจาะรูบนเสร็จแล้ว ช่างได้นำลูกบิดมาทดลองใส่รูที่เจาะไว้ เพื่อเป็นตัวอย่างศูนย์กลางของรูที่จะเจาะต่อไป

ภาพที่ 4.53 การเจาะรู(บน)ด้วยเครื่องเจาะ

ภาพที่ 4.54 การนำลูกบิดมาทดลองใส่รู(บน)ที่เจาะ

หลังจากช่างเจาะรูบนเสร็จแล้วช่างได้ทำการเจาะรูล่าง (จุดที่ 1) โดยใช้ดอกสว่านขนาดเดิมเจาะไปที่รูล่าง ขั้นตอนทำเหมือนกับรูบน โดยใช้ลูกบิดที่ใส่ทดลองไว้เป็นตำแหน่งตัวอย่างในการเจาะ เมื่อรูทะลุหาอีกด้านจึงทดลองใส่ลูกบิดที่ 2

ภาพที่ 4.55 การเจาะรู (ล่าง) ด้วยเครื่องเจาะ

ภาพที่ 4.56 การนำลูกบิดมาทดลองใส่รูที่เจาะทั้ง 2 รู

เมื่อทดลองใส่ลูกบิดทั้ง 2 แล้ว ช่างปรับยอดลูกบิดให้มีความยาวเท่ากัน ให้ก้านลูกบิดบน
ให้มีความยาว 4.5 เซนติเมตรและก้านลูกบิดล่างให้มีความยาว 4 เซนติเมตร เพื่อให้ลูกบิดเรียงกัน
สวยงามและแน่นขึ้น

ภาพที่ 4.57 การวัดก้านลูกบิดบน

ภาพที่ 4.58 การวัดก้านลูกบิดล่าง

ภาพที่ 4.59 การปรับลูกบิดให้มีความยาวเท่ากัน

เมื่อปรับลูกบิดเสร็จเรียบร้อยแล้ว ช่างได้นำลูกบิดทั้ง 2 ออกจากกรุแล้วนำคันทวนไปพ่นแลคเกอร์ซ้ำอีกครั้งที่ห้องพ่นสีให้ทั่วทั้งคันทวน โดยช่างได้บอกกับผู้วิจัยว่า “ที่ต้องพ่นแลคเกอร์ซ้ำไปซ้ำมา ก็เพื่อป้องกันไม่แตกและต้องการให้ผิวไม้มีความเงาสวยงาม” (มาโนช ผุดผ่อง, สัมภาษณ์, 12 กันยายน 2560) และจึงนำไปตากแดดทิ้งไว้จนแห้งสนิท เพื่อรอประกอบซอดั้วงในขั้นตอนไป

ภาพที่ 4.60 ช่างกำลังพ่นแลคเกอร์

ภาพที่ 4.61 คันทวนที่เสร็จเรียบร้อยทุกขั้นตอนแล้ว

4.1.4 การกลึงลูกบิด

การกลึงลูกบิดซอด้วงของช่างมาโนช ผุดผ่อง มีกรรมวิธีคล้ายกับการทำคันทวนซอด้วง ชั้นแรกเป็นการนำท่อนไม้มาเลื่อยให้ได้แบบจำนวน 2 ท่อนสำหรับทำลูกบิด 2 ชั้น โดยได้เริ่มทำที่ละชิ้นงาน แล้วใช้น้ำยาลบคำผิดสีขาวมาวัดแบบและนำเข้าเครื่องกลึงโดยจะใช้เชาควายจำนวน 5 ชิ้นวัดทุกส่วนของลูกบิดต้นแบบ

ภาพที่ 4.62 การใช้เชาควายวัดยอดของลูกบิด

ภาพที่ 4.63 การใช้เขาควาวัดลูกแหวนที่ข้อของลูกบิด

ภาพที่ 4.64 การใช้เขาควาวัดลูกบั่วที่ลูกบิดต้นแบบ

หลังจากนั้นนำไม้ที่ต้องการกลึงให้เป็นลูกบิดประกอบเข้าไปในเครื่องกลึงและเปิดเครื่องกลึงให้ลูกบิดหมุน ไขมีดกลึงขนาดต่างๆ สลับกันกลึง โดยกลึงก้านลูกบิด ยอดลูกบิด ลูกแหวน และลูกบั่ว ให้ได้ตามขนาดของต้นแบบลูกบิดที่วัดไว้ โดยใช้เขาควาวัดเป็นระยะเพื่อให้ได้ชิ้นงานตามแบบ

ภาพที่ 4.65 การนำท่อนไม้สำหรับกลึงลูกบิดประกอบเข้าไปในเครื่องกลึง

ภาพที่ 4.66 กระบวนการกลึงลูกบิดส่วนยอด

เมื่อชิ้นงานเสร็จเรียบร้อยแล้ว ใช้กระดาษทรายเบอร์ 240 มาขัดก้านลูกบิดให้เรียบ และนำกระดาษทรายเบอร์ 400 มาขัดก้านลูกบิดอีกครั้งเพื่อให้ชิ้นงานละเอียดยิ่งขึ้น

ภาพที่ 4.67 การใช้กระดาษขัดผิวก้านลูกบิด

หลังจากนั้นนำก้านลูกบิดเข้าไปในเครื่องกลึงให้โผล่แต่ส่วนหัว เพื่อป้องกันก้านลูกบิดหักในขั้นตอนการขันยอดลูกบิด นำเขาควยวัดยอดของต้นแบบ หลังจากนั้นใช้มีดกลึงแต่ละชั้นลดหลั่นกันไป

ภาพที่ 4.68 การนำก้านลูกบิดเก็บไว้ข้างในให้โผล่แต่ส่วนหัว

ภาพที่ 4.69 การใช้มีดกลึงขนาดใหญ่ กลึงยอดลูกบิด

เมื่อขั้นตอนการกลึงลูกบิดเสร็จสิ้นเรียบร้อยทั้ง 2 ชิ้นงาน ช่างนำลูกบิดทั้ง 2 ชิ้นงานไปเจาะรูตรงปลายก้านเพื่อสำหรับใส่สายขอโดยวัดระยะจากปลายก้านขึ้นมา 1 เซนติเมตรนำน้ำยาลบคำผิดสีขาวมาจุดไว้ตรงกลาง แล้วนำปลายก้านเข้าปากจับชิ้นงาน จากนั้นช่างได้นำดอกสว่านขนาด 1.5 มิลลิเมตรประกอบเข้าเครื่องเจาะ เปิดเครื่องเจาะให้ทำงานปล่อยดอกสว่านลงมาที่ตำแหน่งที่จุดไว้ของก้านลูกบิดอย่างช้าๆ เพื่อป้องกันไม้แตกเจาะจนทะลุอีกด้าน เสร็จเรียบร้อยแล้ว นำลูกบิดไปพ่นแลคเกอร์และตากแดดให้แห้ง เมื่อแลคเกอร์แห้งสนิทแล้ว นำมาขัดด้วยกระดาษทรายเบอร์ 240 อีกครั้งหนึ่ง จากนั้นก็นำไปพ่นแลคเกอร์ทับอีกรอบ โดยทำแบบนี้ซ้ำประมาณ 2-3 ครั้งหรือมากกว่านั้น เพื่อให้สีของลูกบิดนั้นมีความเงา เมื่อได้ความเงาที่ช่างต้องการแล้ว จึงนำไปตากแดดให้แห้งสนิทเพื่อรอขั้นตอนการประกอบขอตัวต่อไป

ภาพที่ 4.70 การใช้แล็กเกอร์พ่นที่ชิ้นงาน

ภาพที่ 4.71 การเปรียบเทียบลูกบิดต้นแบบ (ด้านบน) และลูกบิดที่กลึงเสร็จแล้ว (ด้านล่าง)

4.1.5 การกลึงคันชักสอดตัว

การกลึงคันชักสอดตัวของช่างมาโนช ผุดผ่องนั้น ช่างได้เลือกไม้ที่ไม่มีตาไม้เพราะหากมีตาไม้แล้ว เมื่อถึงขั้นตอนการขึ้นคันชัก คันชักจะมีโอกาสหักได้ง่าย จากนั้นนำไม้มาวัดขนาดไม้แล้วเลื่อยให้มียาวประมาณ 75 เซนติเมตร และมีความกว้าง 6 คูณ 6 หุน นำไม้ที่เลื่อยเสร็จเรียบร้อยแล้วมาประกอบเข้ากับเครื่องกลึง โดยช่างจะเริ่มกลึงคันชักส่วนปลายก่อน แล้วจึงใส่ด้านที่ยังไม่กลึง (คันชักส่วนหัว) ลงในเครื่องกลึงเพื่อลดขนาดของคันชักทำให้สะดวกขณะกลึง

ภาพที่ 4.72 เตรียมไม้สำหรับกลึงคันทัดข้อดัด

หลังจากนั้นช่างได้ใช้เขาควายวัดขนาดส่วนต่างๆของคันทัด(ส่วนปลาย)ต้นแบบ โดยมีองค์ประกอบคือปลายคันทัด บัว และลูกแก้ว แล้วนำมาวัดลงบนชิ้นงานเพื่อให้ชิ้นงานมีขนาดมาตรฐานเดียวกัน หลังจากนั้นช่างได้เปิดเครื่องกลึงให้ทำงาน เริ่มกลึงโดยใช้มีดกลึงขนาดต่างๆ ในการกลึงพื้นผิวไม้ออก โดยขณะที่ทำนั้นได้เกิดปัญหาขึ้นคือเนื้อไม้เกิดแตกช่างได้หยุดเครื่องกลึงและนำความร้อนลงบนชิ้นงานที่เกิดรอยแตกของเนื้อไม้หลังจากนั้นนำซีลรอยร่องบนรอยแตกและใช้ความร้อนหยดลงซ้ำอีกทีหนึ่ง ใช้มือกดเพื่อสมานให้ซีลรอยผสมกับเนื้อไม้ได้อย่างกลมกลืน ปล่อยให้แห้งไว้ครั่งนาที่ หลังจากนั้นช่างได้เปิดเครื่องกลึงและทำการกลึง ในส่วนของคันทัดต่อไป

ภาพที่ 4.73 การใช้ความร้อนตามรอยแตกของเนื้อไม้ก่อนนำซีลรอยโรยทับ

ภาพที่ 4.74 ขั้นตอนการใช้มีดกลึงชุดผิวไม้ดอก

หลังจากช่างได้กลึงพื้นผิวไม้ช่วงกลางจนถึงจุดกึ่งกลางคันทัก บัวและลูกแก้วเสร็จแล้ว ต่อมาเป็นขั้นตอนการกลึงคันทักส่วนปลาย โดยช่างได้กลึงเป็นรูปหม้อดิน สาเหตุที่ช่างทำเป็นรูปทรงหม้อดินช่างได้บอกกับผู้วิจัยว่า “ต้องการอะไรที่แปลกใหม่และพัฒนารูปแบบการทำขอไปเรื่อยๆ” (มานิช ผุดผ่อง, สัมภาษณ์, 3 กันยายน 2560) เมื่อได้รูปทรงที่ต้องการแล้วช่างได้ใช้กระดาษทรายเบอร์ 240,400 ตามลำดับมาขัดชิ้นงานในขณะที่เครื่องกลึงทำงานอยู่ เพื่อให้ผิวไม้คันทักเรียบเสมอกันและปิดซีเรียบ่อยไม้ที่ฝังอยู่ออกจากไม้

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 4.75 การใช้มีดกลึงตกแต่งคันทักส่วนปลาย

ภาพที่ 4.76 การกลึงคันทิ้งส่วนปลายเป็นรูปทรงหม้อดิน

เมื่อทำการกลึงคันทิ้งส่วนปลายเสร็จเรียบร้อยแล้ว ช่างได้หยุดการทำงานของเครื่องกลึง นำคันทิ้งในครึ่งส่วนปลายที่กลึงเสร็จแล้วออกจากเครื่องกลึง จากนั้นกลับเอาคันทิ้งอีกด้านหนึ่ง (ส่วนคันทิ้งส่วนหัว) ที่ยังไม่ได้กลึงมาประกอบเข้ากับเครื่องกลึง เปิดการทำงานของเครื่องกลึง โดยช่างได้ใช้เขาควายวัดขนาดต้นแบบแล้วมาวัดกับชิ้นงานเหมือนขั้นตอนการกลึงคันทิ้งส่วนปลาย จากนั้นช่างได้นำมีดกลึง มากถึงพื้นผิวไม้ส่วนหัวคันทิ้งออก โดยมีองค์ประกอบคือหัวคันทิ้ง บัว และลูกแก้ว แล้วกลึงส่วนคันทิ้งให้มีความเร็วลดหลั่นกันไปตามสัดส่วน กลึงไปจนบรรจบกับจุดกึ่งกลางของคันทิ้งส่วนปลาย โดยกึ่งกลางคันทิ้งมีความโตประมาณ 4.5 หุน โดยใช้เขาควายเป็นตัววัดขนาด เมื่อกลึงเสร็จเรียบร้อยแล้วช่างได้ใช้กระดาษทรายเบอร์ 240,400 ตามลำดับมาขัดชิ้นงานในขณะที่เครื่องกลึงทำงานอยู่ เพื่อให้ผิวไม้คันทิ้งเรียบเสมอกันและขัดซี่เรือยไม้ที่ฝังอยู่ออกจากไม้เหมือนกับขั้นตอนการกลึงคันทิ้งส่วนปลาย

ภาพที่ 4.77 การกลึงคั่นชักส่วนหัว

ภาพที่ 4.78 การนำกระดาษทรายมาขัดคั่นชักเพื่อเพิ่มความละเอียดของชิ้นงาน

ภาพที่ 4.79 การเปรียบเทียบคั่นชักสอดด้วงหลังจากกลึงเสร็จเรียบร้อยแล้ว

เมื่อขั้นตอนกลึงเสร็จสิ้นเรียบร้อยแล้วทั้งคันทักส่วนหัวและคันทักส่วนปลาย ช่างได้หยุดการทำงานของเครื่องกลึง แล้วนำคันทักออกจากเครื่องกลึงเพื่อเจาะรูสำหรับใส่หางม้า โดยนำคันทักส่วนหัวเข้าปากจับชิ้นงานก่อนนำเข้าเครื่องเจาะให้ส่วนหัวอยู่ตรงเส้นกึ่งกลางพอดี ดังภาพที่ 4.80 แล้วทำการขันเกลียวปากจับให้แน่นพอดี เพื่อไม่ให้ขั้นตอนในการเจาะรูนั้นบิดเบี้ยว

ภาพที่ 4.80 คันทักส่วนหัวเข้าปากจับชิ้นงานก่อนนำเข้าเครื่องเจาะ

จากนั้นนำดอกสว่านขนาด 1.5 หนุนใส่ในเครื่องเจาะจากนั้นนำคันทักเข้าเครื่องเจาะ เจาะให้ส่วนหัวคันทักให้ทะลุหาอีกด้านหนึ่ง นำคันทักส่วนหัวออกจากปากจับชิ้นงาน

ภาพที่ 4.81 การเจาะรูหัวคันทัก

ช่างนำเลื่อยเหล็กสำหรับเลื่อยท่อ มาเลื่อยผ่าปากกึ่งกลางของรูที่เจาะไว้ให้ลึกลงไปประมาณ 0.5 เซนติเมตรดังภาพที่ 4.82 จากนั้นนำเครื่องเจียรบากลงไปข้างล่าง ดังภาพที่ 4.83 ให้ลึกลงไป 0.5 เซนติเมตรเท่ากับรอยเลื่อยที่เลื่อยไว้และนำมีดปลายแหลมมาตกแต่งคว้านตกแต่งรูที่เจาะไว้

ภาพที่ 4.82 การเลื่อยผ่าปากกึ่งกลางของรู

ภาพที่ 4.83 ส่วนหัวคั่นซี่กที่เจาะรูและเลื่อยผ่าปาก

ภาพที่ 4.84 การใช้เครื่องเจียรบากรูยอดคันทันชัก

ภาพที่ 4.85 การตกแต่งรูด้วยมีดปลายแหลม

ภาพที่ 4.86 ส่วนหัวคันทันชักที่ทำรูสำหรับใส่หางม้าเสร็จเรียบร้อยแล้ว

เมื่อขั้นตอนเจาะรูส่วนหัวคั่นชักสำหรับขึ้นหางม้าเสร็จแล้ว ต่อไปเป็นการเจาะรูสำหรับใส่ หมุดยึดหางม้า โดยช่างได้บอกกับผู้วิจัยมาโดยตลอดว่า “การเจาะรูในแต่ละขั้นตอนที่ผ่านมานั้น ต้อง ใช้ความปราณีต ใจเย็นและแม่นยำมากๆ ผิดพลาดไม่ได้เด็ดขาด ถ้าเกิดผิดพลาดเราต้องมาเสียเวลา ซ่อมอีก หากซ่อมไม่ได้ก็ทิ้งและเริ่มทำใหม่หมด” (มานิช ผุดผ่อง, สัมภาษณ์, 3 กันยายน 2560) ขั้นตอนการเจาะรูสำหรับใส่หมุดหางม้าให้วัดระยะจากปลายคั่นชักเข้ามา 3.5 นิ้วแล้วขีดเครื่องหมาย ไว้ จากนั้นนำคั่นชักส่วนปลายเข้าปากจับขึ้นงาน แล้วนำเข้าเครื่องเจาะใช้ดอกสว่านขนาด 1.5 หุน จากเจาะให้ทะลุหาอีกด้านหนึ่ง

ภาพที่ 4.87 การเจาะรูสำหรับใส่หมุดหางม้า

ภาพที่ 4.88 การเจาะรูสำหรับใส่หมุดหางม้าเสร็จแล้ว

ภาพที่ 4.89 ช่างทดลองใส่หมุดลงในรูที่เจาะไว้

หลังจากเสร็จสิ้นทุกกระบวนการที่ผู้วิจัยอธิบายมาข้างต้น ช่างได้นำคั่นชักขอ มาพันด้วย แลคเกอร์ แล้วนำไปขัดกระดาษทรายซ้ำอีกรอบ เพื่อให้ชิ้นงานมีความละเอียดมากยิ่งขึ้นแล้วจึงนำไป พันแลคเกอร์ซ้ำอีกครั้ง โดยช่างได้บอกกับผู้วิจัยว่า “จะต้องทำแบบนี้ไปเรื่อยๆจนกว่าจะไม่มีเสี้ยนไม้... เวลามองในร่มจะไม่ค่อยเห็นแต่ถ้ามองที่แดดจะเห็นรอยไม้ชัดเลย...ต้องทำแบบนี้ซ้ำไปซ้ำมาจนกว่าจะ ไม่มีเสี้ยนไม้” (มานุษ ฝุด่อง, สัมภาษณ์, 3 กันยายน 2560) เมื่อไม่มีเสี้ยนไม้แล้ว จึงนำคั่นชักไปพัน เคลือบเงาให้ทั่วทั้งคั่นชัก เสร็จแล้วนำไปตากให้แห้งสนิทเพื่อรอการขึ้นหางม้าต่อไป

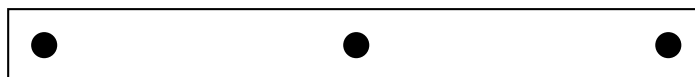
4.1.6 การขึ้นหางม้า

การขึ้นหางม้าเป็นส่วนที่สำคัญมากของซอด้วง พอๆกับขั้นการขึ้นหนังงู ถ้าหางม้ามี คุณภาพดีก็จะส่งผลต่อการสีลากคั่นชักเข้ากับซอด้วงเกิดความสะดวกลื่นแก่ผู้บรรเลง ส่วนการ เลือกวางหางม้าของช่างมานุษ ฝุด่องก็จะแตกต่างจากช่างอื่นๆ โดยช่างจะใช้หางม้าสีขาว เส้นเล็กมี คุณบัติเหนียวและทนทาน นำเข้าจากประเทศประเทศมองโกเลีย และสั่งทำขึ้นเป็นลักษณะพิเศษคือ ส่วนพวงของหางม้านั้นมีลักษณะแบน เนื่องจากพวงหางม้าที่มีลักษณะแบนนั้นเมื่อสีลากคั่นชักเข้ากับ ซอแล้วหางม้าจะสัมผัสกับสายซอได้ตลอดทั้งคั่นชัก ดังนั้นผู้วิจัยจะเริ่มอธิบายขั้นตอนการขึ้นหางม้า ดังนี้

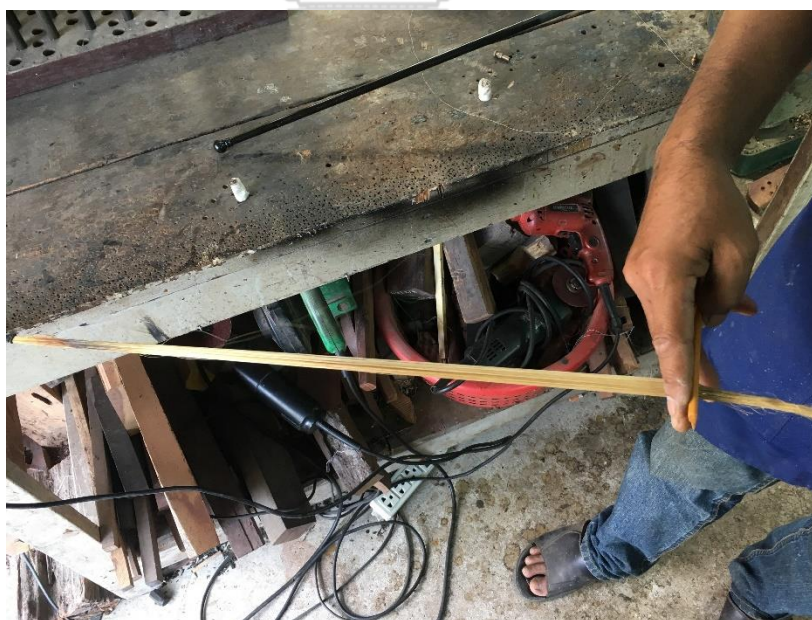
ภาพที่ 4.90 พวงหางม้าสีขาวลักษณะแบน

นำตะปูหัวกลมผอม 3 ตัวมาตอกกับพื้นไม้ที่มีพื้นผิวเรียบให้แน่น โดยตอกตะปูให้มีลักษณะการวางตัวเป็นเส้นตรง เพื่อให้ขั้นตอนการนำคันทักมาตัดให้โค้งนั้นง่ายขึ้น จากนั้นนำเทปกาวมาพันรอบตะปูจนหนาทั้ง 3 ตัวเพื่อไม่ให้คันทักขอสัมผัสกับผิวตะปูโดยตรง

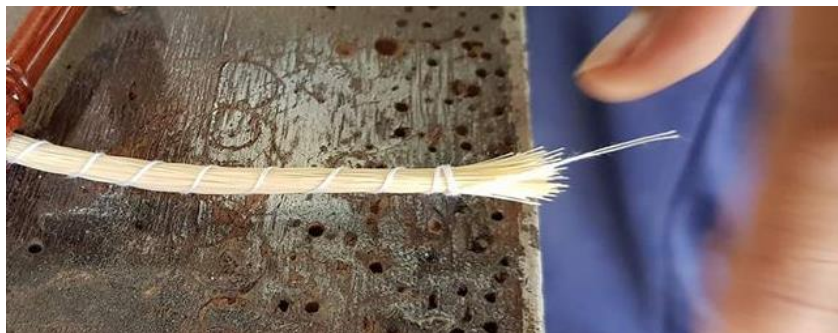

ภาพที่ 4.91 จำลองการวางตัวของการตะปู

หลังจากนั้นช่างได้นำพวงหางม้าที่เตรียมไว้มาหิวให้เส้นของหางม้าเรียงและไม่พันกัน และนำส่วนปลายของหางม้าที่หิวให้เส้นของหางม้าเรียงกันมาพันด้วยด้ายเก็บปลายประมาณ 3 เซนติเมตรเพื่อให้การนำหางม้าสอดเข้ารูง่ายขึ้น จากนั้นช่างได้นำคันทักที่เตรียมไว้สำหรับการขึ้นม้ามาตัดให้โค้งตามสลักที่ตอกไว้ ระหว่างที่ช่างกำลังตัดคันทักให้โค้งอยู่นั้นช่างได้บอกกับผู้วิจัยว่า “การตัดคันทักควรตัดด้วยความระมัดระวัง อย่าตัดเร็วจนไปมีฉะนั้นจะทำให้คันทักหักได้” (มานิช ผุดผ่อง, สัมภาษณ์, 3 กันยายน 2560)

ภาพที่ 4.92 การหิวหางม้า

ภาพที่ 4.93 การพันด้ายเก็บปลายหางม้า

ภาพที่ 4.94 คั้นซีกตัดให้โค้งตามสลักที่ตอกไว้

หลังจากตัดคั้นซีกได้โค้งตามตะปูที่ตอกไว้เสร็จเรียบร้อยแล้ว ช่างได้นำส่วนปลายหางม้าที่พันด้ายไว้สอด เข้าไปในรูส่วนหัวของคั้นซีกด้านที่บากไว้ด้วยเครื่องเจียร แล้วทำการผูกหางม้าให้เป็นปม จากนั้นก็ดึงหางม้าให้ตึงเสมอกัน และหยิบหมุดทองเหลืองสวมเข้าไปในห่วงของหางม้าแล้วนำหมุดใส่ลงไปนรูของคั้นซีกที่เจาะไว้ เพื่อยึดหางม้าให้ตึง หากหางม้าไม่ตึงหรือหย่อนเกินไปช่างจะเลื่อนปมที่ผูกตรงส่วนหัวคั้นซีกที่ละนิดเพื่อปรับหางม้าให้ตึงตามความต้องการ เมื่อหางม้าตึงได้ที่แล้วช่างได้นำคั้นซีกออกจากตะปูที่ตอกไว้ แล้วหิวเส้นหางม้าซ้ำอีกครั้งเพื่อให้เส้นของหางม้าเรียงกันอีกครั้งหนึ่งก็เป็นอันเสร็จเรียบร้อยแล้ว จากนั้นนำกรรไกรมาตัดปลายหางม้าที่พันได้ไว้ให้ออกไปประมาณ 1-2 เซนติเมตร แล้วคลี่ให้ฟูเพื่อความสวยงาม โดยช่างได้บอกกับผู้วิจัยว่า “เรื่องปลายหางม้าแล้วแต่ความชอบส่วนบุคคลจะตัดก็ได้หรือไม่ตัดก็ได้ แต่ส่วนใหญ่นิยมชอบตัดแล้วปล่อยให้หางม้าฟูดูสวยงาม บางทีก็ถักเปียบ้าง เอาที่เราชอบ” (มานิช ผุดผ่อง, สัมภาษณ์, 3 กันยายน 2560)

ภาพที่ 4.95 การผูกปมหางม้า

ภาพที่ 4.96 การสวมหมุดเข้าไปในรูคันทิ้งเพื่อยึดหางม้า

ภาพที่ 4.97 ลักษณะปลายหางม้าหลังจากตัดออก

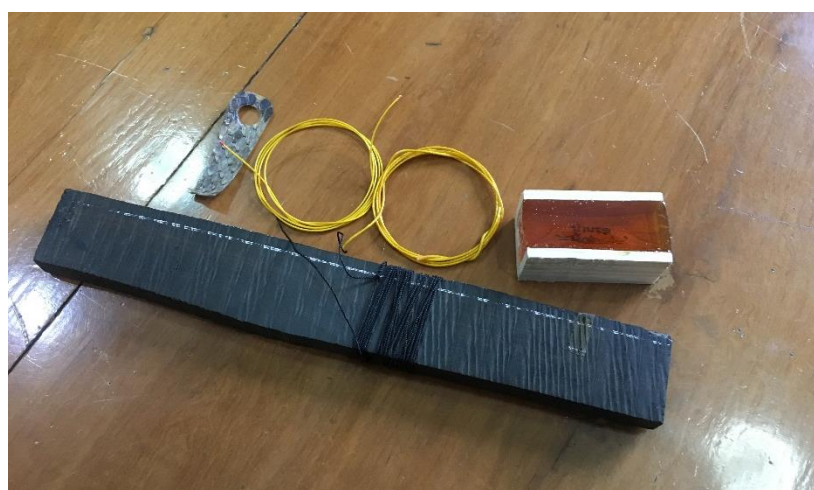
ภาพที่ 4.98 คันซึกหลังจากขึ้นหางม้าเสร็จเรียบร้อยแล้ว

4.1.7 การประกอบซอด้วง

ขั้นตอนการประกอบซอด้วงถือเป็นขั้นตอนสุดท้ายของกรรมวิธีการสร้างซอด้วงของช่างมาโนช ผุดผ่องโดยผู้วิจัยได้ทำการสังเกตจากช่างโดยที่จะอธิบายดังต่อไปนี้

4.1.7.1 เตรียมอุปกรณ์สำหรับประกอบซอด้วงได้แก่

1. เศษหนังงูสำหรับรองสาย
2. เชือกแห/อวน
3. ยางสน
4. สายซอ
5. หย่อง

ภาพที่ 4.99 อุปกรณ์สำหรับประกอบซอด้วง

4.1.7.2 ขั้นตอนการประกอบซอด้วง

เมื่อเตรียมอุปกรณ์ครบเรียบร้อยแล้ว ช่างได้นำส่วนต่างๆของซอด้วงที่ปักไว้เพื่อรอการประกอบ ได้แก่ คันทวน คันทัก กระจับปี่ และลูกบิด ขึ้นแรกนำลูกบิดทั้ง 2 ขึ้นมาเสียบเข้าในรูคันทวนที่เจาะไว้ทั้ง 2 รู 1 รูต่อ 1 ลูกบิดโดยให้ลูกบิดส่วนยอดหันทิศทางออกไปทางเดียวกับ โขนซอ

ภาพที่ 4.100 คันทวนที่ใส่ลูกบิดเสร็จเรียบร้อยแล้ว

CHULALONGKORN UNIVERSITY

จากนั้นช่างนำกระจับปี่ประกอบเข้ากับคันทวนโดยใส่กระจับปี่เข้ากับแกนของคันทวนและนำเศษหนังงูสำหรับรองสายมาตัดเจาะรูที่สามารถสวมกับก้านคันทวนได้แล้วสวมใส่ที่ ก้านคันทวนที่ยื่นออกมาจากกระจับปี่เพื่อป้องกันสายซอขาด โดยช่างได้แนะนำกับผู้วิจัยว่า “การนำเศษหนังงูมาตัด ตัดรูปแบบใดก็ได้เอาที่เราเห็นว่ามีความสะดวกสบายเรียบร้อย และสามารถรองสายซอด้วงทั้ง 2 เส้นได้ ไม่มีรูปแบบที่ตายตัว แต่ช่างชอบรูปแบบการตัดเป็นลักษณะสี่เหลี่ยมผืนผ้าขนาดเล็ก เพราะจะดูสวยงาม” (มาโนช ผุดผ่อง, สัมภาษณ์, 3 กันยายน 2560)

ภาพที่ 4.101 การนำเศษหนังงูสวมใส่แกนคันทวนที่ยื่นออกมา

จากนั้นนำสายซอดัดให้มีความยาวกว่าคันทวนเล็กน้อย โดยช่างได้บอกกับผู้วิจัยว่า “ความยาวของสายซอดัดที่ใช้ขึ้นอยู่กับความยาวคันทวน อย่างเช่นคันทวนของบ้านซอยยาว 75 เซนติเมตรดังนั้นสายซอกก็ควรตัดให้เกินมาประมาณ 80-90 เซนติเมตร เพื่อที่จะไว้สามารถปรับความตึงของสายซอได้” (มานิช ผุดผ่อง, สัมภาษณ์, 3 กันยายน 2560) ผู้กให้เป็นปมที่ลูกบิดบนให้แน่น แล้วนำสายซออีกด้านสอดเข้าไปในรูของก้านลูกบิดเพื่อทำให้สายซอแน่นยิ่งขึ้น จากนั้นจึงทำเป็นห่วงแล้วคล้องเข้ากับแกนของคันทวนที่ยื่นออกมา จากนั้นหมุนลูกบิดบนให้สายซอดังที่ผูกไว้พันกับก้านลูกบิดจนสายซอดังตึง

ภาพที่ 4.102 การนำสายซอผูกที่ลูกบิด

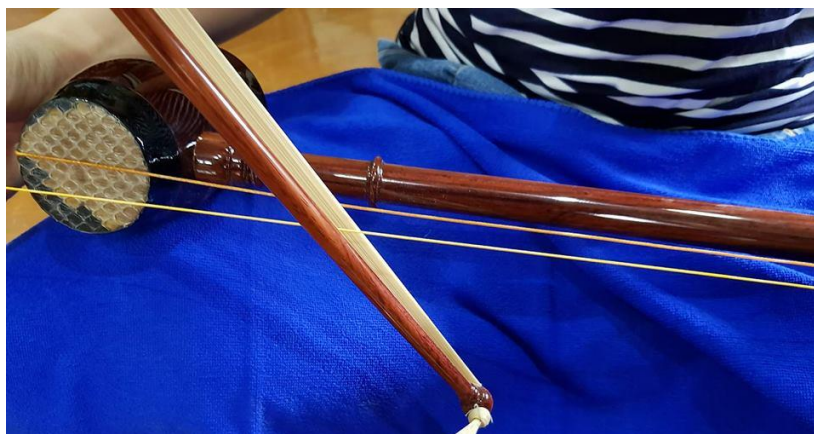

ภาพที่ 4.103 ลักษณะของห่วงที่คล้องเข้ากับแกนคันทวน

ภาพที่ 4.104 การนำสายซอด้วงคล้องก้านคันทวน

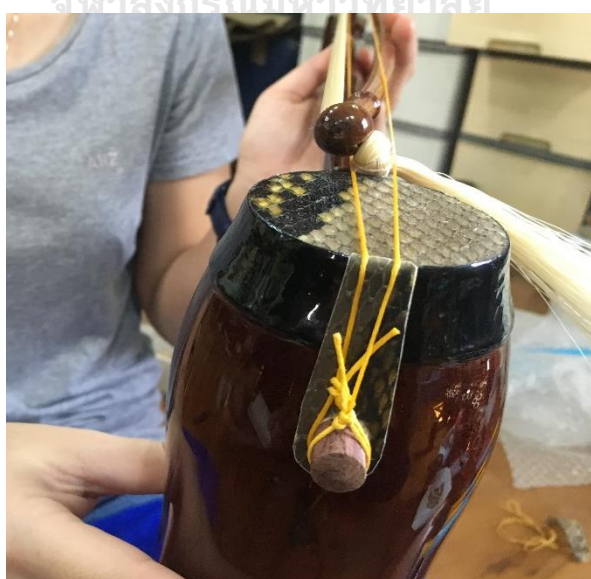
หลังจากใส่สายซอที่ถูกบิดบนเสร็จแล้ว ตัดสายซออีกเส้นความยาวเท่ากับเส้นแรกมาผูกให้เป็นปมที่ถูกบิดล่างให้แน่นแล้วนำสายซออีกด้านสอดเข้าไปในรูของก้านลูกบิด จากนั้นนำคันทวนชักร้อยเข้าไปให้อยู่ระหว่างสายซอทั้ง 2 เส้นแล้วนำสายซออีกด้านหนึ่งทำเป็นห่วงแล้วคล้องเข้ากับแกนคันทวนที่ยื่นออกมาแล้วบิดลูกบิดล่างให้สายซอพันอยู่กับก้านลูกบิดจนถึง

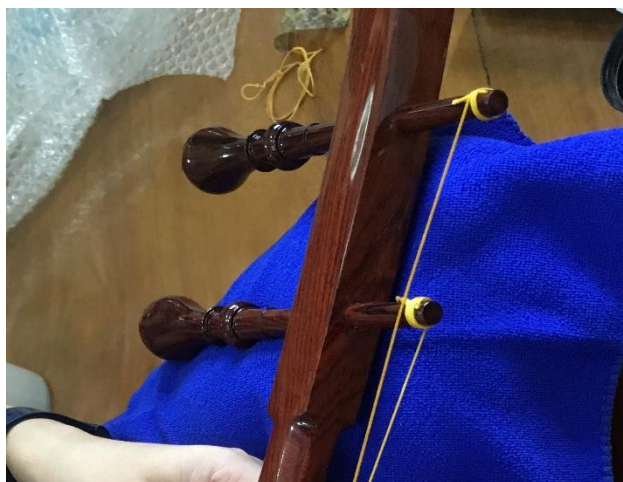
ภาพที่ 4.105 การร้อยคันชักเข้าไปอยู่ระหว่างสายซอทั้ง 2 เส้น

ภาพที่ 4.106 การคล้องสายซอเข้ากับแกนคันทวนเสร็จเรียบร้อยทั้ง 2 เส้น

ภาพที่ 4.107 ลักษณะสายซอที่คล้องเข้ากับแกนคันทวนทั้ง 2 เส้น

ภาพที่ 4.108 ลักษณะสายซอพันบนก้านลูกบิด

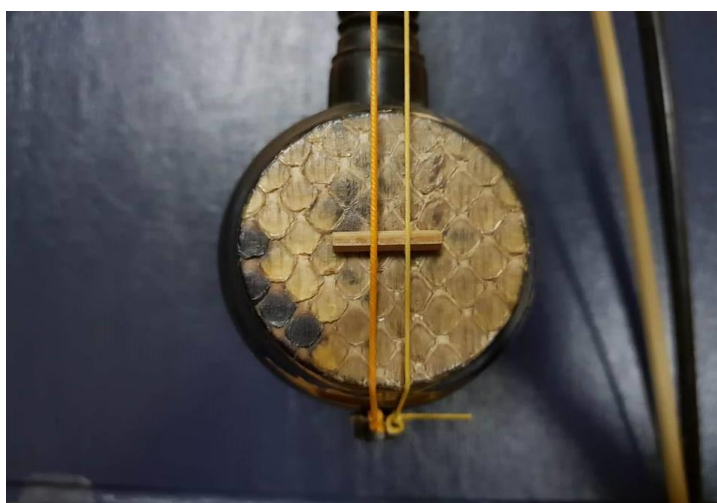
เมื่อเสร็จจากขั้นตอนดังกล่าวทั้งหมดแล้วช่างได้นำเชือกอวน/แห มาพันอ้อมรั้งสายซอดัง
ทั้ง 2 เส้นเข้ากับคันทวนบริเวณกลางคันทวน เพื่อให้สายซอดังเกิดความตึงมากขึ้นเมื่อคันทวน
จะไม่มีเสียงแหบ เริ่มพันเชือกรัดดอกประมาณ 5-7 รอบ โดยช่างได้บอกกับผู้วิจัยว่า “ไม่ได้มีจำนวน
รอบตายตัวนะว่ากี่รอบแต่อย่างน้อยก็ประมาณ 5-7 รอบเมื่อครบ 5 รอบก็หยุดพันแล้วลองสีดูว่าได้
เสียงซอดังหรือเปล่าหากยังไม่ได้ ก็พันไปเรื่อยๆ จนกว่าจะได้เสียงซอดัง แต่ส่วนใหญ่ช่างก็จะพัน
ประมาณ 7 รอบไม่เกินนี้บ่อยครั้งที่จะเกิน” (มานิช ผุดผ่อง, สัมภาษณ์, 23 กันยายน 2560)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

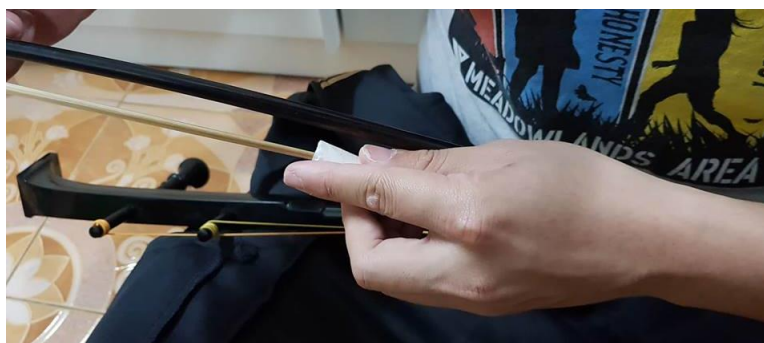
ภาพที่ 4.109 การพันเชือกอวน/แหรัดดอก

หลังจากพันรัดดอกเสร็จเรียบร้อยแล้ว ช่างได้นำไม้ตะเกียบที่ใช้แล้วมาผ่าให้เป็นท่อนยาว 1 เซนติเมตรหนา 1 มิลลิเมตรแล้วนำมาใส่บริเวณกลางกระบอกซอส่วนที่ขึ้นหนังโดยสายซอจะทำหน้าที่ รัดไม่ให้หย่องหลุดออกจากซอดังภาพที่ 4.109 ช่างมาโนชได้อธิบายเหตุผลที่เลือกใช้ไม้ตะเกียบที่ใช้ แล้วว่า “หย่องของบ้านซอใช้ตะเกียบที่ใช้แล้วเพราะไม้ผ่านน้ำมันเมื่อนำมาใส่ที่ซอเสียงจะไม่แหบ แห้ง” (มาโนช ผุดผ่อง, สัมภาษณ์, 23 กันยายน 2560)

ภาพที่ 4.110 การใส่หย่องเสร็จเรียบร้อยแล้ว

หลังจากนั้นนำยางสนมาถูบริเวณหางม้าเพื่อให้หางม้าฝืด โดยถูขึ้น-ลงประมาณ 2-3 ครั้ง ในบริเวณที่หางม้าสีกับสายซอดังเท่านั้น โดยช่างได้กำชับกับผู้วิจัยว่า “ใช้ยางสนถูบริเวณหางม้าส่วน ที่สีกับสายซอเท่านั้น บริเวณที่ไม่สีไม่ต้องถูเพราะถ้าถูแล้วหากมือเราไปโดน จะทำให้หางม้ามีสีดำ สกปรก ไม่ชวนมอง” (มาโนช ผุดผ่อง, สัมภาษณ์, 23 กันยายน 2560)

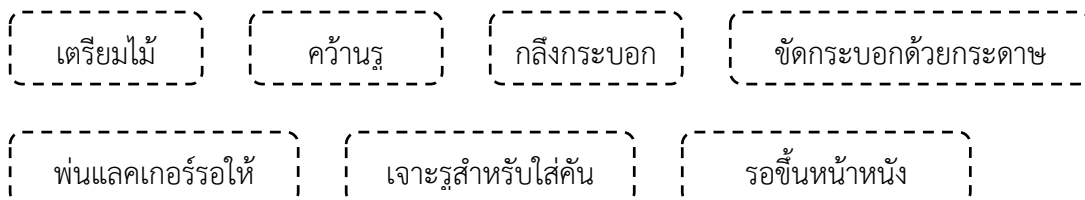
ภาพที่ 4.111 การนำยางสนมาถูหางม้า

ภาพที่ 4.112 ซอด้วงที่ประกอบเสร็จเรียบร้อยแล้ว

แผนภาพที่ 2 สรุปขั้นตอนการสร้างข้อดั่งของช่างมาโนช ผุดผ่อง

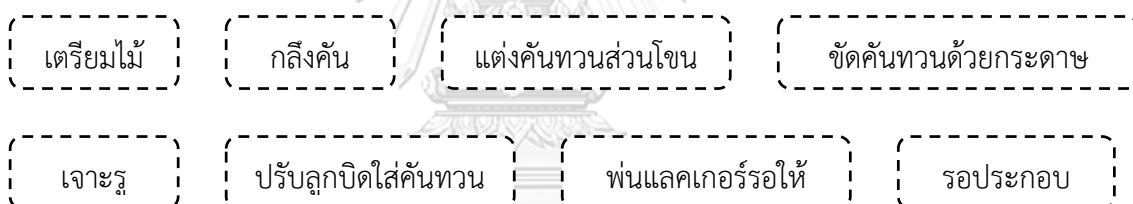
การเตรียมกระบอกข้อดั่ง

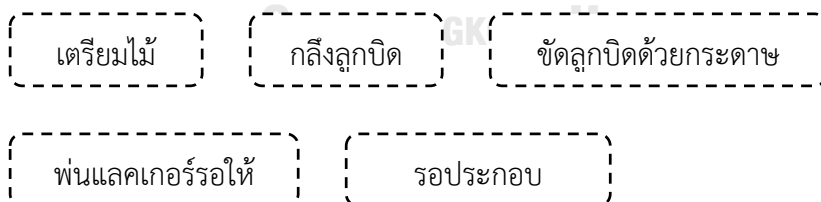
การขึ้นหนังหน้าข้อดั่ง

การกลึงคันทวนข้อดั่ง

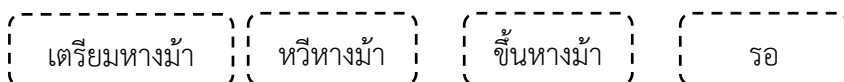
การกลึงลูกบิด

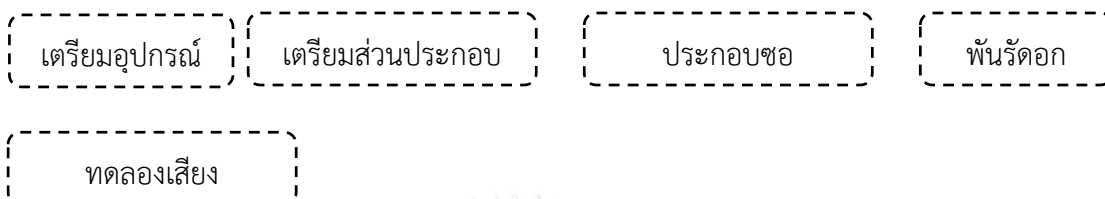
การกลึงคั้นชักข้อดั่ง

การขึ้นหางม้า

การประกอบซอด้วง

4.1.8 การแต่งเสียงซอด้วง

ในกรรมวิธีการสร้างซอด้วงของช่างมาโนช ผุดผ่อง ขั้นตอนที่สำคัญคือ การแต่งเสียงซอด้วงให้ได้เป็นเสียงที่เป็นเสียงที่เป็นเอกลักษณ์ของบ้านชอบางปะกง ซึ่งผู้วิจัยได้จำแนกวิธีการแต่งเสียงได้ทั้งหมด 4 ประเด็น ดังต่อไปนี้

4.1.8.1 ขั้นการกลึงกระบอกซอด้วง

หลังจากการกลึงกระบอกซอด้วงเรียบร้อยแล้วช่างมาโนช ผุดผ่องใช้บุ้งถูบริเวณภายในกระบอกซอเพื่อให้เกิดเป็นขุยไม้ เป็นตัวช่วยในการดักเสียงซึ่งกระบวนการนี้ช่างได้อธิบายว่า “ไม่สามารถพูดเป็นคำพูดได้ใช้ความรู้สึกที่สั่งสมมาเพราะไม่ได้ลองเสียงในขั้นตอนนี้ แต่กระบวนการนี้ส่งผลต่อเสียงซอด้วง” (มาโนช ผุดผ่อง, สัมภาษณ์, 1 ตุลาคม 2560)

4.1.8.2 การขึ้นหนังงู

การขึ้นหนังงูเป็นขั้นตอนหนึ่งส่งผลต่อคุณภาพเสียงซอโดยเฉพาะคุณภาพของหนัง ถ้าหนังงูมีความหนามาก การขึ้นหนังจะต้องใช้เวลามากขึ้นเพื่อให้หนังงูมีความตึงพอดี โดยขณะที่ทำช่างจะต้องใช้สมาธิโดยช่างเลือกใช้เวลาประมาณ 2 ทุ่ม เนื่องจากสภาพอากาศที่มีความชื้นสัมพัทธ์สูง และช่างมีสมาธิ โดยช่างได้เล่าให้ผู้วิจัยฟังว่า

“เสียงซอจะดีหรือไม่การขึ้นหนังสำคัญ ต้องมีสมาธินะ ถ้าไม่มีสมาธิทำทั้งวันก็ไม่ได้เสียงที่ต้องการ แต่ถ้าทำตอนสภาพร่างกาย จิตใจ สภาพอากาศ กินข้าวอิ่ม ไม่มีเรื่องให้คิด หาเสียงเจอ วิธีการหาเสียงที่ต้องการเวลาขึ้นหนังก็ใช้นิ้วดีไปที

หน้าขอเสียงหย่อนไปก็ หมุนให้ตึ๊งขึ้น แล้วก็ปล่อยทิ้งไว้ ลักพักก็มาติดใหม่ ไปเรื่อยๆ เสียงที่ช่างต้องการคือเสียง ที่ ที่เกือบจะเป็น โด นั้นแหละที่ต้องการ”

(มานอช ผุดผ่อง, สัมภาษณ์, 1 ตุลาคม 2560)

4.1.8.3 การใส่หย่อง

การใส่หย่องของบ้านชอบบางปะกงนั้น ช่างมานอช ผุดผ่อง เลือกใช้ไม้ตะเกียบที่ใช้แล้ว โดยช่างได้ให้เหตุผลว่า ไม้ที่ท่อน้ำมันจะให้เสียงที่ใส เพราะ กว่าไม้แห้งๆที่ไม่โดนน้ำเลยเสียงจะแหบไม่น่าฟัง โดยช่างได้มีข้อเสนอแนะว่า “ถ้าจะไปลิ้นในห้องแอร์นะ ต้องเปลี่ยนหมอน ใช้หมอนที่มีขนาดใหญ่กว่าปกติหน่อย เพราะใช้หมอนเล็กเสียงแหบทันที ” (มานอช ผุดผ่อง, สัมภาษณ์, 1 ตุลาคม 2560)

4.1.8.4 การประกอบซอ

ก่อนที่ซอด้วงจะสำเร็จเป็นซอด้วงที่มีคุณภาพตามแบบของบ้านชอบบางปะกงแล้ว ขั้นตอนสุดท้ายคือการประกอบซอโดยช่างได้พิถีพิถันขั้นตอนนี้มาก การพันรัดอกที่ใช้การพันประมาณ 7 รอบ โดยตำแหน่งรัดอกอยู่บริเวณใต้บัว 8 เหลี่ยม การขึ้นหางม้าที่มีลักษณะแบนไม่กลมเหมือนการขึ้นหางม้าซอด้วงทั่วไป และการทดลองสีให้ครบทุกเสียง เมื่อช่างพบว่า มีเสียงใดที่แหบ อับ ช่างจะใช้ บุ้งถูในกระบอกเพิ่ม ซึ่งเป็นขั้นตอนเฉพาะของช่าง

4.2 ปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพเสียงซอด้วงของช่างมานอช ผุดผ่อง

ปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพเสียงซอด้วงของช่างมานอชให้มีคุณภาพ สิ่งสำคัญคือ การคัดเลือกวัสดุที่มีคุณภาพ เช่น การคัดเลือกไม้ การคัดเลือกหนังงู การคัดเลือกหางม้า การคัดเลือกสายซอด้วง เป็นต้น วัสดุจะต้องมีคุณภาพที่ดี และ ช่างมานอช ผุดผ่องมีความรู้ด้านงานช่างทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติ รวมไปถึงความตั้งใจใส่รายละเอียดในการสร้างซอด้วงอย่างประณีตเพื่อให้ซอด้วงออกมามีคุณภาพและได้เสียงที่มีความไพเราะ ซึ่งผู้วิจัยได้ทำการศึกษาและแบ่งประเด็นปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพเสียงซอด้วง ดังต่อไปนี้

4.2.1 การคัดเลือกหนังงู

การเลือกหนังงูมาขึ้นหน้ากระบอกซอด้วง ในขั้นตอนการขึ้นหนังซอด้วงช่างต้องมีความละเอียดในการเลือกใช้หนังงูเพราะช่างไม่มีโอกาสที่เลือกหนังงูได้เอง เนื่องจากช่างสั่งหนังงูมาจากอินเทอร์เน็ตดังนั้น เหตุการณ์ที่ช่างพบได้บ่อยคือหนังงูที่มีรอยแผล ซึ่งทำให้ขั้นตอนการขึ้นหนัง

จะต้องล่าช้า วิธีการแก้ไขของช่างคือ ต้องสั่งใหม่และบอกคนขายว่าไม่เอาหนังงูที่มีรอยแผล โดยช่างได้เล่าให้ผู้วิจัยฟังว่า “ปัญหาของหนังงูที่พบบ่อยคือ คนขายเขาไม่ได้สนใจว่าเราเอาหนังงูมาทำซอ เขาตากแล้วส่งมาให้ทั้งตัวเลย บางรอบทำได้แค่ 2 กระบอก ที่เหลือก็ใช้ไม่ได้ ทิ้งไปเพราะหนังงูมีแผลเหมือนมันเลื้อยแล้วไปโดยกึ่งไม้ซูด ใช้ไม่ได้ ” (มานุษ ฝุดผ่อง, สัมภาษณ์, 1 ตุลาคม 2560) หนังงูที่ช่างมานุษ ฝุดผ่องเลือกใช้ เป็นหนังงูเหลือม หรือ งูหลามเท่านั้นที่มีขนาดความยาวตั้งแต่ 4 เมตรขึ้นไปเพราะช่างได้ให้ความคิดเห็นว่า คุณสมบัติของหนังงูชนิดเหล่านี้มีความเหมาะสมที่สุดสำหรับการนำมาขึ้นหนังกระบอกซอด้วง มีความเหนียว ตึง และขนาดที่พอดี นอกจากนี้เมื่อได้หนังงูมาแล้วช่างยังเลือกใช้เฉพาะส่วนครึ่งที่ไปทางหางเท่านั้น เนื่องจากหนังงูมีความเหนียว เมื่อนำมาขึ้นหน้ากระบอกซอแล้วไม่ขาดงายโดยช่างได้อธิบายว่า “หนังงูที่ช่างเลือกใช้ จะใช้ช่วงกลางไปทางหางนะ เพราะเหนียวกว่าช่วงไป ทางหัวที่เหนียวน้อยกว่าทางหาง ช่วงไปทางหางเหมาะกับการขึ้นหนังกระบอกซอมากกว่าและได้เสียงที่เป็นซอด้วงจริงๆ ” (มานุษ ฝุดผ่อง, สัมภาษณ์, 7 ตุลาคม 2560)

4.2.2 การกลึงไม้

ขั้นตอนการกลึงไม้ช่างมานุษ ฝุดผ่องได้พบปัญหาคือ เมื่อทำการกลึงแล้วพบเสี้ยนไม้แล้วทำให้เนื้อไม้แตก วิธีการแก้ไขคือ ช่างจะต้องใช้ซี่เลื่อยผสมกับกาวร้อนแล้วหยอดลงบนชิ้นงานที่เนื้อไม้แตก ปลอ่ยไว้ให้พอแห้งแล้วจึงสามารถกลึงต่อไปได้

4.2.3 การใช้บุงูภายในการบอซอด้วง

การใช้บุงูภายในกระบอก บุงู เป็นอุปกรณ์ที่ช่างมานุษ ฝุดผ่อง ได้เริ่มทดลองใช้ตั้งแต่การเริ่มทำซอด้วงสมัยแรก ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ที่สำคัญที่ทำให้ได้เสียงซอด้วงของบ้านซอบางปะกง ขั้นตอนการใช้บุงูภายในกระบอกซอด้วง ช่างมานุษ ฝุดผ่อง ได้เล่าให้ผู้วิจัยฟังว่า “บุงูคนนะ มีอช่างเป็นแผลเต็มไปหมดแต่อยากได้เสียงซอดีเราก็ต้องทนทำไป ต้องหาที่ปิดแผลมาพันที่นิ้ว กั้นพลาสติก ” (มานุษ ฝุดผ่อง, สัมภาษณ์, 1 ตุลาคม 2560) นอกจากนี้ช่างยังได้บอกอีกว่า “บุงูนี้เป็นสูตรของบ้านซอเลยนะ ที่อื่นเราลองไปดูนะในกระบอกเขาจะเรียบ แต่ของช่างในกระบอกจากสากเพราะใช้บุงู ถ้าประกอบเสร็จแล้วลองสี เจอเสียงที่อับ เสียงแหบ ช่างก็ใช้บุงูในกระบอกไปเรื่อยๆ เดี่ยวเสียงแหบเสียงอับก็หายไป” (มานุษ ฝุดผ่อง, สัมภาษณ์, 7 กันยายน 2560)

4.2.4 การขึ้นหนังกระบอกซอด้วง

ขั้นตอนการขึ้นหนังกระบอกซอด้วงของช่างมานุษ ฝุดผ่อง ปัญหาที่ช่างพบคือสภาพจิตใจของช่าง วิธีแก้ไขคือ นั่งสมาธิ และ สวดมนต์ โดยช่างเล่าให้ผู้วิจัยฟังว่า “ขึ้นหนังกระบอก

ชอยากนะต้องทนอยู่กับขั้นนี้นานๆ เรามาดูวันเดียวถ้าช่างไม่ยากทำก็ดูไม่ได้ เพราะกว่าจะหาเสียงที่ได้นะบางวันก็ไม่เจอ แต่ถ้าอยากทำแบบวันนี้ะเจอเร็วเลย บางวันมีเรื่องให้คิดเยอะก็จะไม่ทำ เพราะอย่างไรก็ขึ้นหนังขอไม่ได้ สภาพจิตใจเราไม่พร้อม ถ้าใจเราพร้อม เราทำได้แน่นอน ถ้าไม่พร้อมทำให้ตายแค่นั้นก็ไม่ได้” (มาโนช ฟูต่อง, สัมภาษณ์, 1 ตุลาคม 2560)

4.2.5 การขึ้นหางม้า

การขึ้นหางม้าของช่างมาโนช ฟูต่อง แตกต่างจากการขึ้นหางม้าซอด้วงจากที่อื่น กล่าวคือ หางม้าคันชักซอด้วงทั่วไปจะมีลักษณะค่อนข้างกลม แต่ของช่างมาโนชนั้น มีลักษณะแบน โดยช่างได้อธิบายว่า เพื่อความสะดวกของผู้สี และ การทำให้หางม้ามีลักษณะแบนจะทำให้หางม้าเก็บยางสนได้นานยิ่งขึ้น โดยช่างได้เล่าให้ผู้วิจัยฟังว่า “หางม้าของที่นี่ต่างจากที่อื่น เพราะเอาใจผู้สี สีสบายเก็บยางสนได้นานด้วยแล้วที่สำคัญเวลาสีเพลงเดี่ยวไม่เปลืองคันชัก โดยช่างจะใช้หางม้า 250 เส้นในการขึ้นหางม้า 1 ครั้ง ” (มาโนช ฟูต่อง, สัมภาษณ์, 7 กันยายน 2560)

4.3 การประเมินคุณภาพเสียงซอด้วงของศิลปิน

ช่างมาโนช ฟูต่องเป็นช่างทำซอที่มีชื่อเสียงในวงการดนตรีไทย สังเกตได้จากครู อาจารย์ทางด้านดนตรีไทยหลายท่านเลือกใช้ซอด้วงของช่างมาโนช ฟูต่อง และมีความชื่นชมในคุณภาพเสียงและฝีมือการกลึงที่มีความสวยงาม ผู้วิจัยจึงค้นคว้าหาข้อมูลเพิ่มเติมโดยการสัมภาษณ์ศิลปินผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านดนตรี เกี่ยวกับคุณลักษณะซอด้วงของช่างมาโนช ฟูต่อง ดังข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์บุคคลดังต่อไปนี้

4.4.1 รองศาสตราจารย์ปกรณ์ รอดช้างเผื่อน

ภาพที่ 4.113 ภาพรองศาสตราจารย์ปกรณ์ รอดช้างเผื่อน

รองศาสตราจารย์ปกรณ์ รอดช้างเผื่อน เกิดเมื่อวันที่ 3 เมษายน พ.ศ.2494 อายุ 67 ปี รองศาสตราจารย์ปกรณ์ รอดช้างเผื่อน ศึกษาดนตรีไทยกับครูทองตร สุจริตกุล และ นางสนิท บรรเลงการ (ครูละเมียด จิตตเสวี) เรียนซอกับครูหลวงไพเราะเสียงซอ (อุน ดุรยชีวิน) ปัจจุบันเป็นอาจารย์พิเศษ สาขาดุริยางคศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

จากการทดลองสีซอดังของช่างมาโนช ผุดผ่อง รองศาสตราจารย์ปกรณ์ รอดช้างเผื่อน ได้แสดงความคิดเห็นดังนี้

เขาทำได้ดีเลย ความประณีต การเจียรลูกแก้ว คม ใช้ได้ ฝีมือช่างระดับนี้ไม่แตกต่างกันมาก รูปทรงยาวนิดหน่อย ทำให้แปลกตาไปกระสวนกับที่เคยพบแต่เสียงดี สีสบาย งานกลึงก็ดี เหมือนลูกบิดสั้นไปนิดนึง กลึงลูกแก้วคมดี สวยงาม คันชักก็ใช้ได้ เยอะดี สีแล้วเสียงเพราะ ชอบเสียงซอแบบนี้ละ เสียงไม่แหบ เสียงชัดเจนครบทุกนิ้ว น้ำหนักของคันชักกับคันทวนมีความสัมพันธ์กัน

(รองศาสตราจารย์ปกรณ์ รอดช้างเผื่อน, สัมภาษณ์, 7 พฤศจิกายน 2560)

จากการสัมภาษณ์รองศาสตราจารย์ปกรณ์ รอดช้างเผื่อน พบว่ารองศาสตราจารย์ปกรณ์ รอดช้างเผื่อน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับกระสวนของชอว่าไม่เหมือนที่เคยพบ งานมีความประณีต งานกลึงลูกบิดสวยงาม เสียงดี ไม่แหบ ครบทุกนิ้ว และน้ำหนักคันทันซึกและคันทวนมีความสัมพันธ์กัน

4.4.2 อาจารย์เมธี พันธุ์วรารท

ภาพที่ 4.114 ภาพ อาจารย์เมธี พันธุ์วรารท

อาจารย์เมธี พันธุ์วรารท เกิดเมื่อวันที่ 25 เดือนสิงหาคม พ.ศ. 2523 อาจารย์เมธี พันธุ์วรารท ปัจจุบันดำรงตำแหน่งรองคณบดีฝ่ายพัฒนานิสิตและศิษย์เก่าสัมพันธ์ และตำแหน่งอาจารย์ประจำภาควิชาดุริยางคศาสตร์ไทยและเอเชีย คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ศึกษาดนตรีไทยกับอาจารย์เฉลิม ม่วงแพศรี (ศิลปินแห่งชาติ) จากการทดลองสีซอดังของช่างมาโนช ผุดผ่อง อาจารย์เมธี พันธุ์วรารท ได้แสดงความคิดเห็นดังนี้

ดูตอนนี้ดูด้วยตาเปล่าคือ ภาระสวนของคันทวนซอจะยาวกว่าซอที่เคยพบเห็น ทั้ง คันทัก และ คันทวน แต่ก็สมดุลกันนะดูมีเอกลักษณ์ดี กระจบทุกปกติเหมือนโบราณ งานกลิ้งประณีต สวยงามมาก โดยเฉพาะส่วนของลูกบิด ลวดลายสวยลูกแหวนกลิ้งได้ บาง ช่างทำออกมาได้ดีเลยทีเดียว กลิ้งบัวกลางคันทวนสวยมาก งานกลิ้งเขาดูตั้งใจ มากเลย หน้าที่ซอขึ้นได้เรียบร้อย หางม้ามีลักษณะแบนนะ เมื่อสีแล้วได้เสียงจำ แจ่มชัด สีได้มากถึง 4 octave มากกว่าซอด้วงทั่วไปคงเพราะคันทวนที่มีขนาดยาว ขึ้น เสียงดีเลยทีเดียว ส่วนคันทักที่ยาวทำให้ครูได้ใส่ลูกเล่นในเพลงได้มากมาย นำนำมาสีเพลงเดียวกัน หางม้าแบน คงจะให้หางม้าถูกกับสายได้โยอะขึ้น เสียง ออกมาทั้งด้านหน้ากระบอกและหลังกระบอก โดยสรุปคือซอคันนี้ช่างทำออกมาดู เหมือนเอาใจผู้สีมาก

(เมธี พันธุ์ราทร, สัมภาษณ์, 7 พฤศจิกายน 2560)

จากการสัมภาษณ์อาจารย์เมธี พันธุ์ราทร พบว่าครูเมธีได้มีความคิดเห็นว่าภาระสวนของ คันทักและคันทวนมีความยาวกว่าปกติ ทั้งนี้เพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่ผู้สีโดยเฉพาะเพลงเดี่ยวงาน กลิ้งมีความประณีต สวยงาม โดยเฉพาะลูกบิด สามารถสีแล้วได้มาถึง 4 octave มากกว่าซอทั่วไป เพราะคันทวนมีความยาว เสียงดี เสียงออกมาจำ และขึ้นหางม้ามีลักษณะแบน และเสียงออกมาทั้ง ด้านปากกระบอกซอ และหนังงู

4.4.3 อาจารย์วิชัย เหล่าประเสริฐ

ภาพที่ 4.115 ภาพอาจารย์วิชัย เหล่าประเสริฐ

อาจารย์วิชัย เหล่าประเสริฐ เกิดเมื่อวันที่ 23 พฤษภาคม พ.ศ. 2504 อาจารย์วิชัย เหล่าประเสริฐ ศึกษาดนตรีไทยกับ ครูทานตะวัน นวรัตน์ ณ อยุธยา หม่อมราชวงศ์ประนัย นวรัตน์ ณ อยุธยา ครูจุฬามณี วรวิทย์สถิตญาณ ศาสตราจารย์ชานปกรณ์ รอดช้างเผื่อน ครูชนก สาคริก ครูแสวง วิเศษสุด และ ครูพินิจ ฉายสุวรรณ (ศิลปินแห่งชาติ) เรียนซอกับครูเฉลิมม่วงแพศรี ครูฉนวน จิยะจันทน์ และ ครูประเวช กุ่มท

จากการทดลองสีซอดั่งของช่างมาโนช ผุดผ่อง อาจารย์วิชัย เหล่าประเสริฐได้แสดงความคิดเห็นดังนี้

ช่างมาโนช บ้านซอบางปะกง เป็นช่างทำซออีกบุคคลหนึ่งที่มีฝีมือดีมากตอนนี้ ซอเหมือนจะยาวว่าซอทั่วไปนิดหน่อย คันทวนรู้สึกว่ายาวกว่าปกติ งานกลึงสวยงาม ละเอียดโดยเฉพาะทรงลูกบิด แต่เหมือนว่าลูกบิดจะเล็กไปหน่อย รูปทรงประณีต โชนบนงดงาม คันทักยาว คนสีเพลงเดี๋ยวน่าจะชอบ ทาน้ำมันเงสวยดี พอสีออกมาไม่เพี้ยนเลย เสียงนวลแล้วน่าฟัง คันทักสีสายนะ เสียงไม่อับ ครูชอบเสียงซอดั่งแบบนี้ ดูด้วยตาก็สวยพอสีออกมาเสียงก็ไพเราะ ไม่แสบหู

(วิชัย เหล่าประเสริฐ, สัมภาษณ์, 7 พฤศจิกายน 2560)

จากการสัมภาษณ์อาจารย์วิชัย เหล่าประเสริฐ พบว่าอาจารย์วิชัย เหล่าประเสริฐ มีความคิดเห็นเกี่ยวกับกระสวนขอตัวของช่างมาโนช ผุดผ่อง ว่ากระสวนยาวกว่าขอทั่วไป งานกลึงมีความละเอียด โดยเฉพาะลูกบิด โขนมีความประณีตสวยงาม คันชักมีลักษณะยาว เหมาะสำหรับผู้ตีเพลงเดี่ยว เมื่อสีแล้วเสียงนวล ไม่เพี้ยน ไม่อับ และสีสบาย

ตารางที่ 2 ตารางแสดงสรุปผลการสัมภาษณ์ความคิดเห็นของศิลปินทางด้านดนตรีไทยที่ได้ลงเสียงซอด้วงของช่างมาโนช ผุดผ่อง

ชื่อศิลปิน	ลักษณะทางกายภาพ	คุณภาพของเสียงซอด้วง
รองศาสตราจารย์ปกรณ์ รอดช้างเผื่อน	<ul style="list-style-type: none"> - งานกลึงมีความสวยงาม - รูปทรงแปลกตาจากที่เคยพบ - น้ำหนักของคันชักกับคันทวนมีความสัมพันธ์กัน - เหมาะสำหรับผู้ที่สีเพลงเดี่ยว 	<ul style="list-style-type: none"> - เสียงดี ไม่แหบ - ลงนิ้วแล้วเสียงชัดเจนครบทุกนิ้ว - สีแล้วสบาย
อาจารย์เมธี พันธุ์ราทร	<ul style="list-style-type: none"> - คันชักและคันทวนยาวกว่าปกติ - งานกลึงมีความประณีตสวยงาม - หางม้ามี่ลักษณะแบน -- เหมาะสำหรับผู้ที่สีเพลงเดี่ยว 	<ul style="list-style-type: none"> - เสียงดี สีสบาย - สามารถสีได้ 4 octave - เสียงออกมาทั้งด้านปากกระบอกซอและด้านที่ขึ้นหนัง
อาจารย์วิชัย เหล่าประเสริฐ	<ul style="list-style-type: none"> - กระสวนมีความยาวกว่าซอทั่วไป - งานกลึงมีความละเอียด - ลูกบิด และ โขน สวยงาม - เหมาะสำหรับผู้ที่สีเพลงเดี่ยว 	<ul style="list-style-type: none"> - เสียงนวล - เสียงไม่แหบ ไม่เพี้ยน - สีสบาย

จากการศึกษาผลของการประเมินคุณภาพเสียงขอจากอาจารย์ผู้เชี่ยวชาญทางด้านเครื่องสายทั้ง 3 ท่าน คือ รองศาสตราจารย์ปกรณ์ รอดช้างเผื่อน อาจารย์เมธี พันธุ์วราทร และ อาจารย์วิชัย เหล่าประเสริฐ พบว่า ทั้ง 3 ท่าน มีความคิดเห็น ที่ตรงกันในเรื่องรูปทรงที่มีความยาวกว่าปกติ งานกลึงมีความประณีตสวยงามโดยเฉพาะลูกบิดมีความคม ละเอียด และคันชักเหมาะสำหรับผู้ที่สีเพลงเดี่ยว เพื่ออำนวยความสะดวกในการใช้คันชักได้มากขึ้น เสียงที่ออกมานั้น ทั้ง 3 ท่าน ให้ความคิดเห็นตรงกันว่า ไม่ความไพเราะ สีแล้วมีดังกังวาน ไม่แหบ และไม่เพี้ยน

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาเรื่อง กรรมวิธีการสร้างซอด้วงของช่างมาโนช ผุดผ่อง ผลการศึกษาพบว่า กรรมวิธีการสร้างซอด้วง มีขั้นตอนและกรรมวิธีที่ต้องใช้ความละเอียด และ ความสามารถเฉพาะของช่างสูง เป็นงานที่ใช้ความประณีต และ ความเอาใจใส่ ตั้งใจในการสร้างซอด้วงของช่าง มีความพิถีพิถันทุกขั้นตอน ช่างมาโนช ผุดผ่อง เป็นช่างทำเครื่องดนตรีไทยประเภท ซอด้วง ซออู้ และซอสามสาย ที่ได้รับการยอมรับในกลุ่มนักดนตรีไทย ศิลปินทางดนตรี ครู อาจารย์ นิสิต นักศึกษา จากสถาบันการศึกษาต่างๆ ว่าเป็นช่างทำซอด้วงที่มีคุณภาพและได้มาตรฐาน ทั้งรูปทรงและสัดส่วนต่างมีความสวยงาม งานกลึงที่ละเอียด เสียงซอด้วงที่มีความกังวาน คมชัด ทำให้สามารถนำไปใช้ในการบรรเลงเดี่ยวหรือบรรเลงประสมวงได้ดี

การศึกษาประวัติชีวิตและผลงานที่เกี่ยวข้องกับงานช่างทำซอของช่างมาโนช ผุดผ่อง พบว่าช่างมาโนช ผุดผ่อง มีความสนใจในดนตรีไทยมาตั้งแต่ยังเยาว์วัย แต่เนื่องด้วยฐานะทางครอบครัวลำบากทำให้ช่างไม่ได้รับโอกาสในการศึกษาวิชาทางด้านดนตรีไทย จนเมื่อสำเร็จการศึกษาทางด้านสายช่าง ช่างมาโนช ผุดผ่อง จึงได้เริ่มศึกษา ค้นคว้า การสร้างซอด้วงตนเอง ลองผิดลองถูก ปรับปรุงและพัฒนาในการสร้าง จนเกิดความชำนาญ และกลายเป็นที่ยอมรับในสังคมนักดนตรีไทยอย่างกว้างขวางในปัจจุบัน ทั้งนี้ช่างมาโนช ผุดผ่องมีทำโครงการ ซ่อมซอฟรี ให้แก่โรงเรียนต่างๆ อีกด้วย

วัสดุและอุปกรณ์ที่ใช้สร้างซอด้วงของช่างมาโนช ผุดผ่อง นั้นมีการเลือกใช้วัสดุที่มีคุณภาพ ตั้งแต่การคัดเลือกไม้ พบว่าช่างมาโนช ผุดผ่อง เลือกใช้ไม้นำมาสร้างเป็นซอด้วงจำนวน 5 ชนิด คือ ไม้มะเกลือ ไม้ชิงชัน ไม้กระพี้เขาควาย ไม้แก้ว และไม้ดาดง โดยช่างได้อธิบายสรรพคุณของไม้ได้อย่างเข้าใจอย่างแท้จริง หน้งงูที่ช่างมาโนชเลือกใช้เข้ามาเป็นหน้าหน้ากระบอกซอ เป็นหน้งงูเหลื่อมหรืองูหลามเท่านั้น และ ต้องมีขนาดลำตัวยาวมากกว่า 4 เมตร เพราะหน้งงูมีคุณภาพที่เหนียว คงทน เหมาะสำหรับการนำมาขึ้นหน้าหน้ากระบอกซอ อุปกรณ์ที่ใช้สร้างซอด้วงของช่างมาโนช ผุดผ่อง มีทั้งหมด 45 ชนิด โดยมี 5 ชนิด ที่ช่างเป็นผู้สร้างขึ้นมาเอง คือ เครื่องขึ้นหน้ง ที่ปักลูกบิด และ คันทวนค้อนไม้ ด้ามจับสำหรับพนสี และที่ซูดหน้ง ซึ่งเครื่องที่กล่าวมาทั้งหมดนั้นช่างทำขึ้นเพื่อ อำนวยความสะดวกในกรรมวิธีการสร้างซอด้วง และ ทำให้อซอด้วงมีคุณภาพยิ่งขึ้น

สัดส่วน ซอด้วงของช่างมาโนช ผุดผ่อง พบว่ามีขนาดยาวมากกว่าซอด้วงทั่วไปเล็กน้อย โดยช่างได้อธิบายว่า ทำให้สีสะดววยิ่งขึ้นและไม่ได้มีขนาดยาวมากกว่าที่อื่นคนแปลกไป ลูกบิดซอด้วงของช่างมาโนช ผุดผ่อง ผู้วิจัยรวบรวมได้มากถึง 8 แบบ ซึ่งลูกบิดบนมีความยาว 19.5 เซนติเมตร และลูกบิดส่วนล่างมีความยาว 19 เซนติเมตร กระจบอกซอด้วงมีความยาว 14 เซนติเมตร ปากกระจบอกกว้าง 5 เซนติเมตร ปากกระจบอกส่วนที่ขึ้นหนึ่งงู 5 เซนติเมตร สะโพกกระจบอกกว่า 3 นิ้ว 1 หุน คันชักซอด้วงมีความยาว 75 เซนติเมตร คันทวนซอด้วงมีความยาว 79 เซนติเมตร หย่องซอด้วงมีความยาว 1 เซนติเมตร ทางม้าของช่างมาโนชนั้น ช่างเลือกใช้ทางม้าที่นำเข้ามาจากประเทศมองโกเลีย ใช้ประมาณ 250 เส้น ในการขึ้นทางม้า

กรรมวิธีการสร้างซอด้วงของช่างมาโนช ผุดผ่อง มีทั้งหมด 8 ขั้นตอนคือ 1.การเตรียมกระจบอกซอด้วง 2.การขึ้นหน้าซอด้วง 3.การกลึงคันทวน 4.การกลึงลูกบิด 5.การกลึงคันชัก 6.การขึ้นทางม้า 7.การประกอบซอด้วง 8.การแต่งเสียงซอด้วง โดยผู้วิจัยทำการสรุปรายละเอียดดังต่อไปนี้

การเตรียมกระจบอกซอด้วง

เตรียมไม้ คิวานรุ กลึงกระจบอก ขัดกระจบอกด้วยกระดาษ

ฟันแลคเกอร์รอให้ เจาะรูสำหรับใส่คัน รอขึ้นหน้าหนัง

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย CHULALONGKORN UNIVERSITY

การขึ้นหน้าซอด้วง

เตรียมหนังงู ขึ้นหน้า ตัดหนังงู ขัดกระจบอกด้วยกระดาษ

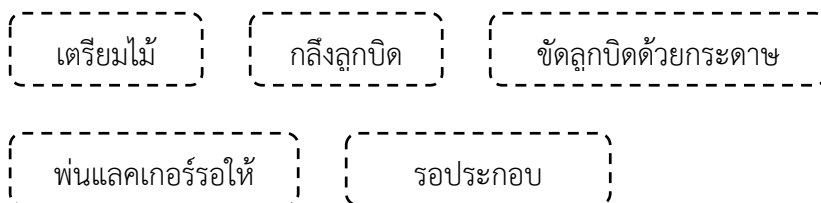
ทำสีกระจบอกซอด้วง รอประกอบ

การกลึงคันทวนซอด้วง

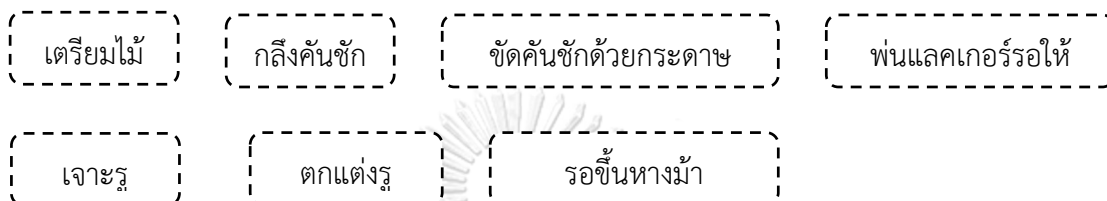
เตรียมไม้ กลึงคัน แต่งคันทวนส่วนโชน ขัดคันทวนด้วยกระดาษ

เจาะรู ปรับลูกบิดใส่คันทวน ฟันแลคเกอร์รอให้ รอประกอบ

การกลึงลูกบิด

การกลึงคันทักซอด้วง

การขึ้นหางม้า

การประกอบซอด้วง

ปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพเสียงซอด้วงของช่างมาโนช ผุดผ่อง คือ สัตว์ส่วนที่เป็นเอกลักษณ์ การกลึงไม้ที่มีความประณีต และเลือกใช้วัสดุที่มีคุณภาพ ซึ่ง ผู้วิจัยได้ทำการรวบรวมปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพเสียงซอด้วงได้ 5 อย่าง คือ การคัดเลือกหนังงู การใช้บั้งฤดูภายในกระบอกลูกซอด้วง การขึ้นหางม้าที่มีลักษณะแบน และการคัดเลือกหางม้าที่นำเข้ามาจากประเทศมองโกเลีย

ข้อเสนอแนะ

หลังจากที่ผู้วิจัยได้ศึกษาและดำเนินการวิจัยเรื่อง กรรมวิธีการสร้างชอด้วงของช่างมาโนช ผุดผ่อง ซึ่งถือว่าเป็นส่วนหนึ่งในการอนุรักษ์และสืบทอดภูมิปัญญาทางด้านงานช่างงานวิจัยนี้เป็นการศึกษากรรมวิธีการสร้างชอด้วงของศิลปินต้นแบบเพียงท่านเดียว ควรมีการศึกษาจากช่างท่านอื่น เพื่อให้กรรมวิธีการสร้างชอด้วงมีความหลากหลายมากยิ่งขึ้น เพราะช่างแต่ละท่านย่อมมีเอกลักษณ์ในการสร้างชอที่เป็นของตนเอง อันจะเกิดเป็นความรู้เพิ่มเติมแก่วงการวิชาการดนตรีไทยสืบไป

รายการอ้างอิง

- ชนัญญ์ กลอนานนท์. ไม้ที่ใช้ประดิษฐ์ขลุ่ย. รายงานวิจัยศิลปกรรมศาสตร์บัณฑิต, สาขาวิชาดุริยางคศิลป์ สาขาวิชาดุริยางค์ไทย คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2533.
- เฉลิมศักดิ์ พิภุศลศรี. สังคตินิยมว่าด้วยดนตรีไทย. กรุงเทพมหานคร : โอ.เอส. พรินต์ติ้ง เฮาส์. 2542.
- ตั้งปณิธาน อารีย์. กรรมวิธีการสร้างซอฮู้ของครูจือพันธ์ ธรรมานุกูล. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตร -มหาบัณฑิต, สาขาวิชาดุริยางคศิลป์ สาขาวิชาดุริยางค์ไทย คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2544
- ณัฐภา ผุดผ่อง. สัมภาษณ์. 8 พฤศจิกายน. 2560.
- ธนิต อยู่โพธิ์. เครื่องดนตรีไทยและซิม. กรุงเทพมหานคร : กรมศิลปากร. 2521.
- ปกรณ์ รอดช้างเผื่อน. สัมภาษณ์. 7 พฤศจิกายน. 2560.
- ภูมิใจ รื่นเรียง .กรรมวิธีการสร้างกลองแขกของครูเสน่ห์ ภักตร์ผ่อง . วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตร -มหาบัณฑิต แขนงวิชาดุริยางคศิลป์ สาขาวิชาดุริยางค์ไทย คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2551.
- มานิช ผุดผ่อง .สัมภาษณ์ . 16 ตุลาคม .2559.
- มานิช ผุดผ่อง. สัมภาษณ์ . 4 มิถุนายน .2560.
- มานิช ผุดผ่อง. สัมภาษณ์ . 26 มิถุนายน .2560.
- มานิช ผุดผ่อง. สัมภาษณ์ . 26 สิงหาคม .2560.
- มานิช ผุดผ่อง. สัมภาษณ์ . 27 สิงหาคม .2560.
- มานิช ผุดผ่อง. สัมภาษณ์ . 3 กันยายน .2560.
- มานิช ผุดผ่อง. สัมภาษณ์ . 8 กันยายน .2560.
- มานิช ผุดผ่อง. สัมภาษณ์ . 10 กันยายน .2560.
- มานิช ผุดผ่อง. สัมภาษณ์ . 12 กันยายน .2560.
- มานิช ผุดผ่อง. สัมภาษณ์ . 23 กันยายน .2560.
- มานิช ผุดผ่อง. สัมภาษณ์ . 1 ตุลาคม . 2560.
- มานิช ผุดผ่อง. สัมภาษณ์ . 7 ตุลาคม . 2560.
- มานิช ผุดผ่อง. สัมภาษณ์ . 8 พฤศจิกายน 2560
- เมธี พันธุ์วรพร. สัมภาษณ์. 7 พฤศจิกายน. 2560
- ราชบัณฑิตยสถาน. สารานุกรมศัพท์ดนตรีไทย. กรุงเทพมหานคร : ทีฟิล์ม จำกัด. 2550.

วิชัย เหล่าประเสริฐ. สัมภาษณ์. 7 พฤศจิกายน. 2560

สายชล ผิวช่อม .สัมภาษณ์. 9 พฤศจิกายน. 2560.

สมพร ไชยวารี ,สัมภาษณ์, 9 พฤศจิกายน 2560.

สำนักความหลากหลายทางชีวภาพด้านป่าไม้ กรมป่าไม้. บทความ. (ออนไลน์). แหล่งที่มา

<http://biodiversity.forest.go.th>. 3 กันยายน 2560.

สำเร็จ คำโมง. เส้นทางลัดหัดเล่นดนตรีไทย. กรุงเทพมหานคร : ฐานบัณฑิต. 2544.

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

ชื่อ นามสกุล	นายธีรพงศ์ คำโปร่ง
วัน เดือน ปีเกิด	17 สิงหาคม 2534
สถานที่เกิด	จังหวัดตราด
ภูมิลำเนาเดิม	จังหวัดตราด
ประวัติการศึกษา	- สำเร็จการศึกษาระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นจาก โรงเรียนพระโขนงพิทยาลัย : จังหวัดกรุงเทพมหานคร - สำเร็จการศึกษาระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายจาก โรงเรียนพระโขนงพิทยาลัย : จังหวัดกรุงเทพมหานคร - สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีจาก คณะศิลปกรรมศาสตร์ สาขาดนตรีศึกษา – ดนตรีไทย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ประวัติการทำงาน	2559 – ปัจจุบัน โรงเรียนพระมารดานิจจานุเคราะห์ กรุงเทพมหานคร
ที่อยู่ที่สามารถติดต่อได้	841/109 อ่อนนุช 10 อ่อนนุช สวนหลวง กรุงเทพฯ 10250